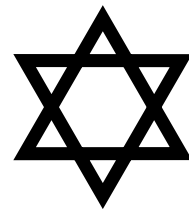

ב.ו.ל.ט.י.ן

שנה 53 גליון מס' 388

ב ט א ו ן א י ג ו ד י ו צ א י ס י ן

יולי-אוגוסט 2006 ♦ תמוז-אב-תשס"ו מוסף עברי

www.jewsofchina.org

סמינר ופתיחת התערוכה "היסטוריה של יהודי סין" 20-16 ביוני 2006

哈尔滨犹太历史文化展览
HARBIN JEWISH HISTORY AND CULTURAL EXHIBITION

HARBIN JEWISH HISTORY AND CULTURAL EXHIBITION

I 广袤的松花江之滨
——犹太人在远东栖息的乐土

THE VAST FERTILE FIELDS ALONG THE SONGHUA RIVER
—— A Jewish Far-East Safe Heaven

II 此心安处是吾乡
——犹太人开创哈尔滨经济奇迹
HOME IS WHERE I FEEL AT EASE AND CONTENT
—— The Jewish Contribution to the Economic Growth of Harbin

III 传播西方文明的使者
——犹太人对哈尔滨文化的贡献
AMBASSADORS OF WESTERN CIVILIZATION
—— Cultural Contribution of Harbin Jews

תוכן העניינים

איגוד יוצאי סין

נוסד ב-1951

תל-אביב, "בית-פונבה",

רח' גרוזנברג 13,

e-mail: igud-sin@013.net

טל. 03-5171997

פקס. 03-5161631

"מטרת האיגוד היא לארגן את תושבי סין והמזרח הרחוק לשעבר לסייע הדדי ולשיתוף-פעולה".

(מתוך תקנון האגודה)

עורך ראשי: תדי קאופמן

סגנית עורך מוסף עברי: יהודית בין

חברי המערכת: יהודית בין,

אורי בין, תדי קאופמן, יוסי קליין

ויהודית סנדל

מטרות ה"בוליטין"

מופיע מ-1954

בהוציאם לאור את ה"בוליטין", איגוד יוצאי סין בישראל שואף לענות על הצרכים שלהלן:

1. לעודד את תחושת השותפות בין תושבי הקהילה היהודית לשעבר של סין.
2. לקיים ערוץ של קשר בין יוצאי סין בישראל ובגולה.
3. לסייע באיסוף, שימור והוצאה-לאור של מסמכים היסטוריים העוסקים בחיי אותה קהילה.
4. לסייע לאיגוד יוצאי סין במילוי מטרותיו, במיוחד אלה שעוסקים בסיוע סוציאלי ובמלגות חינוכיות לבני דור ההמשך של יוצאי סין בישראל.

כתובתנו החדשה:

איגוד יוצאי סין

ת.ד. 29786

תל אביב 61297

Kindly note our new address:

Igud Yotzei Sin

P/O/B/ 29786

Tel Aviv 61297 Israel

3	ת. קאופמן	דבר העורך
4	ר. סקידלסקי	השיבה הביתה לסין
9		ישראל - סין
10		שגריר סין בעמיקם
12	ד"ר א. קאופמן	רופא המחנה
17		חיילים כותבים
18	מ. ליכומנוב	סיפורים מבית אמי
19		סטודנטים כותבים
20	ע. רגב	סביב העולם ושבעים שנה
24		ת.ד. 29786
25	ע. פרת	סין לאורך הדורות
26	מ. רינסקי	מתרגמת התורה
29		סמינר בחרבין
30	י. אפשטיין	עיני הסינית
37		באגוד יוצאי סין
38	ג. זיסקינד	סיפור חיי אמי
39		לזכרם
40		ביקור תיירים יפניים בבית פונבה

ספר חדש

איחת פנונים הוא קובץ סיפורי ילדים מן המניין מסוף-1950. נסדר הרבן שייחמה ודני ילדיו שנתנו בזמן זמננו, סין ולא סין עם סמלה וטובות דעות ומחיה על אסות ישרות. הכיבוש הכיני על הרבן המושב נדד כנפס נולדו, אך הוסיף על בניו את המאמץ והכניסה הרויס, בנין 1945 ואת המאמץ המעדים הראשונים לקראת קומוניזם סתל. ב-1949 הכניס סין למטליק סינית משפחה ושנה אחרי כן, עליו לארץ. זיכרונות של שנות גפנים לא נמנו לי שנות נכילה ללא שיה הוסיף אותם מחדש בבאב ששנות נמנו. בזה אחר זה הולכים אותם על הכניס יד עם צעדי הראשונים על מדפת ישראל.

מיטת סורגים ילדות בחרבין - יהודית סנדל. קובץ סיפורי ילדות מהשנים 1940-1950, כולל הכיבוש הרוסי ב-1945, הצדעים הראשונים לקראת קומוניזם והפיכת סין לרפובליקה עממית ב-1949. הוצאה עצמית, 100 עמ'.
ניתן לקבל את הספר במזכירות האיגוד תמורת תרומה לקרן עזרה סוציאלית של האיגוד

דבר העורך על סדר היום

שגריר סין מתארח אצל "הסינים" של עמיקם

בחול המועד פסח, על פי הזמנתה של אגודת הידידות ישראל-סין, ביקר שגריר סין בישראל, מר צ'ן יונלונג, רעייתו והפקידים הבכירים של השגרירות במושב עמיקם, אשר נוסד על ידי קבוצת ביתרים מחרבין בשנות ה-50 המוקדמות. את האורחים ליוו ראשי איגוד יוצאי סין ואגודת הידידות ישראל-סין. ביום א', 16 באפריל, הגיעו למושב שבע מכוניות ומיניבוס ובהם 22 דיפלומטים סינים. הם נתקבלו על ידי אריה שרון, יו"ר המועצה האזורית אלונה אשר בגבולותיה נמצא המושב. מר שרון מסר לשגריר שי, דגלון ומדליה של המושב ואילו השגריר צ'ן העניק למר שרון לוח אמנותי ועליו מסכות מאוסף האופרה הפקנית המפורסמת. לאחר מכן הוזמנו האורחים לבית הכנסת המקומי שם ערך הרב מרדכי וייצמן תפילה למען שלומם של נשיא סין, העם הסיני ואנשי השגרירות. גולת הכותרת של הביקור היה סיור במוביל מים-תת-קרקעי אשר סיפק מים לעיר קיסריה, מקום מושבם של המושלים הרומיים ביהודה. מעמיקם נסעו האורחים לעיר זיכרון יעקב הסמוכה שם ביקרו את קברי משפחת רוטשילד ושמעו את תולדות המשפחה וסיפור מעשיהם למען הישוב היהודי הקטן בארץ ישראל הצעירה, בשלהי המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20. בשעה שש לפנות ערב, אחרי יום מלא וגדוש בחוויות, חזרו האורחים לתל-אביב.

הגיעו לפלשתינה כ"חלוצים" (יוצאי בית"ר) בתחילת שנות ה-30 של המאה הקודמת. לכאן הגיעה גם משפחת האח של מרדכי (מוטי) ואמם, סבתו של ראש הממשלה. בחרבין, נותר קיברו של הסב. בשנת 2004, ביקר אהוד אולמרט, במסגרת תפקידו כשר המסחר והתעשייה בסין ועלה לקיברו של הסב.

יש לציין, שאחיו של ראש הממשלה, עמרם, היה נספח החקלאות בשגרירות ישראל בבייג'ן במשך ארבע שנים. מבלי להתייחס לעובדה מי הצביע עבור מי בבחירות האחרונות לכנסת ישראל, אנו יוצאי סין, גאים בכך, שכן ליוצאי חרבין הגיע למשרת ראש הממשלה בישראל. אנו שולחים ברכות לראש הממשלה החדש ומאחלים לו ולעם ישראל הצלחה.

שנת יובל

בדצמבר השנה, בחג החנוכה, נחגוג יובל כפול - 55 שנה ליסוד איגוד יוצאי סין (האיגוד הוקם באוקטובר 1951), וחמישים שנה ליסוד קרן המלגות של איגוד יוצאי סין - הממלאת את אחד התפקידים החשובים בפעילות של האיגוד. בשנת 1956, בדיוק לפני חמישים שנה, נוסדה קרן המלגות לחברים, ילדים, נכדים ונינים של יוצאי סין. באותה שנה ניתנה המלגה הראשונה והיחידה. מאז חלפו חמישים שנה, ובדצמבר 2005, בחנוכה, חולקו 148 מלגות. סך כל המלגות שחולקו עד עתה מגיע לכ-2000.

ממיר בנושא יהודי חרבין

שלטונות חבל הילונצ'יאן החליטו לקיים ביוני השנה כנס בינלאומי בנושא ההיסטוריה והתרבות של יהודי חרבין. הכנס יתקיים במסגרת התערוכה ה-17 לסחר בינלאומי המוקדש לשיתוף פעולה כלכלי בינלאומי. יהיה זה הכנס השני בנושא ההיסטוריה של יהודי חרבין. הראשון, התקיים בחרבין באוגוסט-ספטמבר 2004.

ארגון וניהול הכנס התאפשרו בזכות האקדמיה למדעים בחבל הילונצ'יאן, אגודת ידידות ישראל-סין ואיגוד יוצאי סין בישראל. בתכנית הכנס - פתיחת תערוכת צילומים בנושא "היסטוריה של יהודי חרבין" שיתקיים בבניין שהיה פעם בית הכנסת החדש, ביקור בבית הקברות היהודי, וסיור באתרים ששימשו את הקהילה היהודית דאז בחרבין. בכנס ישמעו 20 הרצאות, 15 דקות כל אחת, עשרה מרצים מארצות שונות ועוד עשרה מחרבין וערים אחרות בסין. בין המרצים מישראל: אורה נמיר, דר' אביגדור שחם, ת. קאופמן, י. קליין. מארה"ב - י. ליברמן. אנו תקווה, שבזכות המשתתפים והמארגנים יזכה הכנס להצלחה רבה.

שורשי הסינים של ראש הממשלה.

ראש הממשלה החדש של ישראל, אהוד אולמרט - הוא הראשון בהיסטוריה של מדינת ישראל, ששורשיו מובילים לסין, ולחרבין הרחוקה. הוריו בלה ומרדכי אולמרט

מתוך יומן הידידות עם סין

בית הכנסת בטינצ'ין

שגריר ישראל בסין, מר חיים יהודיע וכן חבר הנהלת אגודת הידידות ישראל-סין, שמואל מילר, התקבלו בטינצ'ין על-ידי ראש העיר דאי סינלונג.

באמצעותם, הועבר מטעם אגודת הידידות ישראל-סין ואיגוד יוצאי סין בישראל, נייר עבודה, הכולל תכנית לשחזור בית הכנסת (על פי דוגמת שנחאי וחרבין), יצירת מרכז ללמוד ההיסטוריה של יהודי טינצ'ין ועריכת כנס בנושא "ההיסטוריה של יהודי העיר".

ראש העיר של טינצ'ין הודיע באופן רשמי, שבניין בית הכנסת הוכרז כאתר היסטורי.

על כן, אין חשש מפני שינויים מבניים או ארכיטקטוניים כל שהם. כמו כן, הביע ראש העיר נכונות להקים מרכז ללמוד ההיסטוריה של יהודי טינצ'ין ועריכת סמינר בנושא בשנת 2007.

לא נותר לנו אלא לברך על ההחלטה ולהבטיח שנעשה ככל שביכולתנו לממש את התכניות לשימור ההיסטוריה של יהודי טינצ'ין.

סרט על ישראל בסין

חברת טלוויזיה סינית, בשיתוף פעולה עם שגרירות ישראל בבייג'ן, משרד החוץ

הישראלי, אגודת ידידות ישראל-סין ואיגוד יוצאי סין בישראל, צילמה סרט דוקומנטרי על ישראל. הסרט ששמו "אנו פותחים את ישראל" שודר בערוץ המרכזי של הטלוויזיה הסינית במשך ששה שבועות. אחת לשבוע הוקרנו 30 דקות מהסדרה. צפו בתכנית כ-200 מיליון איש.

הפרק הראשון - "ירושלים - עיר השלום", השני - "ישראל בצבעים", השלישי - "מקיבוץ לניסים בחקלאות", הרביעי - "בסיס לפיתוח טכנולוגיות גבוהות", החמישי - "לזכור ולא לשכוח" (שואה) והשישי - "יהודים בסין".

הסרט צולם ובוים בכשרון רב על ידי המומחים הסיניים בתחום.

השיבה הביתה לסין - רוברט סקידלסקי

הביוגרפיה המקוצרת של רוברט סקידלסקי על ג'ון מאינארד קיינס, פורסמה ע"י מק'מילן.

Robert Skidelsky's abridged single-volume biography of John Maynard Keynes is published by Macmillan

את שובי לסין תכננתי במשך למעלה משנה, ועתה, התאפשרה נסיעתי לסין עת הוזמנתי להרצות בשנחאי בספטמבר 2005 ע"י הסופר לאנקסין קסיאנג, שכתב את הספר על מרד הבוקסרים [Boxer rebellion].

אני כותב "לשוב" לשנחאי, כיוון שהפעם האחרונה בה הייתי בסין היה בשנת 1948, בהיותי בן 9.

נולדתי בחרבין, במנצ'וריה בשנת 1939, והגעתי לאנגליה בהיותי בן 3. לסין חזרתי עם הורי בשנת 1947,

חינו מעל שנה בטיינזין [עתה טיאנג'ין]. ולאחר מכן ברחנו להונג קונג רק זמן מועט לפני הכיבוש הקומוניסטי.

מדוע חזרנו לסין בשנת 1947?

משפחת סקידלסקי היתה בעלת רכוש רב בחרבין, היא החכירה את מכרה הפחם הפרטי הגדול ביותר במנצ'וריה שנקרא "חברת הכרייה מולין".

לאחר מלחמת העולם השנייה, אבי, שהיה נתין בריטי החל משנת 1930, החליט לתבוע חזרה את העסק המשפחתי. בשרשרת מקרית של תזמון חסר מזל, הגענו לחרבין בעת שהקומוניסטים תפסו שליטה במנצ'וריה. המתנו בטיינזין עד אשר ישתנה מזלנו, דבר שמעולם לא קרה.

אני זוכר כי חשבתי כבר אז - איזה גנרל גרוע הוא צ'יאנג קאי-שק [Chiang Kai-Shek] מכיון שאיפשר לצבאו המעולה לאבד את מנצ'וריה.

כאשר אתה עסוק בבניית חיך, ההיסטוריה של משפחתך היא ענין חסר חשיבות עבורך, אך עתה, אני מוצא את עצמי מרותק למקורותיה של משפחתי, וכעת חבל לי שלא הייתי קשוב יותר לסיפורי המשפחה שסיפרו הורי. הסיפורים האלה עוזרים לי להבין טוב יותר את חיי כיום.

משפחת סקידלסקי היתה מראשי הקהילה היהודית-רוסית במזרח הרחוק. אבי סבי ליאון סקידלסקי, החל את דרכו בסקידל, עתה ביילרוס. בשנת 1890, עבר ליאון עם משפחתו לאודסה, שלחוף הים השחור.

בשנת 1895, זכה בחוזה [איך וכיצד אינני יודע], לבניית החלק האחרון של מסילת הרכבת הטראנס סִיבִירית, אשר עברה דרך צפון מנצ'וריה לוולאדיווסטוק.

ליאון הפך את העיר וולאדיווסטוק לעיר מגורי משפחתנו. משפחת סקידלסקי היתה אחת מעשר המשפחות היהודיות אשר הורשו לגור שם. אבי, בוריס, נולד בוולאדיווסטוק בשנת 1907.

בעת מותו של ליאון סקידלסקי בשנת 1916, היו ברשות המשפחה רכוש רב - בנייני מגורים, נכסי תעשייה ומכרות במזרח סיביר, 30,000 ק"מ רבועים של זכויות לכריית עץ ברוסיה ובמנצ'וריה. המשפחה היתה בין המעסיקים הגדולים באיזור. העסקים במנצ'וריה נוהלו מחרבין ע"י אחד מבניו של ליאון, סלומון.

החברה בבעלות המשפחה סיפקה פחם לחברת מסילת הרכבת המזרחית של סין [שהיתה ידועה כחלק המנצ'ורי של מסילת הרכבת הטראנס-סיבירית], וייצאה ללונדון ולניו יורק עץ, לבידי עץ [דיקטים] וקמח.

במספר ספרים שעוסקים בהתפשטותה של רוסיה מזרחה, נודעה המשפחה כ"אוליגרכים" של המזרח הרחוק. מארחי בסין - לאנקסין קסיאנג סיפר לי, כי כולם במנצ'וריה שמעו על המשפחה המפורסמת "קסי ג'י סי" [Xie Jie Si] - סקידלסקי בשפת מנדריין.

ב-1918 עזבו הסקידלסקים את רוסיה, תוך איבוד כל רכושם, אך עם מספר מיליונים במזומן. האלמנה, אמו של אבי עברה לפריז, ואת ארבעת בניה שלחה לבתי ספר אנגליים ציבוריים.

בינתיים בחרבין, בשנת 1924, רכש דוד סלומון חוזה שכירות לכריית פחם בחברת הכרייה מולין למשך 30 שנה. ענף שהיה למקור ההכנסה העיקרי של ההון המתמעט של משפחת סקידלסקי, אך עם זאת מרכיב חשוב ממנו.

חרבין, הפכה אז לעיר גדולה אשר התאפיינה בצביון רוסי, עקב עליית מספרם של הגולים ה"רוסים לבנים" ממזרח סיביר. המגזר האירופאי בחרבין השתרע על פני רחובות ושדרות, בתים מהודרים, בנקים, חנויות, מסעדות, בתי קולנוע ואף בלט ואופרה. בשנת 1920 היתה ידועה חרבין כ"פריז של המזרח".

כאשר סבתי איבדה את הונה במפולת

הבורסה של פריז בשנת 1929, עברה לגור בארה"ב, ואילו אבי, בוריס, נסע למנצ'וריה לעבוד בעסקי המשפחה. אבי נשא את אמי לאשה בשנת 1936 ואני נולדתי כשנה לאחר מכן. אבי נלחם עבור בריטניה במלחמה, אך הסקידלסקים, שהיו חסרי זהות מדינית, המשיכו לספק פחם לחברת מסילת הרכבת עליה השתלטו היפנים, שכבשו את מנצ'וריה בין השנים 1932-1945.

משנכנסו הסובייטים למנצ'וריה בשנת 1945, הובלו סלומון ואחיו סימון לרוסיה, שם נפטרו באחד מן הגולגמים של סטאלין. [מחנות כפייה בברה"מ לשעבר].

הקהילות הסיניות השתלטו על הרכוש בחרבין ועל מכרות הפחם.

בשנת 1984 קיבלתי צ'ק מהממשלה הבריטית על סך 24,000 פאונד כפיצוי וכחלק מהסדר תשלומים מתביעה שהגיעה לסכום של מיליון פאונד.

על משפחת אמי אני יודע פחות, הסאפלקינים [Sapelkins], שהיו נוצרים רוסיים, בשונה מהסקידלסקים, אך כמו הסקידלסקים היו חלק מהבורחים מרוסיה לכיון מזרח בזמן המהפיכה הבולשביקית.

הם היו "איכרים חופשיים" ["free peasants"], אשר היגרו מניזני-נובגורוד [Nizhny-Novgorod] אשר על גדת הוולגה, למזרח סיביר בסוף המאה ה-19, וגם הם היו מעורבים בבניית מסילת הרכבת.

סבי מצד אמי, וונימיין וואסיליץ' [Veniamin Vassilievich], היה לראש עיריית מאנצ'ולי, עיירה במנצ'וריה הרוסית בתחילת 1920, לפני שעברו לחרבין. הוא היה ג'נטלמן חובב ספרות, ואני זוכר כי בילדותי קיבלתי ממנו מכתב ברוסית עתיקה [כשם שהסביר לי אבי כשתרגם עבורי], מלא בעצות מוסריות נעלות.

משפחת סבתי הגיעו קרוב לוודאי מבסרביה [Bessarabia]. אמי גלי נולדה בחרבין בשנת 1918.

ההיסטוריה של משפחתי הינה מיקרוקוסמוס של גל הגלובליזציה הראשון שהתפתח בעקבות מסילת הרכבת, ספינות הקיטור והטלגרף, גל אשר פתח את מזרח אסיה לשוק העולמי לפני למעלה ממאה שנים.

תהליכי עלייתם ונפילתם של הסקידלסקים שיקפו את גורל עולמנו הקוסמופוליטי, אשר נפגע אנושות במהלך מלחמת העולם הראשונה. השתקפות זו הראתה כיצד יכולה

פוליטיקה להשפיע על הכלכלה. עושרם של בני משפחתי, כמו גם עושרם של אחרים, לא הציל אותם ממהפכות, כשם שתלות כלכלית לא הצילה את העולם מפאשיזם וקומוניזם.

כיום לא נשאר אף צאצא של משפחת סקידלסקי במזרח הרחוק. לאחר נחון הקומוניסטים ב-1949, נסגרה סין לעולם למשך 40 שנה. חרבין, נמל שנחאי ונמל טיינזין, היו לערים סיניות מובהקות, והתמלאו בעצב חורבן התרבות האירופית: ה"בונד" [Bund] בשנחאי, ו"יקטוריה פארק אבניו" [Victoria Park Avenue] בטיינזין, וה"בולשוי פרוספקט" [Bolshoi Prospekt] בחרבין. עתה מתרחשת בסין "הפתיחה השנייה" מתוצרת בית, אך גם הזרם האירופי מתחיל לחלחל. עם שובי לעיר הולדתי, חרבין, התקבלתי כבן אובד.

שנחאי, 19 בספטמבר

לאנקסין קסיאנג (מבטאים לאנשינג שאנג) מגיע מיד בבוקר עם הגיעי לנמל התעופה שנחאי, מיבנה מרהיב בפני עצמו. הוא מלווה בצלם בשם יאנג מיי, ומפיק בשם האן יו. ביקורי יתועד להקרנה בטלוויזיה הסינית. בידי מונח זר פרחים והמצלמות מתחילות לזמזם סביבנו. אנו עולים למיני-יואן ונוסעים לשנחאי.

בדרכנו אנו עוברים דרך העיר החדשה, פודונג [Pudong]. לפני עשר שנים היו כאן שדות, ועתה זהו ביתם של 4 מיליון איש, ובה גורדי שחקים רבים המאכלסים משרדים ומבני ציבור.

אני מתארח במלון ג'ין ג'יאנג [Jin Jiang], מלון בו התארח ניקסון בביקורו ההיסטורי בסין בשנת 1972.

הצלם יאנג מיי אינו מפסיק לצלם. אני מאמין כי אף היה נכנס עמי לחדרי אילו הייתי מרשה זאת.

אני מסרב למנת צפרדעים מורתחות המוגשות לארוחת הצהריים, אך למרות זאת כולי ציפיה לאוכל הסיני.

לאנקסין הציג בפני את הוודקה הסינית העשויה מאורז שטוס, וריחו כריח ביוב. הלכנו במורד הואי האי [Huai Hai], נתיב הקניות המרכזי, הידוע בשמו הקודם שדרות ג'ופר [Avenue Joffre].

קוויג'אן זוהו [Qiuqun Zhou], סטודנטית סינית נאה בוגרת אוניברסיטה, הראתה לי את העיר יחד עם הצלם יאנג מיי והמפיק האן יו, שהיו לשלושת בני לוויית הנאמנים.

ראינו כי על המדרכה מוצגת מכונת קטנה ירוקה מתוצרת סין הקרויה QQ. נאמר לי כי מחירה בסין 25,000 יואן (כ-3,000\$). כך נחשפתי לראשונה ל"מחירי סין".

ניסיתי ללמוד מספר ביטויים בסינית: "זה זה" [zhe zhe] שמשמעו תודה לך, "סיא או האו" [Sia oo how] - אחר הצהריים טובים. קונג קואו שינג טאו צ'ונג קואו [Kung kow shing]

[tao chung kuo] - אני שמח מאד להיות כאן. קוויג'אן לימדה אותי לבטא את שמה כמו המילה האנגלית "children", כשם שמבטאים זאת הסינים "chowjun", ללא ה' - 'L'. נאמר לי כי המבטא שלי טוב אך זכרוני רעוע.

שנחאי, 20 בספטמבר

נשאתי הרצאה באקדמיה למדעים בשנחאי בנושא גלובליזציה.

"כמה זמן עלי להרצות?" שאלתי את קוויג'אן. "שעתיים" ענתה קוויג'אן. למזלי היא התכוונה לזמן הרצאה שכלל ארוחת צהריים רשמית בחברת פרופסורים רבים. נכנסתי לדין עם אחד מהם, פרופסור בשם זוהו ג'יאנג [Zhou Jianming], בנושא טיאיוואן: האם תגן ארה"ב על טיאיוואן מפני פלישה סינית באם תכריז טיאיוואן על עצמאות? הפרופסור היה בטוח שזה לא יקרה, ואילו אני טענתי כי יתכן שכן.

בליווי קוויג'אן, ביקרתי אצל חייט והזמנתי אצלו חליפה וג'אקט התפורים למידותי, שמחירים הוא 4,730 יואן, (כ-500\$).

שנחאי, 21 בספטמבר

בבוקר ביקרנו בדולוויץ' קולג' [Dulwich College], השלוחה הסינית בפונדונג של ביה"ס בדרום לונדון.

בנסיעה חלפנו על פני מיילים רבים ובם גורדי שחקים.

כמה נוקשה היא הצנזורה בסין? שאלתי את זהאנג שומיי [Zhang Shumei], הסטודנטית שליוותה אותי אותו יום.

היא ענתה כי הנך יכול לדון על הכל בציבור אך לא לבקר את הממשלה. זאת, הוסיפה, עליך לעשות רק באופן פרטי.

רציתי לראות את דולוויץ' קולג', מאחר וברייטון קולג', ביה"ס העצמאי שבו אני משמש כמנהל, שוקל פתיחת סניף של הקולג' ברוסיה.

גיליתי כי כל התלמידים בדולוויץ' קולג' הם זרים: בעלי אזרחות סינית לא יכולים לשלוח את תלמידיהם לבית ספר זה.

שאלתי מדוע? ונעניתי כי הסינים מעוניינים לשמור על זהותם הלאומית, כך שהם לא ירשו לאף אחד להתחנך ע"י זרים. אלא רק אם הם זרים. אך האם הם מרשים לילדיהם ללמוד בחו"ל? כן, זה לא הגיוני!

חזרנו לשנחאי בזמן בכדי לפגוש את יאנג ג'יימאן [Yang Jieman], סגן מנהל מכון שנחאי ללימודים בינלאומיים.

הוא אמר לי שסין היא כח הסטטוס קו, וארה"ב היא הכח המהפכני. החוק הבינלאומי יכול להשתנות רק ע"י הסכם, ולא ע"י חד צדדיות של ארה"ב. כמארקסיסט, הוא מאמין כי מבנה העל בסין ישתנה מן היסוד, כך שקיום דמוקרטיזציה של סין הוא תהליך בלתי נמנע, אך הוא יהיה איטי, ועל כולם להתאזר בסבלנות.

סין הינה "כלכלה סוציאליסטית מתפתחת".

יש צורך בסוציאליזם בכדי לנטרל את מה שייצר הקפטליזם.

התפתחות מחזקת את חוסר השיוויון, ותכנון סוציאליסטי יהיה נחוץ מאוחר יותר בכדי לגשר על הפערים שיווצרו.

שאלתי האם הוא יכול לומר את האמת לציבור בגלוי. הוא ענה כי כשאנו יכול לומר את האמת, אין הוא משקר, אלא פשוט נמנע מן הנושא. הוא סיפר לי כי בתקופת המהפכה התרבותית של מאו, הוא נשלח לחינוך מחדש בכפר, והבחנתי כי הוא אינו מתכוון לקחת כל סיכון ולצאת למסע זה בשנית. הוא רכש מיומנות בנמקו את מדיניות ההנהגה בשפה המקובלת על המערב.

היה זה 4 אחה"צ כששלושת בני לווייתי ואנוכי נקלענו לסופת רעמים על הבונד של מרכז העסקים האירופי הישן, בגשם סוחף, רעמים וברקים. מצאנו מחסה ב-M, המסעדה המפורסמת. לא הורשיתי לשלם עבור המשקאות. אך קניתי בכספי מזוודה שעלתה 100 יואן [12\$]. שמת' לב שראשו של מאו עדיין מוטבע על המטבעות הסיניים, למרות שנפטר לפני 30 שנה.

שנחאי, 22 בספטמבר

בבוקר ביקרתי בעיר זהווג'יאג'ואו [Zhujiagiao], העיר בה נולדה בת לווייתי, קוויג'אן, אשר קראה לה "ונציה של סין". בחצר המנזר הטואויסטי המשוחזר ראיתי את סמל היין-יאנג חקוק באבן. הדחייה בין הרוח והחומר, הטוב והרע, מסמל את הדואליות אשר עיצבה את קו המחשבה הסיני, נאמר לי. כה שונה מן המערב.

אחר הצהריים נשאתי הרצאה בבית הספר ללימודים מתקדמים בנושא קיינס וגלובליזציה. בהרצאה נכחו כ-200 סטודנטים בוגרים ומורים. הנושא מורכב, אך מתרגם יעיל תרגם את עיקרי דברי. לאחר ההרצאה התנהל דיון בנושא מזרח ומערב עם ליו קייליאנג [Liu Qiliang], פרופסור באוניברסיטת קסיאנגטן [Xiangtan].

בערב יצאנו לשייט על נהר הואנגו בדרקון הגדול [שם הספינה] על קו הרקיע ראינו את הבונד שעל הגדה המערבית ומהצד של פודונג נראתה שנחאי החדשה והמרהיבה. חלק מן מהמבנים של האדריכלות החדשה הינם מדהימים ובה בעת מוזרים: הצד של פודונג נשלט ע"י בניין הטלוויזיה "פנינת המזרח", שמראהו כעפרון המנסה להגיע לשמים, בעל שני כדורים צבעוניים גדולים המשנים את צבעם.

טיאנג'ין, 23 בספטמבר

אני טס לטיאנג'ין, שהיתה עיר מגורי בין השנים 1948-1974. השנים בהן למדתי בקולג' סנט. לואיס, בית הספר הצרפתי שהשתייך למסדר סנט. מארי. הידוע מבין בוגריו של בית הספר הוא צ'ו אן-לאי [Chou En-lai]. שעליו נאמר כי בעת שלטונו,

היה נדיב לעיר טיינזין [כך שנקראה אז טיאנג'ין].
 במטוס דיברתי עם לאנקסין על מאו, קונפוציאניזם וערכי המערב. לאנקסין חילק את זמנו בין ז'נבה ובית הספר ללימודים מתקדמים. הוריו היו חברים בכירים במפלגה הקומוניסטית, ולכן הגן לאנקסין על מאו. שאלתיו מדוע לא היתה הנהלת החשבונות ציבורית וגלויה בימי שלטון מאו?
 הוא ענה כי רוב הסינים בעצם אינם מעוניינים להזכר בתקופת מאו. מאו עשה הרבה טעויות אך כוונותיו היו טובות. עניתי כי כך גם ניתן לומר על סטאלין והיטלר. לאנקסין ענה כי לדעתו אין מקום להשוואה כיוון שמאו לא תכנן להרוג אנשים בכונה תחילה, למרות שמיליונים סבלו למוות מרעב כתוצאה ממדיניותו. בכל אופן, לדעתו טוב ורע משולבים תמיד בכל מערכת ובכל אדם. לתפיסתו של מאו היו אספקטים קונפוציאניים, אורח חייו היה צנוע וצאצאיו אינם עשירים. הוא רצה לבער את השחיתות בחברה.
 אך צפוי היה כי לאנקסין לא אהב את הביורגריה החדשה של מאו אשר נכתבה ע"י ג'ונג צ'אנג וג'ון האלידיי.
 [Jung Chang and Jon Halliday] הוא אמר כי "זוהי עילה לתביעה". בהיותו קונפוציאני, טען לאנקסין כי רק הישועים מבינים היטב את קונפוציוס. לאנקסין דחה את רעיון "עלייתה" של סין בין אם ע"י מלחמה או דרך שלום. הוא מעדיף את המינוח "שיחזור". [שיחזור restoration - הכוונה כאן חזרה למשטר מלוכני, ולשובו של קיסר חדש].
 לאנקסין, "הצוות שלי" ואנוכי התארחנו במלון "אסטור" [Astor House hotel], המלון האירופי הישן ביותר בסין, אשר הוקם בשנת 1863 ומיקומו ליד ה"בונד" של טיאנג'ין. המלון היה מלא בנדבכים מפוארים, שנבנו בסגנון קלאסי של שנות ה-20 של המאה הקודמת, ובו עמודים מרשימים ועיצוב פנים עשוי שיש. למלון נבנתה תוספת חדישה אך לי ניתנה סוויטה בחלק הישן. כאן גרתי עם הורי בשנים 1948-1974, בשנים שלאבי היתה משרה זמנית כמנהל, ובתקופה זו נפרדו הורי לזמן מה, דבר שלא ידעתי אז.
 זכרתי מסדרונות ארוכים ורחבים, וזכרונותי לא הטעני. הנה המסדרונות עם קירותיהם המרוצפים האפולוים אשר לאורכם הסעתי את מכונתי החשמלית, אשר נתן לי אבי ליום הולדתי השמיני.
 מנהל המלון הראה לנו את החלק הישן של המלון. הרבה אנשים ידועים התארחו במלון ואף חיו בו, תמונות פורטרט נתלו לאורך הקירות. מייסד המלון גוסטב דטרינג [Gustav Detring], גנרל גורדון [General Gordon], סאן יאט-סן [Yat-Sen], הרברט הובר [Herbert Hoover], יולי סו. גרנט [Ulysses S Grant], הבאנצ'אן למה [the Banchan Lama], צ'ו אן-לאי [Chou En-Lai].

בשנת 1920 נהגו פו [Pu Yi], שהיה הילד-קיסר הקודם, ואשתו, לרקוד באולם הנשפים של מלון אסטור, לפני שנכנע ליפנים והפך לשליט ממשלת הבובות של מנצ'וריה בשנת 1930.
 שכנעתי את המנהל להדליק את מאורר הברזל של סאן יט-סן [Sun Yat-Sen's] מתוצרת סימנס, אך הוא לא עבד כראוי.
 את ארוחת הערב סעדתי בחברת אנטוני וונג וג'ון האן, [Anthony Wong and John Han] חברי לספסל הלימודים בקולג' סנט. לואיס. ג'ון האן סיפר כי לאחר עזבו, הפך קתולי, אך לא ע"י מסדר האחים* שהטיפו לכך, אלא בעקבות התאהבותו בנערה קתולית לאחר עזבו את ביה"ס. כשהיחסים בין בני הזוג עלו על שרטון, הוא חזר לסורו, ואז נשא אשה רוסייה וכתוצאה מכך, נפגע פעמיים. המשרה הגבוהה ביותר שיכול היה להשיג היתה סגן הספרן בספרייה רפואית. אנטוני וונג, בלשן במקצועו וקתולי אף הוא, היה מנוע מקבלת משרה אקדמית עד לאחר מותו של מאו בשל עברו הקתולי. כמורה בבית ספר, הוא נפגע במהלך המהפיכה התרבותית. נהנתי מפגישתי עם שני אדונים עדינים ולבביים אלו.
 לאחר ארוחת הערב, התעקשתי על סיור בדרך דבלין [Dublin Road], המקום בו חייתי עם סבתא רבה מצד אמי, ועם חצי אחותה של אמי - תמרה, ובנה אלק. לאסוני מצאנו בור ענק במקום בו עמד בניין מספר 5. הבור נחפר בכדי לפנות מקום לבניית תחנת רכבת. בניינים אחרים שרדו, אך לא חדר הציור בו שיחקתי דמקה עם דודה תמרה, ולא המרתף בו היה גר משרת ביתנו - שי-טה [Shi-tah].
 בביורגריה הנפלאה המספרת את סיפורה של טיינזין - "חציית גן עדן", [The Ford of Heaven], מספר בריאן פאור [Brian Power], כי דרך דבלין היתה מלאה בבתי בושת וברים בתקופה שבין שתי המלחמות. אולי כל זה נעלם עד זמן הגיענו לשם, או שמא הייתי צעיר מדי לשים לכך לב.
 מול מקום ביתנו שנעלם, יכולתי לראות את קו המתאר של של בית הכנסת, שעתה עמד הרוס. מעבר לבית הכנסת היה בעבר ערוץ נחל, בו לעיתים צפו גופות, אך גם הוא נעלם, וכוסה בכביש ראשי גדול. מתחת הכביש עברו פסי רכבת באפיק בו זרם הנחל בעבר, ומעברו השני נראו עתה חטיבות גורדי שחקים, במקום בו השתרעו הרחובות והחנויות של המושבה הבריטית בעבר.
 נכנסנו לבית הכנסת, שהיה למסעדה בזמן הקומוניסטים. עתה כמה ישראלים מנסים לגייס תרומה לשיחזור.
 אך כמה יהודים יש בטיינזין? פגשנו אשה מבוגרת כבת 81, קומוניסטית לשעבר, "ותיקה". היא ובני משפחתה עברו לבית מגורים בדרך דבלין שנשאר ריק אחרי נטישתם של האירופאים. היא נזכרת. "היו

סובייטים ותיקים שגרו בבית מס 5. קרוב לזדאי היתה זו סבתי ומשפחתי אשר חיו שם עד תחילת 1950, עד אשר יכולה היתה אמי להתיישב מחדש בברזיל.
טיאנג'ין, 24 בספטמבר.
 יום עמוס, בו ניסינו למצוא את מיקום החנות של סבי בדרך קוזינס [Cousins Road]. בחנות מכרו סבי וסבתי מוצרי חלב שהגיעו ממחלבה בחווה מחוץ לטיינזין שהיתה בבעלותם. החנות היתה ממוקמת במושבה הבריטית הישנה. כעת היו הרחובות כמעין תערובת של אתרי בנייה ומבוך הריסותיהם של בתים קטנים, ובניהם חנויות ומסעדות, הנראות קרוב לזדאי בדיוק כפי שהיו לפני 60 שנה.
 נחילי אופניים נהרו סביבנו. נשים מבוגרות הגיעו מן הסימטאות כשהידיעה על בואנו ונושא חיפושנו עשתה לה כנפיים. אחד מן האנשים זכר מפעל בגדים, אשר נסגר מזמן. אדם אחר חשב כי חנות מוצרי החלב היתה ליד מסעדת קיסלינג [KieSSLing restaurant], שעדיין עבדה אך עברה ממקומה המקורי. הנשים הזקנות היו מלאות עניין ואדיבות, וניסו לעזור. כולם - איש ואשה, צעירים ומבוגרים הצטרפו לשיחה.
 אחד מן הניגודים הבולטים בין סין לרוסיה הינה כמות הזקנים שניתן לראות בסין. ברוסיה, בעיקר הגברים נוטים למות לפני גיל 60. כעת עומדת סין בפני בעיית הזדקנות כתוצאה ממדיניות ההרשאה להביא לעולם רק ילד אחד.
 בניגוד להודו - אין קבצנים בסין, ולמרות המספר העצום של אוכלוסיית סין, פחות מרגישים את העומס המספרי לעומת הודו.
 חבר נוסף מתקופת לימודי בקולג' סנט לואיס, איזאק הואנג [Isaac Huang], נפגש עמי לארוחת צהריים והביא איתו תמונות מימי בית הספר. מכיון ששלושת חברי הלימודים היו מבוגרים ממני בכ-5 שנים, בתקופת ביה"ס הם לא הבחינו ב"גמד" שהייתי אז, ואני לא הבחנתי בהם.
 לאחר ארוחת הצהריים הלכנו למקום בו היה בעבר הקולג' סנט לואיס, בתחום המושבה הצרפתית. בניין הקולג' שנבנה לבנים אדוארדיות אדומות מאסיביות, נהרס כליל עם כניסת הקומוניסטים, ובית חולים נבנה במקומו. עתה עומד בית החולים בפני הריסה בכדי לפנות דרך לבניית בית ספר. הצעתי לקבוצתי לקרוא לביה"ס: "ביה"ס לואיס החדש", מכיון שהמושג St. סיינט = קדוש], עדיין אינו נחשב תקין פוליטית בסין. ברישומי ביה"ס אני מופיע כתלמיד מספר 32 מקרב הנרשמים ללימודים החל מהתאריך ה-23 לספטמבר 1947, בעל אזרחות בריטית אשר דתו פרוטסטנטית. הייתי אחד משני תלמידים בריטיים, ואחד משלושה נערים פרוטסטנטיים. הרוב היו קאתוליים ואורתודקסים רוסיים. ארבעה סווגו

כ"ע"יברים" ושמונה כ"פאגאנים". כך נקראו הסינים.

מיסיון "האחים" לקחואת עצמם ברצינות רבה בבואם אל עובדי האלילים, ועשו מאמצים אדירים לשכנע אותנו להמיר את דתנו. אני זוכר את האח אוטו מנסה לשכנע אותנו כי הדת הקתולית נעלה מן הדת הפרוטסטנטית בכך שהם נותנים נדבה לעניים. אני מניח כי הגנתי על הפרוטסטנטים לא רק בשל היותי בריטי, אלא מפני שהייתי גם נער מזבח בכנסיית כל הקדושים [All Saints church].

בספרו "טיינזין", המחבר דיוויד הולם [David Hulme], נותן תאור מפורט אף שאינו מחמיא בשום אופן על ח"י בסט' לואיס. הסופר מסתמך בעיקר על זכרונותיו של נער יפני בשם אצואו טסוקאדה [Atsuo Tsukada], שהיה לחברי הטוב ביותר, ונשאר גם כיום חברי הטוב. היה לי קשה לקרוא זאת, מכיון שבילדותי התנהגתי אליו בגסות בהקניטי אותו על מבטאו (הוא נהג לבלבל בין ל-ר), ועל ה"פאגאניות" שלו. היתה זו אמי שעזרה להשלים בינינו.

יום אחד, היא הזמינה את אצואו לתה בביתנו במלון אסטור. אמי כרכרה סביבו כאילו היה קרוב משפחה אובד.

באותו רגע החלטתי כי אצואו יהיה חברי הטוב ביותר, אך איני זוכר אם נועצתי בו בהחלטתי זו.

את דרכנו לארוחת הערב במסעדה, עשינו באופני ריקשה מהסוג בו הייתי נוסע בדרכי לבית הספר בילדותי. על אופני הריקשה משנת 47 היו גם פנסי נחושת בכל צד וגגון מקושט. בחורף נהגתי להתכסות בשמיכת פוך בכדי להתגונן מפני רוחות הקרח המקפיאות שהגיעו ממישורי מונגוליה. לנהג הריקשה שלי היתה ציפורן ארוכה בזרת והוא לבש מעיל טלאים בחורף. את אפו היה מוחה בשרוול מעילו. ובציפורן הארוכה השתמש לחטט באפו.

מוזר אילו דברים זוכרים הילדים. קרוב לוודאי כי היה זה בקיץ של שנת 1948, כשיצאנו עם בית ספר מטיינזין לפקין.

באותה תקופה מלחמת האזרחים עמדה בפתח, וקווי הרכבת הופצצו. עם חזרתנו לטיינזין, היה על הרכבת בה נסענו לחכות במשך שעות עד שיסתיים תיקון המסילה. אך מה שאני זוכר במיוחד, הינה קערת יריקה עצומה שהוצבה במרכז קרון הרכבת. פולחן היריקות הקסים אותי. בתקופה היא היו הסינים יורקים מעולים. כיום המנהג הזה נכחד.

לפי רשומות ביה"ס סט. לואיס, היה ה-27 בנובמבר 1948 התאריך האחרון בו ביקרתי בבית הספר. מיד לאחר תאריך זה כבר נאלצנו להתפנות להונג קונג במשחתת בריטית. אני זוכר כותרת עיתון מהונג קונג של דצמבר 1948:

"פו עומד איתן מצפון" [הגנרל הלאומני פו זואוי - the nationalist general Fu Zuoyi],

וכותרת שנייה קצת מאוחר יותר: "נגן על שנחאי עד טיפת הדם האחרונה". לא הרבה זמן לאחר שתי הצהרות אלה, נכנע הצבא הלאומני.

ביג'ינג, 25 בספטמבר

יצאנו לביג'ינג ברכבת קומותיים עמוסה לעיפה, אורכו של המסע כשעה וחצי. עם הגיענו, התאכסנו במלון קפיטל לא רחוק מהתחנה. מלון מפואר עם נוף נאה אל העיר האסורה. נפגשתי עם הכלכלן דיוויד לי מאוניברסיטת טסינגהואה [Tsinghua University], ומנהל צוות החשיבה בחסות BP. הסינים, הוא אמר לי, חוסכים הרבה מדי מכיוון שהתנאים הסוציאליים שלהם כה מוגבלים.

האוכלוסייה הכפרית חוסכת אף יותר מן האוכלוסייה העירונית, למרות שהם עניים יותר.

הוא מעוניין בהגירה של אוכלוסייה כפרית מאזורי מערב ומרכז סין לערי החוף, שם התשתית הסוציאלית טובה יותר, שם יוכלו לחסוך פחות ולצרוך יותר. לדעתו מעבר זה יוכל לסייע במידת מה באיזון גרעון התשלומים בין ארה"ב וסין.

הערת, כי הצפיפות האורבנית עשויה להפוך בשל כך לאימה. לדעתי, נחוצה התערבות ממשלתית ליצירת תשתית באזורים הכפריים, עובדה שתועיל יותר מאשר עידוד הגירה. דיוויד לא הסכים עמי ואינו מאמין בכך. מבחינתו לונדון היא המודל של הצלחת איחוד ערים. מעניין האם הוא נסע אי פעם ברכבת ה-M25?

ביג'ינג / חרבין, 26 בספטמבר

ערפל כבד היה תלוי מעל ביג'ינג. לאנקסין העיר כי זהו בעיקר זיהום אוויר. אנו בדרכנו לארמון הקיץ של הקיסרית, לבקר בגני ה-Garden of Clear Ripples, מכיון שיש בידי תמונות בהן אני מצולם שם, משנת 1948.

הגן נבזז ע"י הבריטים והצרפתים לאחר מלחמת האופיום בשנים 60-1856, והקיסרית בנתה לו תחליף מתקציב קרן חיל הים, וזו הסיבה לנצחון יפן על סין ב-1895, או שכך מספרת האגדה.

הגן נהרס שוב במהלך מרד הבוקסרים [Boxer rebellion] ב-1902. הגן ממוקם על גדת אגם מופלא, מלא במבנים יפהפיים. המבנה המרהיב ביותר היתה ספינה עשויה כולה שיש.

אחר הצהריים, נתתי הרצאה בפני מכון סין למחקר בינלאומי, לצוות חשיבה שנחשבת כסגורה בפני משרד החוץ.

שגריר סין הקודם בלונדון, מאהנגאנג [Ma Zhengang], הציג אותי בפני הקבוצה, תוך מתן הסבר ארוך על מדיניות החוץ הסינית הנוכחית. עם סיום ההרצאה, מיהרנו לצאת לתפוס את המטוס לחרבין.

הגענו למלון "מודרן" [Hotel Modern] בשעה

8 בערב. זהו המלון הישן, אשר בו, כך נאמר לי, נהג דודי סלומון לנהל את פרשיית האהבים שלו. אני התארחתי בסוויטה בה התארח בעבר הגברת סאן יאט-סן [Sun Yat-Sen] בשנת 1972, וצ'אליאפין [Chaliapin] ב-1963.

אמי ספרה לי על ביקורו של ש'אליאפין בסין, על פגישתם ועל כך שהוא הזמין אותה להיפגש איתו. היא היתה רק בת 18 אך כבר יפהפיה. הסוויטה היתה ענקית אך מוזרה. בכדי לסגור את מי האמבטיה היה עליך לעבור דרך המקלחת.

היה בחדר שולחן עבודה מהודר אך כשחיברתי את המחשב הנייד שלי לחשמל, כבו כל הנורות בחדר.

עם הגיעי, נפגשתי עם קו ווי [Qu Wei], נשיא האקדמיה למדעי החברה בהיילונג'יאנג, ומנהל המרכז לחקר יהדות חרבין, וכן עם פרופסורים שונים, חוקרים ומתרגמים אשר גרמו לי להמשיך ולדבר עד חצות הלילה. הם אמרו כי לכבוד הוא לעיר חרבין שלורד אנגלי כמוני מבקר בה, נצר לאחת מן המשפחות היהודיות הידועות בחרבין. הם מסרו בידי "יומן", ובו תאריכים מתוכננים של ארועים, משתים, ביקורים ומצגות, הכוללות שעתיים ראיון ונאום משמעותי. אני חש כי נשאבתי לתכנית המחקר שלהם בנושא יהדות חרבין. הם מפיקים סרט בנושא למטרות קידום ההבנה בין סין ליהודים, שלום עולמי, ומטרות ראיות אחרות. אני שמח לקחת חלק בפרוייקט הקשור להיסטוריה היהודית, אך איני מעוניין להבלע על ידו כליל. אני אומר כי אני מתעניין מאד בסיפורם של משפחת סקידלסקי, אך משפחת אמי, שאינם יהודים, מעניינים אותי לא פחות. יתרה מזאת, הוטבלתי בכנסייה האנגליקנית ובבית כנסת הייתי רק פעם אחת בחיי, בחתונתו של חברי הטוב דני פינקלסטיין. הם נראו אדישים.

חרבין, 27 בספטמבר

בבוקר אני נלקח ע"י הוועדה היהודית לביקור בבית הקברות היהודי בגבעת אימפריאל [Imperial Hill] שמחוץ לחרבין. 14 איש הגיעו, ואנו מגיעים אל מצבתו של קרוב משפחתי (אחי-סבי), מוזס, שנפטר כפי הנראה בחוסר כל בגיל 76 בשנת 1951, והמצבה על קברו צנועה ביותר. הקבר המקורי במיקומו הקודם בעיר, נחפר והועבר לכאן ב-1963.

אבי נהג לספר לי סיפורים על מוזס, שהיה ידוע בטעמו הטוב ובראוותנותו, וזוהי כנראה הסיבה בגללה הורחק לבסוף מן העסק המשפחתי. לאחר הגעת הקומוניסטים, הוא קיבל רשות להשאר בחרבין מכיון שהוא לא היה פעיל בעסקים במנצ'וריה, אך כסף לא נכנס יותר.

הקבר נשמר במצב מצויין הודות לעיריה ולארגון הצדקה הישראלי. לפתע הגיע לידי זר פרחים אותו הנחתי על הקבר, ואז נקראתי לשאת נאום. מה יכולתי לומר מלבד

העובדה כי אני נמצא כאן היום בכדי לכבד את זכרם של משפחת הורי, חרבין ויהודי חרבין. בתי קברות הינם תמיד מלנכוליים, אך זה עצוב אף יותר כשלמתים אין כל קשר עם אלו החיים סביבם.

בדרך חזרה מבית הקברות שאלה אותי גברת מסוכנות הידיעות קסינואה [Xinhua], באם קיינס צריך להתחתן? היא בפרוש אשה "מתקדמת" בדעותיה. לאנקסין אמר כי הומוסקסואליות היתה מאד מקובלת בסין. למנדרינים הקונסוציאניים היו את נעריהם ועוד ארבע-חמש נשים. העוינות הנוכחית כלפי הומוסקסואליות, אמר, הנה "יבוא מאירופה. הסברתי, וקרוב לודאי ששגיתי, שהאירופים אינם אוהבים חציית קיום, שהיא מעין יין-יאנג. אנשים אמורים להיות סוג אחד או אחר, ולא ממש משנה איזה.

אנו בדרכנו לביקור בבית הכנסת. אוכלסייתה של חרבין מונה כעת כ-2.6 מיליון איש. (מאז ביקורי, יצא שמה של חרבין בעולם כשבנזין דלף לנהר הסונגהואה, [Songhua river], ויצר כתם שמן שרוחבו 50 מייל). בעבר, בתקופה בה נחשבה חרבין ל"פריז של המזרח", חיו בה כ-20,000 יהודים שנטמעו בקהילה של כ-200,000 רוסים ומספר דומה של סינים. היהודים היו בתווך בין הפרו-סובייטים והאנטישמיים הרוסים, אך מעולם לא שמעתי כי היתה לאנטישמיות השפעה כלשהי על משפחתי.

סיפתי לוועידה היהודית את סיפור משפחתינו המפורסם אודות הדרך בה זכה סלומון בזכיון של מכרה הפחם מולין, מידי מצביא מקומי בשם צ'אנג טו לין [Tso-lin Chang]. מכיוון ששניהם אהבו פוקר, אך סלומון היה שחקן טוב יותר, הוא נתן למצביא לנצחו במשך כ-6 חודשים, וגרם לו למצב רוח טוב כל כך, עד שהוא חתם על שטר התחייבות לשכירות במכרות למשך 30 שנה בלי כל ויכוח.

לאחר ביקורי הייתי לעמית המחקר של מרכז חרבין ללימודי יהדות, ניתנה לי מגילה ומראה.

בערב, נערכה סעודה ל-16 איש. אופי הבישול הסיני הולך ונהיה כבד יותר עם ההתקדמות לכיוון צפון סין. בטני הביעה מחאה. בלילה חלמתי חלום מלא חיים, ובו נסעתי בחברת יהודי נמוך קומה עגלגל ומשעשע. אני גבוה ממנו בהרבה. בשלב מסוים התיישבתי במה שנראה היה לי כמו הרווח בין שני המושבים, תוך שאני שולח אותו להשתרע על הרצפה, בקצה. הוא קם כשמבט מלא תוכחה בעיניו, ודחף עצמו בכח חזרה למושב שלצידו.

מה כוונתו של החלום הזה? האם אני מנסה לגרש את היהודי שבתוכי? חלומותי הפכו למעניינים מאד [עבורי], והיה לי קל לרשום אותם בזכות היומן האלקטרוני שלי [Blackberry].

חרבין, 28 בספטמבר.

התעוררתי עם כאב ראש ובטן [Runs]. נסענו לבית משפחת סקידלסקי ששכן באזור שנקרא ה"בולשווי פרוספקט" בחרבין. [Bolshoi Prospekt] הבית גדול ומהודר יותר מאשר נראה היה בתמונות, אך כיום הוא עומד בצל תפארת עברו. בעבר עמד הבית בין כרי דשא נרחבים, וחלונותיו השקיפו אל נוף השדות, ועתה הזדחלה העיר וסגרה סביבו עם גורדי שחקיה. הבית נבזז ב-1945, וכמו הרבה נכסי נדל"ן אחרים, שימש הבית, במקרה זה, תוך כדי אחזקה מינימלית, למטרותיו של מרכז הפנאי של צבא שחרור העם.

פגשתי כמה מהזקנים של מרכז הפנאי, עת ישבתי על הספות הלבנות לצד מה שהיה קרוב לודאי חדר הציור המהודר. כאשר הוצגתי בפני המנהלים כבעל הבית הקודם, הם קידמו את פני בחום רב. אחד מן "הוותיקים" אף הודה לי בנימוס על כך שאני מרשה להם להשתמש בביתי! נמענתי מלומר כי מעולם לא נתתי את הסכמתי לשימוש בבית. הבית בן שתי קומות, ובו גרם מדרגות מרכזי, עשוי מעץ מגולף שהגיע עד האולם המרכזי. דמיינתי את סלומון ואשתו [או המאהבת שלו] יורדים במורד המדרגות לברך את אורחיהם. המדרגות נצבעו בצבע חום דוחה. המנהל שאל את דעתי לגבי הצבע שיתאים לקירותיו החיצוניים של הבית, שעומד עתה לפני שחזור.

הצעתי להשתמש בצבע אדמה בהיר [light ochre], והוא אמר כי יעביר את הנחיות לרשויות המקומיות.

חרבין, 29 בספטמבר.

נסיעה חזרה לשנחאי בשעה 8 בבוקר. שאלתי מדוע כה רבים מבין בנייני הדירות הגבוהים חשוכים וחסומים? האן ענה כי רוב הדירות נקנו כהשקעה, ונועדו למכירה עם גאות השוק, וכי עד עתה לא גר בהן אף אחד. סעדתי ארוחה אחרונה בחברת קוויג'אן זוהו, יפה כתמיד בשמלה ורודה, ועם יאנג, הצלם נאמן שלי. למחרת מלווים אותי השלושה - קוויג'אן, יאנג והאן לשדה התעופה. פרידה לבבית.

הסרטים המוקרנים במטוס: וודי אלן - מלינדה ומלינדה, וקומדיה טראגית של נימוסים, ובית בו פגיונות מתעופפים - דרמה בנושא אמנות הלחימה. הקומדיה של וודי אלן מוצלחת, הטרגדיה לא. הסרט הסיני מתנהל במאה ה-9, תקופה קשה, הוא סרט פנטסטי ונוגע ללב. בדרך כלל התרבות המערבית שלנו אינה מצליחה לייצר סיפורי אגדות או טרגדיות, מכיוון שהחיים הינם לרוב עניין של בעיה ופתרון, ואילו אגדות וטרגדיות דורשות עולם ללא פתרונות. אני סקרן כמה שנים יקח עד שהסינים ידמו לנו.

הערות:

"האחים" היו אלה שהמירו את איזאק לקתוליות והוא היה לחבר פעיל ב"מסדר של מארי" אשר הוצא אז אל מחוץ לחוק, כך שבמשך 20 שנה, הותר לו לעבוד רק במלאכת כפיים.

*) "האחים הקטנים של מארי" היו קהילה ודוקטרינה קאתולית רומאנית שנוסדה ב-1817

** "האגודה של מארי" הינה קהילת מסיון כמרים קאתולי-רומאני שנוסדה ב-1824)

אגודת הידידות ישראל-סין

סטודנטים סיניים בבית פונבה

ארבעה סטודנטים מסין, מקבלי מלגות של איגוד יוצא סין ואגודת הידידות ישראל-סין, והלומדים באוניברסיטאות ישראליות, ביקרו לאחרונה בבית פונבה ונפגשו לשיחה עם תדי קאופמן.

הסטודנטים הם: הגב' גו-ביי ממכון ללימודי יהדות על יד אוניברסיטת חו-נן בקייפנג, הלומדת תולדות עם ישראל באוניברסיטת בר אילן; הגב' ג'אן שו-צ'ן ממרכז ללימודי היהדות באוניברסיטת ננג'ינג, הלומדת תולדות עם ישראל באוניברסיטת בר אילן; מר ג'או טו-שן מהפקולטה לפילוסופיה באוניברסיטת שנדונג, הלומד פילוסופיה יהודית באוניברסיטת תל-אביב, ומר ואנג-ג'ן מהמרכז למדעי היהדות באקדמיה ללימודי חברה בשנחאי, הלומד מדעי היהדות באוניברסיטת תל-אביב.

מנהל חדש בסניף התל-אביבי של היומן "ז'ן מין ז'י באו"

מר ליו סין-ווי, מנהלו החדש של הסניף התל-אביבי של היומן היוקרתי "ז'ן מין ז'י באו" היוצא לאור בבייג'ין הגיע לישראל בסוף חודש מרץ. הוא יחליף את מר סיוי צי-שן החוזר למולדתו בתום שלוש שנות שירותו בישראל. לפני צאתו של המנהל הפורש, ביקרו שני העתונאים בבית פונבה ונפגשו עם ראשי איגוד יוצאי סין ואגודת הידידות ישראל-סין, היוצא -- לשיחת פרידה, והנכנס -- לשיחת הכרות.

תכנית הכנס הבינלאומי בנושא היסטוריה ותרבות של יהודי חרבין

20-16 ביוני 2006

16 ביוני, יום ו'. רישום האורחים במלון "שנגרי-לה".

18.00 פתיחה חגיגית.

17 ביוני, שבת.

9.00-12.00 טכס פתיחת התערוכה "היסטוריה ותרבות של יהודי חרבין". ביקור באתרים יהודיים לשעבר בחרבין: בית הכנסת החדש והישן, בית החולים היהודי, מועדון מסחרי, ומלון "מודרן", הממלא את תפקידו עד היום.

12.00-13.00 ארוחת צהריים במלון "מודרן".

13.00-17.00 סיור בעיר, "מגדל הדרקון", ביקור בתערוכת המסחר הבינלאומית ה-17, המוקדשת לשיתוף פעולה מסחרי בינלאומי.

18.00 ארוחת ערב.

18 ביוני, יום א'

8.30-10.00 פתיחה חגיגית של הכנס בנושא היסטוריה ותרבות של יהודי חרבין. הרצאות פתיחה.

הפסקה בין 10.00 ל-10.30 - תה, קפה.

12.00-10.30 המשך השיבה. הרצאות, כל אחת עד 15 דקות.

12.00-13.00 ארוחת צהריים במלון "שנגרי-לה".

13.30-15.00 המשך השיבה. 6 הרצאות.

הפסקה מ-15.00 עד 15.30 תה, קפה.

15.30-17.30 המשך השיבה. 8 הרצאות.

17.30-17.45 טכס נעילה.

18.30 ארוחת ערב.

19 ביוני, יום ב'

8.30-12.00 ביקור בבית הקברות היהודי.

12.00-13.00 ארוחת צהריים.

14.00-17.30 טיול לאורך הנהר סונגרי, ביקור בכפר רוסי, מוזיאון השלג והקרח.

18.30 נעילה חגיגית של הכנס.

20 ביוני, יום ג'

עזיבה.

נושאי ההרצאות בכנס

ישראל

1. ת. קאופמן. מ"החיים היהודיים" בחרבין עד ל"בולטין איגוד יוצאי סין" בתל-אביב.

2. י. קליין. חשיבות היסטורית לארכיון איגוד יוצאי סין.

3. אורה נמיר. לשעבר שגרירת ישראל בסין.

4. ד"ר אביגדור שחן. אחד משבטי ישראל בסין.

5. יהודית בין ילדותי שלי בחרבין

ארצות הברית

1. יעקב ליברמן. תחילת העלייה של יהודי סין.

הספר הראשון על יהודי חרבין יצא לאור בסין

ב-10 באוקטובר הודיעה הטלוויזיה של המחוז חיילונג-ג'יאנג על הופעתו של הספר "גילוי עובדות היסטוריות אודות יהודי חרבין", מאת ג'אנג טיין-ג'יאנג, בהוצאה לאור של "הדפוס העממי של המחוז חיילונג-ג'יאנג". הסופר הוא חבר במכון לחקר תולדות יהודי חרבין על יד האקדמיה למדעי החברה של המחוז.

הספר מתמקד בתולדות חמש משפחות יהודיות שגרו בחרבין במאה הקודמת. דרכם הוא מציג את חיי הקהילה היהודית ששגשגה בעיר באותה עת. דרך סיפור חיייהן של חמשת המשפחות שהשתייכו לשכבות שונות של החברה היהודית, רואים אנו את תולדותיה וחייה התרבותיים והדתיים וכן את התפתחותה הכלכלית והשפעתה על המראה הארכיטקטוני של העיר.

הספר עוסק בתקופה שבין 1898 עד 1960 כאשר בשיא התפתחותה הגיעה הקהילה ל-25,000 נפשות והיתה לאחת הקהילות הגדולות ביותר במזרח אסיה. "תולדות הקהילה היהודית בחרבין מהוות חלק חשוב בתולדות סין כולה", אמר ג'אנג טיין-ג'יאנג בראיון שנתן לטלוויזיה, "והספר שופך אור על העובדות בתולדות המחוז חיילונג-ג'יאנג שלא היו ידועות קודם לכן".

הסופר התמיד בכתיבת הספר במשך 10 השנים האחרונות, ועתה אפשר לרכוש אותו בחנות הספרים "סין חוא" ברחוב ג'אנג יאנג דא ג'יה ברובע דאו לי (לשעבר קיטאיסקאיה אוליציה, פריסטן). הספר מציג צילומים היסטוריים רבים, ובגלל ההתעניינות שהוא מעורר אצל החוקרים בישראל וארה"ב, הוא עומד להיות מתורגם לאנגלית ועברית. מחירו 48 יואן.

שגריר סין בישראל מר צ'ן יון לון מבקר

בבית הכנסת במושב עמיקם

1

2

3

4

5

6

4. הרב של מושב עמיקם נושא תפילה לכבוד עמה של סין, נשיא סין ושגריר סין בישראל
 5. יוסי קליין מציג מגן על ספר התורה לזכר אביו שמעון קליין ז"ל
 6. מר אריה שרון, ראש המועצה האזורית "אלונה", מברך את האורחים

1. בכניסה לבית הכנסת
 2. ספר תורה שהובא מבית הכנסת הגדול (הישן) בחרבין
 3. תדי קאופמן מסביר לשגריר סין את הכתובת על הכתר של ספר התורה שהובא מחרבין

שגריר סין בישראל מר צ'ן לון מבקר במושב עמיקם- ישוב שהוקם על-ידי חברי בית"ר יוצאי חרבין

1. פגישה עם ראש המועצה האזורית מר אריה שרון. על ידו תדי קאופמן ושגריר סין בישראל

2-5. אורחים תושבי עמיקם ונציג הנהלת אגודת הידידות ישראל-סין באולם מועדון החברים במושב עמיקם

רופא המחנה 16 שנה גברית המועצות

ד"ר אברהם קאופמן, המשך מגיליון 387 מתוך ספרו בשם זה

הגענו לסברדלובסק. על אחד הרציפים הצדדיים הוצאנו מהקרון. כמאה איש היינו בשורות של ארבעה הובלנו על-פני סמטאות העיר עד שהגענו למקום נידח, שם חיכה לנו "העורב השחור" (כך קוראים ברוסיה למכונת השחורה האטומה המשמשת להעברת אסירים בעיר). פעמים רבות בחיי-המחנה שלי נפל בגורלי "לטייל" ב"עורב שחור" זה. 35 איש מאתנו נדחסו למכונת על כל אחד משני הספסלים שבמכונת מקום ל-6-5 אנשים בלבד. חסר אויר. נחנקים. מישהו חש ברע. חששתי כי לא נצא חיים מ"העורב". נסענו כמחצית השעה עד שהגענו לשערי-הברזל של בית-הכלא מספר 1 בסברדלובסק. חיכינו ליד השער עד אשר שלטונות בית-הסוהר לדרגיהם השונים בדקו את רשימת האסירים שהובאו. שעה ארוכה נמשכו הסידורים הפורמאליים. הובאנו לתא גדול למדי שהיה מלא כמעט עד אפס מקום. היו אלה פושעים פלייליים, בעיקר גנבים. נדהמתי לראות ביניהם כעשרה ילדים בגיל 11-14 - רוסים וטטרים - שנידונו אף הם בעונן גניבות. מעבירים אותם למחנה לעבריינים צעירים בקרבת סברדלובסק, ולפי שעה עצורים הם בבית-כלא לשילוח, בית-כלא מספר 1.

אנו מקבלים מנת לחם ומסדורים בפרוזדור בתור לארוחת-צהריים. בקצה הפרוזדור דלת ובה אשנב למטבח. כל אחד מקבל צלחת חמיצת כרוב וכף-עץ מזוהמת ומכורסמת. אולם מי רעב וישים לב לדברים של מה-בכך? הנני מתסכל בכף שקיבלתי ונזכר בכף-האלומיניום שלי שנציגה האמיץ של הקג"ב (ראשי תיבות: ועדה לביטחון המדינה), הלייטננט הבכיר, נטלה ממני. כילינו את החמיצה ושוב עומדים אנו בתור לקבלת דייסה. דייסה? משהו מגעיל ביותר, אולם גם אותה אכלנו. לאחר ארוחת-הצהריים הוחזרנו לתא ומיד החלו הפלייליים להתפרע. נטלו מאחרים לחם, טבק וסיגריות. ישבנו על הרצפה שלושותנו - עורך-עיתון לשעבר, מי שהיה מפקח על בתי-ספר ואני - ושוחחנו. ניגש אלינו ראש כנופיית הגנבים ופונה אלי:

"כבדני בסיגריה!..."

"אין לי, אינני מעשן..."

"ראיתי כי עישנת, הב!"

"טעית, אינני מעשן!"

"הב, אני אומר לך, שאם לא כן אני עושה

אותך גל עצמות!..."

"שמעני, חבר", מתערב העורך, "אין הוא מעשן. זהו הרופא שלנו. כולנו מכירים אותו. הא לך משלי..."

הגנב נטל ממנו חפיסת סיגריות. אלה היו חברינו בתא - "החברה" שלנו. לא אחת היו נטפלים אלינו, מראים לנו את נחת זרועם, קוראים לנו: "פאשיסטים!" ואילו על עצמם אמרו: "אני אדם סובייטי אמיתי..." הגדרה זו שמעתי תכופות מפי חוקרים, סוהרים, גנבים ורוצחים. "אדם סובייטי אמיתי", מי יכול לרדת לעומקו של מושג זה?..

בקבוצות של 10-15 מוליכים אותנו לבית-מרחץ. מתחת למקלחת עומדים 7-8 אנשים.

סבון אין נותנים. מבית-המרחץ הובלנו לפרוזדור ארוך. יושבים על הרצפה. באמצע הפרוזדור שולחן גדול ומאחוריו שני סוהרים לבושים מדי-צבא. הם מצווים עלינו למסור את החפצים והכסף. אין לקחת דבר לתא. לאחר-מכן הוכנסנו לתא גדול. היינו למעלה ממאה איש ובינינו כעשרים פלייליים. פגשתי כאן כמה מבני-עירי, וביניהם גם את הקונסול הליטאי. לאחר שהתגולל למעלה משנה בבתי-סוהר הסובייטים שוב אין הוא טוען, כי "עד מהרה נשחרר..."

שוכבים על הרצפה. שכני, יפאני אחד, נרדם. הנני רואה נער כבן 13 מזדחל אל היפאני ומחטט בכיסו.

"מה אתה עושה?" נצטעקתי.

הנער ברח. בשש בבוקר צלצלו להשכמה. ניגש אלי אחד הפלייליים, בחור צעיר, ואומר: "אל תתערב בדברים שאינם נוגעים לך, ואם תפרע - הישמר לך!"

ומישהו מה"פוליטיים" אומר לי:

"ישמרך אלוהים! שתוק ואל תוציא הגה, שאם לא כן תקבל סכין..."

בצהריים הוצאנו בקבוצות של ששה מהתא. הגיע גם תורי. שוב הוכנסנו ל"עורב השחור" ונסענו על-פני רחובותיה של סברדלובסק, עד שהגענו לבית-סוהר המכונה "פנימי". שעה ארוכה חיכינו עד שנפתח לפנינו שער החצר וגם בחצר חיכינו לפתיחת דלתות בית-הסוהר. בסוף הוכנסנו לחדר גדול וריק, ללא שולחן וכיסאות. קצין מצווה עלינו להתפשט. התפשטנו. סוהרים מחטטים בבגדינו שנערמו על הרצפה. משסיימן - נשמעה הפקודה: "להתלבש!" והוכנסנו לתאים. איש-איש לתא אחר. אותי הכניסו

לתא קטן ובו איצטבות-משכב בשתי קומות. בתא חלון מסוג סורגים צפופים. חושך. משהתרגלתי לחשכה הבחנתי בשני אנשים שרועים על איצטבות-המשכב. מי ומי הם חברי לתא? אחד מהם מציג עצמו בפני כאחד "המנהיגים" של המפלגה הפאשיסטית הרוסית במזרח הרחוק. זמן-מה אף שימש כיושב-ראש המועצה העליונה של אותה מפלגה, שמקום מושבה היה בחרבין. ב-1945 נידון שלא בפניו על-ידי "מנהיג" המפלגה רודזיבסקי למוות. המעשה שהיה כך היה. המפלגה הפאשיסטית היתה משגרת לברית-המועצות מחבלים. הם היו צולחים את הנהר אמור בסירות. איש מהם לא חזר, כל ידיעות לא נתקבלו ואיש לא ידע מה עלה בגורלם. כיון שכך, הניח שכני לתא כי הם נתפסו והוצאו להורג, או שמסרו עצמם בידי השלטונות הסובייטיים, לכן דרש לחדול מלשגר חבלנים אחרים. אולם "המנהיג" לא הסכים לדעתו והוסיף לשגרם. או-אז התפטר שכני לתא מתפקידו במפלגה והודיע על פרישתו ממנה. ה"מנהיג" זימן את בית-המשפט המפלגתי העליון והוא נידון למוות. אולם באותם הימים נכבשה חרבין על-ידי הצבא האדום ובין הרבים שנאסרו על-ידי השלטון החדש נאסר גם הוא. זה היה, איפוא, אחד מחברי לתא. כעבור כמה זמן שוב נפגשתי עמו בתא אחר של אותו בית-סוהר "פנימי". אולם, אז כבר היה בשירות השלטונות הסובייטים והוכנס לתאי בכוונה תחילה. שיטה היא הנקוטה בידי שלטונות בתי-הסוהר להכניס לתאים אנשים משלהם, או המוכנים לשתתף, המתחזים כאסירים, במטרה לדובב את חבריהם לתא. בשפת בית-הסוהר קוראים להם "דוגרת". אסירים בעלי-ותק מבחינים בהם מיד ומזהירים את החדשים: "היזהר מפלוני, שכן 'דוגרת' הוא..."

כעבור כמה שבועות הועברתי לתא אחר המיועד לשני אנשים בלבד ולתאי הוכנס גם הפאשיסט מחרבין. בדרך-כלל אין שלטונות בית-הכלא נוהגים להפגיש אסירים שכבר הכירו איש את רעהו, והעובדה כי הובא לתאי עוררה בי חשד ונמנעתי מלהיכנס אתו בשיחות. ואילו הוא משתדל לקנות את לבי: בבוקר אין הוא מניח לי לשתוף את הרצפה (בדרך-כלל עושים זאת הכלואים בתורנות) ומוציא יום-יום את ה"עביט". בבית-הסוהר "הפנימי" בסברדלובסק אסורים על הכלואים

לישון בשעות היום ואף לשכב על המיטה אין מניחים. רק אם חלה האסיר ורופא בית-הסוהר מאשר את הדבר ניתנת הרשות. למחרת הודיע הסוהר לשכני מבעד לצוהר, כי משעה 2 עד 4 מותר לו לשכב על המיטה. הוא נבחר במקצת ואמר לי:

"פנה לרופא והוא ירשה לך לשבת במשך היום..."

"אולם, הלא אתה לא פנית אליו והרשות ניתנה לך. משמע, לאחד מרשים ולשני אין מרשים..."

מקרה זה הגביר את החשד שהתעורר בלבי. כעבור יומיים קראוהו לחקירה, אולם כעבור 25 דקות חזר לתא.

"כל כך מהר? שואל אני בתימהון.

"כן, צריך הייתי לחתום על פרוטוקול ותו-לא", ענה במבוכה.

"מי פתי יאמין?" הרהרתי בלבי.

כבר בימים שקדמו לחקירתו ניסה למשוך אותי לשיחה על נושאים פוליטיים. שאל שאלות על הציונות, על הקהילה היהודית, על מועצת יהודי המזרח הרחוק, וכיוצא בהן שאלות. עניתי לו מיד, כי אין לי עניין לשוחח על כך וכיון שבקי הוא, כפי שסיפר לי, בתולדות ימי-קדם, הנני מבכר לשוחח עמו בנושאים אלה. אף-על-פי-כן חזר וניסה לגלגל עמי שיחות בעניינים פוליטיים יהודים. וגם עכשיו, עם שובו מהחוקר, פונה הוא לפתע אלי ושואל:

"מה זה 'משמרת חולים'?"

"מה פתאום עלו במוחר שתי מילים עבריות בלתי-מוכרות לך?"

"בעצמי לא אדע על שום מה נזכרתי במלים אלה," עונה שכני לתא, "מה פירושן? האין זה שמו של ארגון יהודי-לאומי?"

הסברתי לו, כי "משמרת-חולים" הוא ארגון המטפל במתן עזרה רפואית לחולים. ניכר היה כי הוא מאוכזב למשמע תשובתי. למחרת שוב נקרא שכני ל"חקירה" שארכה כמחצית השעה בלבד.

בשתיים בלילה נקראתי גם אני לחקירה. אחת השאלות הראשונות שנשאלתי היתה בעניין "משמרת-חולים". בלי-משים עלתה על שפתי בת-צחוק והסברתי גם לחוקר את פירושן של המלים.

"אולם, זה ארגון פוליטי," אמר החוקר.

"אדוני הקצין, אם טיפוס ודלקת-ריאות הם פוליטיקה", אמרתי, "כי אז גם ריפויים עניין פוליטי הוא..."

החוקר קפץ ונצטעק:

"חכה, אתה עוד תפתח את פירך! חלאה! טיפה סרוחה! בכל תודה, בכל!"

כאשר מקץ שנתיים חתמתי לפי סעיף 206 (סעיף מחוקת העונשין הקובע, כי עם תום החקירה חייבים להביא לידיעת הנאשם את כל המסמכים הנוגעים לעניינו, ועליו לאשר בחתימת-ידו כי אמנם ראה את כל המסמכים, הפרוטוקולים, העדויות וכי אין לו כל הערות), על השלמת החקירה, ניתן

לי לקרוא בפרוטוקולים של החקירה וגם בדיווחים של העדים השונים. בין היתר קראתי גם את הדיווחים של "הדוגרת" הפאשיסטית על הקהילה היהודית והארגונים היהודיים בחרבין.

לא ארכו הימים והועברתי לתא אחר, בו מצאתי שלושה אנשים בלתי-מוכרים לי.

אחד מהם, פקיד במשרדי מסילת-הברזל, הואשם בכך, כי לפני 20 שנה נטל חלק בוועידת מפלגת-האיכרים בפראג שבצ'כיה - "פעילות נגד-מהפכנית" - סעיף 58. השני

אינו יודע בעצמו על שום מה נכלא. חקלאי היה. לא נטל חלק בחיים ציבוריים ולא נמנה עם מפלגה פוליטית כלשהי. אולם הוא חי

בחוף-לארץ, "במדינה אימפריאליסטית" - משמע, "שיתף פעולה וסייע בידי 'הבורגנות העולמית'", וכיוצא בזה. ואילו השלישי, אדם

צעיר, בנו של מפקד קוזאקים, חי מילדותו, עם אמו שנפרדה מאביו, בפאריס ושם למד.

ב-1945 בא לחרבין על מנת להעביר לפאריס את הורי אמו. סמוך לבואו נכבשה חרבין על-ידי

הצבא האדום והוא נאסר. מעולם לא היה שותף לדעותיו של האב ובשובו לחרבין אף

לא נפגש עמו. אף-על-פי-כן מענים אותו יום-יום החוקרים ודורשים ממנו כי יספר להם על

המשימות שבכיכול הטיל עליו האב. האיש אינו יכול לעמוד עוד בעינוי החקירות ואילו

החוקרים בשלהם:

"הודה, נבלה... זרע-כלבים!..."

2

כעבור כמה ימים התחילו קוראים גם אותי. החוקר שלי, קצין בדרגת לייטננט בכיר, היה

רשע ומרושע. כרוב חוקרי המג"ב אף הוא אינו מצטיין בהשכלה יתירה. שינן בעל-פה

כמה מובאות מלנין, ובעיקר מ"תורתו" של סטאלין, ואת דבריו ו"הגיגיו" של האחרון

מצטט הוא בכל הזדמנות. כך וכך אמר "יוסיף ויסריונוביץ" או "מורנו..." "מנהיגנו..."

"סטאלין הגדול..."

בחקירה הראשונה עילעל בלא הרף בתיק עבה גדוש ניירות ותעודות שהיה מונח

לפניו.

"במה דנתם באסיפה החשאית שנערכה ב-1941 ב'תלמוד-התורה', לרגל מלחמת

ברית-המועצות-גרמניה?" שואל הוא.

"אין לי מושג, לא שמעתי על אסיפה כזאת..."

"היאך אתה אומר כי אין לך מושג, הלא אתה עצמך נאמת באסיפה על תפקידם של

היהודים במלחמה..."

"אסיפה כזאת לא היתה ואף לא יכולה היתה להיות..."

החוקר דופק בידו על-גבי התיק וצורח:

"אמור את האמת... הודה!.. אל תעלים דבר!.. הכל יודעים אנו... אם תודה, לטובתך יהיה הדבר!"

"לא היתה כל אסיפה כזאת ולא דנו בענין המלחמה, לא בגלוי ולא בחשאי, זוהי ידיעת-

שקר שהגיעה אליכם מחוגים פאשיסטיים

ואנטיסובייטים..."

"באסיפה דובר על התועלת שתצמח ליהודים מהמלחמה ושהיהודים יצאו ממנה ברווח..."

מכריז החוקר.

"עלילת-שוא היא, שקר וכזב..."

למשמע דברי אלה אומר החוקר בקול מהלך-אימים:

"היהודים רוצים לכבוש את העולם כולו... דבר ידוע הוא..."

"טענה ישנה נושנה היא", משיב אני בשקט, "של כל האנטישמים ואנשי 'המאה השחורה' בכל הזמנים..."

דברי אלה מעוררים סערה. החוקר התחיל צורח, מגדף, נחשול של גידופי עריות וזימה

פורץ מפיו והוא דופק על השולחן:

"אם כן, אנשי 'המאה השחורה' אנו בעיניך?.. עוד תראה... תרקב אצלי בבית הסוהר!..."

ואילו קצין אחר שישב כל הזמן ליד שולחן סמוך - אותו קצין עצמו אשר גזל ממני

באזנקה את כף-האלומיניום שלי - מתערב ואומר לו:

"מה אתה מצטעצע אתו? שלח אותו לצינוק... ישב שלושה ימים עם כעברים..."

החוקר צילצל בטלפון, הזמין את הלוואים והם החזירוני לתאי.

בחקירות רבות עמדתי בבית-הכלא שבסברדלובסק, ביום ובלילה. כרגיל נמשכו החקירות מעשר בבוקר עד שש בערב.

הנושא העיקרי שלהן: ציונות, הקהילה היהודית, הארגונים היהודיים ופעילותם

"הנגד-מהפכנית". החוקר שלי אינו בר-סמכא גדול בעניינים יהודיים. על הציונות יש

לו מושג קלוש ביותר. הוא מתבלבל בהצגת שאלות ומדי פעם בפעם מציין בתיק שלפניו

ובחבורת כלשהי וניכר כי אין הוא מוצא את ידיו ורגליו בתעודות וברישומים שבתיק.

לאחר 5-6 חקירות טרם החתים אותי על פרוטוקול כלשהו - אין זאת כי לא הצליח

לערך את החומר.

3

פעם אחת נערכה החקירה בשתיים בלילה. משהוכנסתי לחדרו של החוקר, קם ממקומו

ואמר:

"בוא אתי!..."

אנו הולכים על-פני פרזודור ארוך, יורדים לקומה ראשונה ונכנסים ללשכתו של ראש

מחלקת-החקירות. אל שולחן גדול מכוסה אריג אדום ועל כסא עם גב גבוה, משל היה

"כסא-מלכות", יושב סגן-אלוף בריא, פטום-לחיים ובעל קלסטר-פנים גס. על הרצפה

המכוסה שטיח כמה כורסאות וממול, לאורך הקיר, שורת כסאות. על אחד מהם נצטוויתי

לשבת.

"מדוע אינך רוצה לדבר?" פונה אלי סגן-האלוף בצעקה.

"אני עונה על כל השאלות ומדבר על כל הידוע לי," ענית.

"משקר אתה בן-כלבה! דבר תדבר אצלי!

חזקים ממך שיברנו! דבר מיד, ולא - תתחרט... על ברכיך תזחל ותתחנן כי נשמע לך... הבינות, נבזה שכמוך!.. אכניע אותך ויהי מה... לסמרטוט תהיה אצלי... הכל תספר לי... זונה!"

משתולל סגן-האלוף. אני מקשיב בשתיקה לנאומו של הקצין ה"גבוה" של מג"ב המנבל פיו. לאחר ההקדמה פתח בחקירה. השאלה הראשונה היתה בעניין "ארגון-המרגלים הציוני 'היאס'".

"אמור, עם מי בחוץ-לארץ החלפתם מכתבים? למי בצרפת, בלגיה ואמריקה מסרתם ידיעות על ברית-המועצות?"

"היאס", עניתי, "היא הסתדרות, אך נכון יותר, משרד לחיפוש קרובים ולהגשת עזרה למהגרים יהודים בארצות שונות. אישית לא נטלתי חלק בעבודת משרד זה, אולם פעולתו ידועה לי היטב..."

סגן-האלוף מתרחת, רוקע ברגליו והולם באגרופו על-גבי השולחן.

"משקר אתה, נבזה שכמותך! זהו ארגון-מרגלים ציוני, 'ובפנותו אל החוקר הקבוע שלי שישב באחת הכורסאות ממשיך, 'איזה מנוול הוא זה... משקר במצח נחושה! ושוב פונה אלי.

"עם איזה ארגון-מרגלים ציוני בחוץ-לארץ היה 'היאס' קשור?"

אך הספקתי לאמור: "היאס אינו ארגון-מרגלים..." מצריח סגן-האלוף לעברו של החוקר: "קחה מכאן, קחה! אולי ימלך בדעתו..."

החוקר הוליכני ללשכתו בקומה השלישית, קרא ללוואי ובארבע לפנות בוקר הוחזרתי לתא.

באחת החקירות הבאות - אף היא בשעות הלילה - חוקר אותי סגן-האלוף בעניין "ברית-טרומפלדור":

"איזה מין ארגון הוא ברית-טרומפלדור?"

"זהו ארגון ספורטיבי-תרבותי של נוער יהודי."

"ארגון אנגלי", פוסק סגן-האלוף.

"לא אנגלי, כי אם ארגון נוער יהודי..." תיקנתי.

"ראו-נא, ראו-נא את המנוול הזה, צועק סגן-האלוף. "שקרן שכזה... בריט! בריט! ארגון בריטי... הוא שאמרת: אנגלי..."

"ברית היא מלה עברית ופירושה 'ארגון', וברית-טרומפלדור היא ארגון הנושא את שמו של טרומפלדור..." עניתי בשקט.

"הביטו על המנוול הזה!... איזה המצאות הוא ממציא!..." צורח סגן-האלוף. "ומי הוא טרומפלדור זה?"

"טרומפלדור הוא גיבור יהודי-לאומי..." סגן-האלוף משסע אותי:

"ליהודים אין גיבורים... אמור את האמת: מי הוא טרומפלדור? מרגל?"

"וסף טרומפלדור הוא גיבור יהודי-לאומי, עניתי בנחת. "הוא הצטיין במלחמת רוסיה-יפאן, הועלה לדרגת קצין ואף הוענק לו אות-

הצטיינות של גיאורגי..."

"כל אלה שקרים הם!.. שקרן אתה!.. טרומפלדור שלך הוא טינופת!"

צורח סגן-האלוף. "דבר!.. ערוות-אמר! בן-נעוזה-המרדות!.. למה אתה שותק?"

"אמרתי את הכל..." עניתי בכעס.

סגן האלוף פונה אל הלייטננט הבכיר ואומר: "הבט-נא עלי... אין הוא נראה כלל כאסיר... למה הוא מרכיב משקפיים? קחם ממנו!..."

"כדברייך, חבר סגן-אלוף!"

"קחה מכאן! את טעם הצינוק רוצה הוא לטעום!..." מסיים סגן-האלוף את החקירה.

השעה כבר היתה שלוש בלילה. החוקר הוליכני ללשכתו, הסיר מחטמי את המשקפים והטמינם במגירת שולחנו. נטל סכין-כיס והתחיל פורם את כפתורי המעיל והאפודה. אותו רגע נכנסו לחדר שני חוקרים אחרים. משראה אחד מהם כי החוקר שלי כבר התחיל פורם את כפתורי מכנסי, שאל:

"מה אתה עושה?"

"סגן-האלוף ציווני..."

"ואם ציונה, חייב אתה לעשות? חדל מהשטיוות..."

הכל שונאים את סגן-האלוף. החוקר שלי מניחני לנפשי. כפתור אחד בלבד ממכנסי הספיק לתלוש. הלוואי מביאני "הביתה" - לתא.

T

יום-יום חוקר אותי סגן-האלוף ותכופות אף בשעות-הלילה. "הצגה" לילית אחת היתה מוקדשת ל"מכבי". מעניין, כי היה זה בימי החנוכה. על חג-החנוכה נודע לי במקרה. באחד הימים הוכנס לתא שלי אסיר חדש. חשדתי כי אין הוא אלא "דוגרת" ונמנעתי מלהיכנס עמו בשיחות. משום שרצה לעורר את אמוני שאל אותי:

"אתה יהודי?"

"כן!"

"אף אני יהודי..."

גם דבריו אלה לא עוררו בי את החשק לשוחח עמו. למחרת שוב ניסה להיכנס בשיחה ואמר:

"יודע אתה כי חנוכה היום?"

"לא."

"כן, היום הנר השני..."

"תודה", אמרתי. "אחוג את החג בלבי..."

בצהרים קראוהו, ככיכול, לחקירה ושוב לא חזר. כמעט יממה הייתי עמו בתא ולא הוציא מפי דבר. ואילו לי נודע, כי חנוכה היום. החשיך. אי-שם רחוק מדליקים עכשיו נרות-חנוכה. "בהבהובים, בדממה בלילות דולקות בהצנע שמונה פתילות..." (קטעים משירו של ש. פרוג בתרגום (מרוסית) מ. סבר), עליתי על סוללת ההסקה המרכזית והתחלתי להסתכל מבעד לאשנב המסורג. שמים מכוכבים! מה רבים הכוכבים! וכוכבי אני - היכן הוא? הנני תר אחריו בפיסת-השמים הקטנה שנתגלתה לי בעד האשנב הקטן.

הנה הם אורות-החנוכה שלי, אורות המכבי... "לזכר ימי יגונים וגזרות ומעליי נצחון וגבורות..." (קטעים משירו של ש. פרוג בתרגום (מרוסית) מ. סבר)

בעד הצוהר שבדלת הנני שומע את גערת הסוהר:

"לאן טיפסת? מה לא ראית שם? רד!..."

אני יורד. אולם מאירים לי אורות המאבק על הכבוד והחופש, אורות התחיה. הנה אני רואה אותה.

"זהרו נרותי הקדושים הצנועים, האירו, הזכירו ימים נפלאים!..." (קטעים משירו של ש. פרוג בתרגום (מרוסית) מ. סבר)

עד-מהרה נשמעה הפקודה: "כיבוי אורות!" פירושה - יש לעלות על המשכב. שכבתי. הרהורי חנוכה אינם מרפים ממני. הזכרונות והחלומות מענים את הנפש. בלילה מעירים אותי. מוליכים דרך החצר השרויה באפלה אל בנין מג"ב. כבר מורגל אני בחקירות-לילה. החוקר מביאני ללשכתו של סגן-האלוף היושב על "כסא-המלכות" ומעלעל בניירות שלפניו.

"שב! מצווה סגן-האלוף.

הוא מסתכל בניירות ובלי להרים את הראש פונה אלי ושואל:

"מכבי, מה זה?"

אני מסביר: ארגון ספורטיבי לאומי של הנוער היהודי.

"ועל שום מה קוראים לארגון מכבי?"

אני מסביר. סגן-האלוף אינו מאמין לדברי, אינו נותן אמון בדברי-הימים.

"ספר הכל!.. אל תעלים דבר!..."

אני מספר על מלחמת-הגבורה של יהודה המכבי, על דברי-ימי התקופה. החוקרים שלי אין דעתם נוחה. דברי אינם נושאים חן בעיני סגן-האלוף.

"הכל שקר וכזב... לא היו כל גיבורים ליהודים וגם מכבי לא היה ולא נברא. 'מכבי' זוהי הסתדרות פוליטית, אנטיסובייטית שאתה עמדת בראשה. הכל ידוע לנו על 'מכבי', אומר סגן-האלוף בהרימו את התיק ומוסיף: "שמעני, בפעם האחרונה אני אומר לך: אמור את האמת... הודה בכל... הכל יודעים אנו עליך. יודעים אנו מי אתה ועל פעולתך הצינית הנגד-מהפכנית... אם תשקר - לרעתך יהיה הדבר!..."

הוא פונה אל החוקר ואומר:

"קחה מכאן..."

וכך בשיחה על יהודה המכבי עם סרדיוט גס-רוח בכלא סברדלובסק קידשתי ב-1946 את חג-האורות.

ושוב אני בתאי. איני יכול להירדם. הרהורים על חג-החנוכה, זכרונות עוברים במוחי ומענים את הנפש. זה 15 חודשים נמצא אני במאסר, מהם החודש השלישי בבית-הכלא המזוהם והאפל של סברדלובסק. כל הזמן כמעט שרוי אני בכדידות, בתא ליחיד. האוכל גרוע מאוד, שכן אין במה להזין את האסירים. השנה היא שנת 1946. אני עצמי מסדר את

א
ו
ג
ו
ד
ו
ו
ז
א
ו
ס
ו
ו

התא. ב-6 בבוקר צלצול ל"השכמה". אני קם. לפי פקודה מוציא את ה"עביט". מביא דלי מים ובמטרטוט מזוהם שוטף את הרצפה. יום תמים מתהלך אני על-פני התא, או יושב על השרפרף. לשכב - אסור ולמשך שעות-היום זוקפים את המיטה אל הקיר. על הקיר ליד האשנב תלוי לוח-התקנות. מפורטים בו האיטורים החלים על האסיר וכן זכויותיו המעטות. בין המעט "המותר" - הזכות להשתמש בספרים מספריית בית-הסוהר. קראתי ושמתתי. הכל אקרא, אחת היא מה - ובלבד לקרוא! אולם שמחתי שמחת-שווא היתה. מדי פעם נכנס לתא קצין תורני ושואל שמה רוצה האסיר למסור הודעה כלשהי, או יש בקשה בפיו. אני מבקש להרשות לי להשתמש בספרי הספרייה. הקצין עונה בנימת-לגלוג ושמתה לאיד:

"הספרים עדיין בדפוס... משיודפסו תוכל לקבלם..."

אני מצביע על התקנות שעל-גבי הקיר. "מהספרייה הזו לא נשאר זכר... את הכל עישנו..."

"עישנתם את הספרים?" התמלט מפי. "שם אצלך בחוץ-לארץ, הכל היה - סיגריות וסיגריות, ואילו אנו בקושי השגנו קמצוץ 'מחורקה'. ונייר מנין נשיג?.. הנה כי כן תלשנו את הדפים ועישנו..."

ימים אחדים ישב אתי בתא בן-עיר, משפטן. בעבר שימש מזכיר בית-המשפט המחוזי, ולאחר מהפכת פברואר עסק בעריכת-דין. נתפס לשכרות. יום-יום היה משתכר עד כדי איבוד החושים. הפך לדתי והתחיל מתערב בחוגי הכנסיה. באחד ממכתביו לידידו כינה את הבולשביזם "מפלצת רבת-ראשים". עם כיבוש חרבין על-ידי הסובייטים נאסר אף הוא. אדם תרבותי ומוכשר זה התנוון כליל וסובל מחוסר וודקה. בלעדיה חיו אינם חיים. יום-יום מענים אותו בחקירות ומאיימים עליו כי יוציאוהו להורג. עם שובו לתא מהחקירות יושב הוא וממרר בככי. לבי נשבר בקרבי למראהו. אני משתדל להסיח את דעתו. בקי גדול הוא בשפת רומי העתיקה ואנו מבלים שעות רבות בנסיון להיזכר בביטויים ופגמים רומיים, שנכנסו לשימוש בשפות העולם. נזכרנו בלמעלה מ-180 אמרי-שפר עתיקים. נמשכנו אחר עיסוקנו זה ולזמן-מה השכחנו מלבנו את המציאות הארורה. זמן קצר בלבד היה איש מסכן זה שכני לתא. יום אחד נענש, הועבר לצינוק ומאז לא ראיתו עוד.

סגן-האלוף אינו מניחני לנפשי. לילה-לילה הוא קורא לי לחקירות. דורש שאספר לו על פעולות הקהילה היהודית ועל מעשי הריגול שביצעה כביכול נגד ברית-המועצות בשליחות האנגלים. ולפתע - האשמה חדשה בפיו:

"לשם מה נסעת לרומניה?" שואל הוא. "לא נסעתי לרומניה ומעודי לא הייתי שם..."

סגן-האלוף יוצא מכליו, מנבל פיו ודורש כי

אודהמה היתה מטרת נסיעתי לרומניה, שאם לא כן "ישמיד אותי וארקב בבית-הכלא." "מעודי לא הייתי ברומניה... אין לי במה להודות, עשה בי כרצונך..."

בכך ירדה מעל הפרק ההאשמה בנסיעה לרומניה. כאשר מקץ שבועיים האשים אותי בהשתייכות ללשכה של "בונים חופשים" ועניתי כי שקר הדבר, כשם ששקר היה דבר נסיעתי לרומניה, נצטעק סגן-האלוף: "איש אינו מאשים אותך בנסיעה לרומניה..."

ובכן מאשימים אותי בהשתייכות ללשכת "הבונים החופשים". בחרבין היתה, כביכול, לשכה יהודית ציונית חשאית, אשר כדוגמת הלשכות האחרות של "הבונים החופשים" עסקה אף היא בריגול. הרבה בורגנים יהודים היו חברים בלשכה ואני, כביכול, הייתי אחד מראשיה. סגן-האלוף תובע ממני לספר "הכל" על פעולת הלשכה, על "הריגול" בו עסקה ועל קשריה עם ארצות-הברית ואנגליה. בת-צחוק לגלגנית עלתה על שפתי למשמע דבריו אלה, ולפתע הוא מתמלא חמת-זעם.

"מה לך צוחק, מנוול שכמותך..." וכמקרה-שפע ניתכו עלי דברי-גיודף נאלחים. ראיתי כי מצבי חסר-תקוה ובתשובה לדבריו: "פתח פיך, חלאה... ספר הכל, זונה!" עניתי בהרמת-קול ובכעס:

"לא אגיד דבר, לא אספר דבר, כל אלה אינם אלא בדיות, שקר וכזב..."

שוב לא נשאלתי ולו גם שאלה אחת בענין הלשכה בחרבין, ורק מאוחר יותר, עת נחקרתי במוסקבה, הוזכר ענין זה כבדרך-אגב...

ה

בוקר אחד נקראתי לחקירה והובאתי ללשכתו של החוקר. ניכר היה כי הוא מתרגש, עושה את שער ראשו, מתנאה, מיטיב את מדיו וכל-כולו מתוח ודרוך. הוא פונה אלי ואומר:

"עוד מעט תיציב לפני הגנרל. עצית לך: ספר והודה בכל. הגנרל אינו אוהב 'חכמות'..."

"ובכן, שומה עלי לעמוד בנסיון נוסף, מהרהר אני בלבי. מי יודע כמה עוד נסיונות מסוג אלה צפויים לי. נכנסנו לחדרו של השליש ומיד הודיע על בואנו. הוכנסתי ללשכתו של הגנרל. הוא מציע לי לתפוס מקום על הכסא ובעצמו יושב על כורסה מאחורי שולחן-כתיבה שליד החלון. בפניה יושב "מכר ותיק" - סגן-האלוף. פגישה לא נעימה. גנרל זה היה מפקד המג"ב בסברדלובסק. הוא קרב אלי, הדור במדי הגנרל הגזורים לפי מידתו עם פסים אדומים לצדי מכנסיו, ושואל:

"למה מילאת פיך מים ואיך מדבר?.. שגיאות רבות עשית... חיבלת בברית-המועצות וחייב אתה להודות בכך. אתה יכול להיות אזרח מועיל בין אזרחי ברית-המועצות. איש משכיל אתה, מלומד ונבון... ואילו אתה מתעקש ואיך רוצה לספר לנו דבר וחצי דבר... איך רוצה לסייע לנו בעבודתנו... הלא אדם רוסי

אתה, ורוסיה היא מולדתך!..".

הגנרל יושב על מקומו. אני מחריש.

"נו, המוכן אתה לדבר?"

"איני יודע על מה, שאל ואענך, אזרח-מפקד, עניתי."

"אולם, הלא עד כה לא רצית לדבר, למה?" "אדוני המפקד, עניתי על כל השאלות, דיברתי על הדברים הידועים לי. אולם עד כה גידפו וחירפו אותי בכל החקירות והתעללו בי..."

סגן-האלוף קוטע את דברי:

"הוא משקר..." ובפנותו לעברי, סינן בין שיניו: "ממזר!"

בתנועת-יד של קפידה מרגיע הגנרל את סגן-האלוף ואומר:

"אל תפריע..." ופנה אלי: "המשך!"

"דורשים ממני שאספר על לשכה יהודית של בונים חופשים שלא היתה ולא נבראה, דורשים כי אספר על נסיעתי לרומניה בעוד שמעולם לא הייתי שם... מובן מאליו, שאני מכחיש את הדברים וטוען, כי אינם אלא שקר... מתעללים בי ומאיימים עלי בצינוק... שואלים אותי על ארגוני הנוער היהודי 'ברית-טרומפלדור' 'ומכבי' וכאשר אני עונה ומספר את האמת על ארגונים אלה, על תפקידה ועל פעולתם, אין האזרח סגן-האלוף מסתפק בכך ודורש ממני כי אעיד עדות-שקר, לאמור כי אלה הם ארגוני ריגול, כי המלה 'ברית' פירושה 'ברית'... עולבים בי... נוטלים ממני את המשקפים שבלעדיהם איני רואה דבר ואף תולשים את כפתורי בגדי... וגם עכשיו מתהלך אני בלי כפתורים..."

"ואת המשקפים החזירו לך?.. שואל הגנרל. "החזירו מקץ שבועיים..."

אין זאת כי הגנרל וסגן-האלוף לא ציפו לשמוע דברים גלויים כאלה מפיו של אסיר. והיכן? בין כתלי המג"ב הכל-יכול. הגנרל הטיל מבט של תוכחה, כביכול, בסגן-האלוף, ואילו הלה הפטיר:

"חבר גנרל, כל מה שהוא אומר אינו אלא שקר וכזב..."

הגנרל קרב אלי ואומר בשקט:

"אם תספר הכל, הכל כפי שהיה, ותודה בפשעיך כלפי ברית-המועצות, תקבל עונש מינימלי ובמחנה תעבוד כרופא. אולם אם תעלים מאתנו את פעילותך הנפשעת, שלך ושל בני-בריתך - תהא גורף טינופת!..."

"אין לי במה להודות ואיני יודע מה פשעי..."

"אתה מנהיג ציוני..." משיב הגנרל בחומרה. "כן... ציוני אני..."

"אל תטענו, אתה מנהיגם של הציונים..." פוסק הגנרל. "הציונות האם עבירה של מה-בכך היא?"

"הציונות אינה עבירה, זוהי תנועת-שחרור לאומית, תנועה עממית..."

"בברית-המועצות אסורה התנועה הציונית..."

"אולם אני לא הייתי בברית-המועצות ולא פעלתי בה כל פעולה ציונית..."

על דברי אלה אין הגנרל מגיב ואומר בקול קשוח:

"ובכן, שמעת את שאמרתי לך, תן דעתך לדברי אם אין רצונך להיות גורף-ביצים..." הוא צילצל בטלפון ולחדר נכנס החוקר הקבוע שלי. אנו יוצאים והוא מכניסני ללשכתו.

"ובכן, ספרו!" דורש החוקר.

"על מה?"

"על הכל..."

"שאל ואענך..."

"הגנרל אמר כי על הכל תספר... דבר!" תובע החוקר.

"איני יודע על מה..."

"מנוול אתה ונבזה, מטיח כלפי החוקר, קורה ללוואי והלה מחזירני לתאי.

החוקר שלי מגלה ענין רב בציונות, בהסתדרות הציונית ומנסה לשכנע אותי, כי הנני אחד ממנהיגי של הציונות. הוא פונה אל חברו היושב מולו:

"עלינו לגדולה... למוסקבה דמינו... ליותנים העלינו ברשתנו..." ומצביע בראשו לעברי.

"היכן עכשיו ויצמן?..."

"איני יודע. שנים לא שמעתי עליו דבר... הלא יתוונים יהודיים אין אני קורא, אף לא יתוונים אחרים... אין נותנים לי."

"ומתי ראית את ויצמן?..."

"ב-1905..."

"מנוול, נבזה..." מתרחה החוקר. "ספר על הפעולה הציונית האנטיסובייטית..."

"לא היה כדבר הזה ואיני יודע דבר על כך..."

"ומאימתי אתה ציוני?"

"מספספס-הלימודים בגימנסיה..."

"הביטו, הוא פשוט מתעלל בנו..." צורח החוקר בחמת-זעם. "אתה תדבר, או לא?"

"אני נותן תשובות מדויקות על כל שאלותיך..."

אין לו מושג לחוקר על הציונות ועל התנועה הציונית. מדי פעם בפעם מוציא הוא ממגירת שולחנו מחברת כלשהי, מעיין בה ומציג שאלה.

"לפי הוראות לונדון פועלים אתם הציונים..."

"אין אנו מקבלים הוראות... אצלנו מחליט העם... הקונגרס הציוני..."

"איזה מין קונגרס הוא זה? היכן הוא?"

אני מספר לו על הקונגרסים הציוניים החל מהראשון שבהם. אין זאת כי במחברת שלו לא נזכר דבר בענין זה וכיון שכך, סימן שכל דברי אינם אלא בדיות. והחוקר אומר בפסקנות:

"אין קיימת כל הסתדרות ציונית ואין כל קונגרס... כל זה אתה בודה מלבך... יש ממשלה אנגלית ואתה משרת אותה, אתה וכן ויצמן... אינכם אלא מרגלים אנגלים..."

למחרת, בזמן החקירה, מצלצל החוקר למישהו ומזמינו לבוא: "הוא עכשיו אצלי."

"הוא" - כלומר, אני. מי הוא זה שמודיעים לו עלי? החוקר השני מטיל בו מבט של תוכחה ואומר בשקט:

"לשם מה, למה לך?"

מקץ כמה רגעים נפתחה הדלת ולחדר נכנסת אשה צעירה שקלסתר-פניה מעיד עליה כי יהודיה היא. על פניה הקרונות משמחה נסוכה בת-צחוק. הבינותי כי "מראים" אותי - "מנהיג יהודי" - ליהודיה קומוניסטית העובדת אף היא במג"ב. בלבי החלטתי לבלתי להיגרר למשחק זה. החוקר לוחש דבר-מה באזניה. שניהם מרוצים ומחייכים. הוא מציגי לפניה ובחיוך ערמומי מטיל בה מבט רברבני. החוקר חוזר ושואל אותי על ויצמן ומבקש לדעת מתי נפגשתי עמו.

"כבר עניתי לך על שאלתך זו..."

"חזור וענה..." אני מחריש.

"למה אינך מדבר?"

"איני רוצה..."

"אתה מסרב למסור עדות? יודע אתה במה כרוך הדבר?..."

אני מוסיף להחריש.

"רוצה אתה כי אשלחך לצינוק? ענה על השאלה!"

"על שאלה זה כבר עניתי ולא אוסיף אף מלה. קרא בפרוטוקול שאתה בעצמך כתבת..."

ניכר היה כי האורחת נבוכה מאוד, התחילה לוחשת דבר-מה באזני החוקר, קמה ויצאה מהחדר. החוקר הזועם נשתק והתחיל כותב במחברתו... הדבר ארך כשעה וכל אותה עת ישבתי וחיכיתי. מקץ שעה הוחזרתי לתאי.

כאמור, אין החוקרים שלי בסברדלובסק בקיאים בעניינים יהודיים וציוניים והם נאלצו למסור את הטיפול בי לחוקר "מומחה לעניינים יהודיים". יום אחד נקראתי אליו.

"חבר סגן-אלוף, הבאתי את העציר, מדווח הלוואי. אל שולחן גדול בחדר מרווח יושב סגן-אלוף יהודי. הוא מצביע על כסא סמוך לשולחן. על הקיר תמונה גדולה של סטאלין ועל השולחן פסלון של לנין. סגן-האלוף פונה אלי ואומר:

"אני מכיר אותך משנת 1937... הנני מביט עליו בתמיהה - פניו אינם מוכרים לי."

"לא, אישית אין אנו מכירים זה את זה... אישית הכרתך זה עתה. הבה נדבר בגילוי-לב..."

סבורני, כי נוכל לסיים את כל העניין ביום-יומיים... יודע אני מי אתה. אילו אחר לפני, לא הייתי מדבר עמו... אולם עניין לי עם רופא שלמד בשוויץ, איש ידוע, חכם ומשכיל... אני מציץ כי מיד, כאן במקום ועוד היום, ננסה לסיים את העניין... דומני כי מפרם אתה?"

"כן, הייתי בפרם, למדתי שם בגימנסיה וכמה שנים עבדתי כרופא..."

"רואה אתה... אף אני גר בפרם ובאתי משם במיוחד בענייך... בפרם הכל בסדר, הגימנסיה בה למדת עומדת על תלה... נו, ספר..."

"איני יודע מה לספר... איני יודע מה רוצים ממני ובעוון מה נאסרת..."

סגן-האלוף קוטע את דברי:

"כל התיק שלך היה נגד עיני וענייך נהיר לי. הנה כאן הפרוטוקולים של החקירה בגרודיקובו. הרי אלה הם 'פתפות-ביצים', אין להבין דבר... אין זאת כי אין אתה רוצה לספר על פעולתך הציונית הנפשעת. אם אכן כך הדבר, הנני מבטיחך כי הדבר לא יעלה בידך. אותי לא תוליך שולל..."

הוא מתחיל לשאול אותי על ההסתדרות הציונית, על הקונגרסים הציוניים, על ויצמן, על היחסים בין ההסתדרות הציונית ובין אנגליה ואמריקה, על הכרזת בלפור. וכל הזמן לא פסק מלרשום את תשובתי.

למחרת ביקש לדעת על הפעולות האנטיסובייטיות כביכול של הקהילה היהודית בחרבין.

במשך ארבעת הימים הבאים חקר אותי ה"מומחה" ארבע שעות בכל יום. לפתע חדל לקרוא לי. חמישה ימים הניח לי וביום החמישי שוב נקראתי אליו. דבריו הראשונים היו:

"דרישת-שלום לך ממזכיר הקהילה בחרבין..."

"תודה רבה. מה שלומו?"

ידעתי כי המזכיר חולה ורתוק למיטתו, בבית-החולים שבאחד המחנות. ידיעה על כך הצליח להעביר אלי על-ידי אחד מחברי להקת אמנים נודדים שהיו עוברים ממחנה למחנה. במכתבו כתב בין היתר, כי "עד-מהרה ישחררו אותנו ושוב נהיה יחד עם יקירינו". דבריו היו חדורים תקוה ואמונה. לימים נודע לי כי הוא נפטר בבית-החולים של המחנה מסרטן-הקיבה.

לשאלתי לשלומו של המזכיר ענה סגן-האלוף:

"הוא בסדר גמור. ביקש למסור לך שלא תתחכם יתר על המידה..."

"איני מבין למה כוונת דבריו..."

"פשוט מאוד. הוא סיפר לנו הכל על מעשיך והודה על פעולות-הריגול של הארגון הציוני והקהילה היהודית. עצתו לך לחדול מלהתחכם ושתודה גם אתה בפעולה הנגד-

מהפכנית של הארגונית הציוניים שעמדת בראשם... ובכן, ספר על הכל... שוב אין טעם להסתיר דבר, שכן הוא סיפר את הכל..."

"הוא לא יכול לספר על דברים שלא היו ולא נבראו. אני יודע כי הוא חולה ורתוק למיטתו, אולם גם במצבו זה לא יעלה על דעתו לשקר ולהעליל עלילות-שוא..."

"כל מה שאמר רשום וחתום על-ידי..." אומר בפסקנות סגן-האלוף.

כמה פעמים נוספות קרא לי "מומחה" זה לעניינים יהודיים. בפעם האחרונה אמר: "חבל מאוד שלא שמעת בקולי. מחיר יקר תשלם על כך. חזור בך, כל עוד לא מאוחר..."

יתר לא פגשתי אותו. הטיפול בענייני חזר אל החוקר הקודם.

באחד מימי נואר 1947 שוב קראוני לחקירה. בלשכת החוקר הנני שומע שיחתם של שני חוקרים בינם לבין עצמם. הגיע מישהו ממוסקבה והם קוראים לו "האורח". היום יש

רופא המתנה

(המשך מעמוד 16)

בדעתו של "האורח" לחקור אותי. עד-מהרה צילצל הטלפון. החוקר שלי עונה: "כדברך!" ופונה אלי: "בוא!" נכנסנו ללשכתו של "האורח". במקומו הקבוע ישב "דידי" סגן-האלוף, ואילו באחת הכורסאות ישב בהסיבה האורח ממוסקבה. קצין בדרגת מיוז.

לראשונה פונה אלי סגן-האלוף בלשון נסתרת: "ישב!" והמיוז של המג"ב המוסקבאי פונה אלי:

"אתה רופא? למדת בשוויץ? נפגשת שם עם אנגלים?"

לא ירדתי לסוף דעתו, שכן לא ראיתי מה עניינם של אנגלים לכאן.

"למדתי בשוויץ שתושביה הם, כידוע, שווייצים..."

"ואנגלים היו שם?.. מוסיף ושואל המיוז. "איני יודע. ראיתי שם שווייצים, שכרתי חדר אצל שווייץ. בין הסטודנטים היו גם זרים, ואף רוסים רבים למדו שם..."

"ואנגלים?.. מתעקש המיוז. "לא פגשתי בהם בשנות-למודי..."

בתשובה לדברי מפטיר המיוז: "הציונים תמיד מתחברים עם האנגלים..."

"אמנם מיוז של מג"ב, אולם טיפס מטופס אתה, מהרהר אני בלבי.

"והאם מכבר אתה ציוני? אמור את האמת..."

הכל יודעים אנו עליך... הכל". "כן, מזה 45 שנה... מאז שלמדתי בגימנסיה..."

"ומתי היית בברית-המועצות?.."

"מ-1913 לא הייתי ברוסיה..."

וב-1934, לשם מה נסעת לברית-המועצות?.."

"מעודי לא הייתי בברית-המועצות..."

"אתה אומר את האמת?.."

אם, כדברך, יודעים אתם הכל אודותי, אינך יכול שלא לדעת כי ב-1934, או בזמן אחר כלשהו, לא ביקרתי בברית-המועצות..."

"ידיעה זו קיבלנו מחברך הציונים, אשר פעלו יחד אתך נגד ברית-המועצות..."

"הי אשר יהיה מי שאמר זאת, אולם שקר הדבר..."

המיוז לחש משהו על אזנו של סגן-האלוף והלה ציוה להוציאני מן החדר. החוקר שלי מביא אותי לחדרו ואומר:

"זהו מיוז ממוסקבה... אוי ואבוי לך!.."

(המשך יבוא)

תדי שלום רב,
שמחתי והתרגשתי לקבל את בולטין ואת ספרך, וכמוכן את השי לחג לילדים. טרם קראתי את ספרך אך מעיין בו אני בטוחה שידיעותי אודות חרבין - מקום הולדתו של אבי ז"ל, תתעשרנה. אני מאחלת לאיגוד שתמשיכו בפעילותכם הברוכה, שתדעו להכשיר את דור העתיד של יוצאי סין להמשיך בפעילות חשובה זו על מנת לשמר את המורשת ואת הקשר. בשמי ובשם הבנים תמיר ואלעד אני רוצה לאחל לך, לרשא ולבני ביתך חג פסח שמח ובריאות מלאה. **יהודית מנצור הבת של ריבה סקר ז"ל.**

שלום רב,
אנחנו, תמיר ואלעד מנצור, נכדיהם של ריבה ומשה סקר ז"ל ניניהם של זינה ושמשון (סימה) אבולניק ז"ל, מודים לאיגוד ולעומדים בראשו על השי הנאה שקיבלנו לקראת חג הפסח. אנו גאים במורשתנו הסינית ושמחים להשתייך לגוף שזוכר, מטפח ומשמר את הקשר עם דורות העתיד. **בברכת חג שמח! תמיר ואלעד מנצור, פסח תשס"ו.**

שמי יוליה סטוליאיר, נכדתו של מיכאל סטוליאיר ז"ל. התגייסתי בתאריך 15 בנובמבר 2005 ותאריך השחרור שלי הוא 14 בנובמבר 2007. ברצוני להודות לכם על השי הנאה ששלחתם לכבוד חג הפסח ויום העצמאות ועל הספר שלימד אותי הרבה על שורשי מצד סבי ז"ל. אשמח לשמוע מכם בעתיד ואם אפשר לקבל ספר זה ורבים אחרים גם בשפה הרוסית נוסף לעברית עבור הורי שישמחו לדעת יותר על התרבות. מאחלת לכם חג פסח שמח וכשר ויום עצמאות שמח. הרבה בריאות ואושר לכם ולבני משפחתכם. **חג שמח! בברכה, יוליה סטוליאיר.**

שלום רב,
בשם ביתי החיילת, מעיין יוחנן (הנכדה של ריבה ומשה סקר, נינתם של זינה ושמשון אבולניק) אני מבקשת להודות על השי לחג הפסח וליום העצמאות. מעיין אמורה להשתחרר באוגוסט 2006, היא משרתת במחסום קלנדיה כחובשת קרבית של המשטרה הצבאית. התרגשתי מאוד לקרוא את הבולטין. מאז מותה של אמא, לא היה לנו שום קשר לאיגוד, גם ספרו של תדי ריגש אותי, לנו חסר מידע רב אודות הורינו שלא הספקנו לשאול, היה מעניין להפגש עם אנשים שהכירו את הורינו ולשמוע קצת. **חג שמח! ויקי יוחנן.**

ברצוני להודות מקרב לב, על הברכות והשי לחג הפסח. גאוה היא לי להיות חלק מקהילה תומכת וידידותית כמוכם. **בברכת חג שמח, כשר ואביבי. נדב דואני הנכד של מרי ביים-ביאר.**

שמי סרן גיל שמואלזון נכדה של לילי קרושי - קיבלתי בתודה את השי ששלחתם לי לחג הפסח. ריגש אותי לחשוב שבהיותי דור שלישי של יוצאי סין - עדיין אני חלק מאותה מורשת והיסטוריה. שתהיו כולכם בריאים ותשמרו את המסורת. **שוב הרבה תודה וחג שמח! גיל שמואלזון ובני משפחתו.**

אני מאחלת לכם חג שמח וכשר... ברצוני להודות על השי שהענקתם לי. זהו שי מכובד מאוד. אגודתכם ראויה לשבח בזכות הפעילות המואצת והחשובה שאתם מבצעים... כל הכבוד על כך! אני משתחררת עוד חודשיים (ביוני 06). שתהיה לכם שנה טובה ומוצלחת - המון בריאות ואושר. **ושוב תודה רבה... מורן פרחי - הנכדה של איה רוזנבלט.**

נקרו באתר של איגוד יוצאי סין

www.jewsofchina.org

האתר כולל מידע רב בתחומים הבאים:

- סדר כרונולוגי של אירועים בסין בהם היו מעורבים חברי הקהילה.
- פרסומים ותמלילי נאומים מקונגרסים וכנסים.
- מידע חשוב ממחקרים וספרים.
- קישורים לאתרים אחרים באינטרנט.
- רשימת קברים בבית העלמין בחואן שאן בחרבין.
- פורום חיפוש קרובים.
- תמונות (חלקן נדירות, המפורסמות בפעם הראשונה).

סיפורים מבית אימי

מאת: משה ליכומנוב

אימי סוניה, נולדה בכפר קטן באוקראינה, בשנת 1901. סבי אברהם, היה מרפא (פראמדיק) יחיד בכפר.

היה לו נסיון רב בכל תחומי הרפואה. החל מרפואה כללית, כירורגיה, וכלה במיילדות ורפואת שיניים. כל אנשי הכפר רכשו לו כבוד רב, וגמלו לו בעיקר בתוצרת חקלאית כגון: עופות, ביצים, חלב וירקות עבור הטיפול הנאמן והמקצועי שהיה מעניק להם.

אימי היתה הילדה השלישית מבין חמשת ילדי משפחתה - משפחת בירולין. שני אחיה הגדולים, ליושה ושורה, אחותה הקטנה רוזה, והאח הצעיר בוריס. היה לאימי כשרון רב ללימודים בעיקר במקצועות המתמטיים - אלגברה וגיאומטריה. אני זוכר איך שהיא עזרה לי לפתור בעיות מתמטיות שונות לפני בחינות הבגרות, וזאת לאחר תקופה של כ-40 שנה מאז למדה זאת בעצמה בבית הספר התיכון.

חיי היהודים ברוסיה הצארית, בתקופה של מלחמת העולם הראשונה, לא היו קלים כלל ועיקר. חוק תחום המושב עבור היהודים, קבע שכל היהודים הגרים פחות מ-25 שנה במקום מגוריהם חייבים לעבור לאיזור מגורים שנקבע להם על ידי הממשל. הפירוש המעשי של החוק היה שבני אדם נאלצו לעזוב את בתיהם, את מקומות עבודתם ועיסוקיהם, וללכת לאיזור חדש ושומם, ולהתחיל את כל חייהם מחדש.

סבי, בזכות היותו מרפא יחיד בכפר, הצליח לדחות את רוע הגזירה עד כמה שזה היה ניתן, אך לבסוף גם הוא ובני משפחתו נאלצו לעזוב הכל ולנדוד למקום חדש.

צרה נוספת של התקופה, היתה גיוס של הצעירים בני 17 ומעלה לצבא רוסיה, שנכנסה כשותפה פעילה בקרבות של מלחמת העולם הראשונה. היה ידוע לכל כי הסיכוי לחזור מהמלחמה הזו בחיים, היה אפסי.

לחיילים לא ספקו נשק ראוי לשמו. הרבים נתנו פשוט מקלות במקום רובים ושלחו אותם לשדות הקטל. כל עניין כניסת רוסיה למלחמה הזו היה עניין של כבוד ויוקרה בלבד.

היות ולאחיה הבכור של אימי, ליושה, מלאו 17 שנים, הוא קיבל צו גיוס שהיה למעשה גזר דין מוות לבחור הצעיר. פטורים מגיוס היו: חולי נפש, נכים חסרי גפיים או שיניים. הברירה היחידה לפטור את הבחור מהגיוס היה לעשות אותו נכה לפי סעיף השיניים, כלומר: לשבור או לעקור לו לפחות 14 שיניים בריאות ואז הוא ישוחרר מחובת הגיוס. כמובן שהיה צורך למצוא רופא מתאים, שתמורת סכום לא מבוטל יסכים לעשות את המלאכה. בנוסף היה צריך גם לשחד את רופאי הוועדה שיעלימו עין מהמקרה.

לעבוד במקום נידח כ-3 שנים בתור מורה ורק אז היא יכלה להמשיך בלימודיה. היא נשלחה לכפר נידח של כורי פחם ללמד את ילדיהם של הכורים.

באותה תקופה, החליטו הדוד ליפשיץ ואחיה, שהיו באמריקה, לחזור למשפחותיהם ברוסיה. הדוד ליפשיץ השאיר מאחוריו ברוסיה, אשה עם שני ילדים. האח ליושה, רצה גם כן לחזור ולראות את ההורים שנשארו שם. כנראה שאי אפשר היה אז לנסוע ישירות מאמריקה לרוסיה, ולכן הם החליטו לנסוע דרך חרבין. בהגיעם לחרבין, הם החליטו להשאר שם תקופה מסוימת עד שהמצב הכלכלי והחברתי החדש, שנוצר ברוסיה אחרי המהפכה, יתברר יותר. הדוד התחיל להתעסק בצילום, והאח ליושה הסתדר בעבודה בבית מרקחת.

הדוד ליפשיץ היה אדם חם, ששם לו כמטרה לעזור לאנשים ולבני משפחה בפרט. הוא החליט להוציא מרוסיה את קרובי משפחתו שרצו בכך, ולהביאם לחרבין. היתה זו שנת 1925, שנת המשטר הכלכלי החדש, שבה ניתן לאזרחים לצאת מרוסיה במסגרת של איחוד משפחות. עבור אימי זו היתה הזדמנות חד פעמית, לצאת לעולם חדש עם הרבה אפשרויות שלא היו לה ברוסיה באותה תקופה. אחרי קשיים לא מעטים בהשגת אשרת יציאה, היא הצטרפה אל דודתה שגם קיבלה את ההזמנה של הדוד ליפשיץ לצאת מרוסיה, וכך אחרי מסע של כמה ימים הגיעו אל העיר חרבין, שהיתה אז עיר מערבית לכל דבר, עם חיים חופשיים ותוססים.

בינתיים, אחיה הגדול ליושה, התחתן עם דודה תמרה בתו של רב, והחליט לעבור לגור בעיר טיינזין. אימי, שהגיעה בינתיים מרוסיה לחרבין, החליטה לנסוע ולבקר את אחיה שלא ראתה אותו 8 שנים מאז יציאתו החפוזה לאמריקה. בהגיעה לטינזין היא מצאה עבודה כמורה לשפה הרוסית, בבית הספר היהודי של טיינזין ועבדה שם 3 שנים, עד שהדוד ליפשיץ, שהתפרסם בינתיים בחרבין כצלם צמרת, קרא לה לחזור ולעזור לו לנהל את שני אולפני צילום שפתח בעיר.

ביתו של הדוד ליפשיץ היה בית גדול ופתוח בפני כל קרובי משפחה וסתם מכרים, שחיו שם, אכלו ובילו זמנם כאילו זה היה ביתם. אימי שחזרה לגור אצל הדוד, מצאה שם חברה של אנשים צעירים שהיו מתאספים ערב ערב למשחקי קלפים, ריקודים ובילויים משותפים. דודה סטרנה, אשתו של הדוד, היתה אשה שקטה, שנאלצה נגד רצונה, להשלים עם המצב הלא רגיל שכל מיני אנשים זרים מסתובבים בבית ועושים בו כבתוך שלהם. זה גם הביא

הדבר נעשה, והבחור התיצב בפני הוועדה עם 14 שיניים שבורות בפה. וקיבל מיד את "הכרטיס הלבן" שפטור אותו מהשירות הצבאי. כעבור כמה זמן, עם הסתבכות הקרבות, והצורך ב עוד "בשר תותחים", החליטו לשנות את חוקי הפטור, כך, שסעיף השיניים לא היווה יותר סיבה לשחרור. הדבר הודלף לסבי מבעוד מועד על ידי אחד מרופאי הוועדה. ואז, לא נשארה ברירה אלא להבריח את הבחור אל מחוץ לגבולות רוסיה. הדוד הצעיר של אימי, יעקוב ליפשיץ, לימים צלם מפורסם בחרבין וטינזין, התנדב ללוות את הבחור לאמריקה. היה צורך תוך ימים ספורים לארגן כסף לכרטיסי נסיעה, ולצאת במהירות האפשרית ללא אמצעים ושפה, אל עולם חדש ובלתי מוכר.

אך בכך לא תמו הצרות של המשפחה. האח השני, שורה, שאך זה מלאו לו גם 17 שנים, קיבל צו גיוס לצבא. הפעם כבר אי אפשר היה לשחרר אותו על סעיף שיניים. חיפשו ומצאו סעיף של מחלות עור מדבקות. פנו לקרוב משפחה שהיה רוקח, והוא סיפק איזו משחה שגרמה לגירויים ופצעים איזמים בעור.

מרחו במשחה זו את הבחור, וכך הוא התייצב בפני הוועדה כאשר כל גופו מלא פצעים מוגלתיים. ברור שכל רופאי הוועדה שוחדו לפני כן, וכך גם האח השני שוחרר מהגיוס. אותו הרוקח סיפק גם משחה נגדית שהסירה את הפצעים כעבור כמה זמן מהגוף של הבחור.

בינתיים התחילה תסיסה בעם הרוסי כנגד משטרו של הצאר, וזאת בגלל המצב הכלכלי הגרוע, ובגלל כל אותם עשרות אלפי ההרוגים שנהרגו במלחמת היוקרה המטופשת. ה"בולשביקים" שהיו מפלגה קטנה, הצליחו לסחוף את העם וגרמו ל"מהפכת אוקטובר" של שנת 1917, ששמה למעשה קץ למלחמת העולם הראשונה. כולם חשבו שהנה הגיעה הגאולה, הצאר הורד מכסאו ובפתח עומדת תקופה חדשה של שגשוג כלכלי וחברתי. אלה היו הרעיונות ש"הבולשביקים" מכרו לעם, אך למעשה שום דבר חדש לא קרה, והחיים המשיכו להיות קשים ואפורים.

החלום של אימי, להיות נוכחת בנשף הסיום של הגימנסיה, עם שמלת נשף וריקודים, נגזז בן לילה.

עם תפיסת השלטון על ידי ה"בולשביקים" ניתנה הוראה לבטל את כל הטכסים שהיו נהוגים בזמן הצאר, ובמקום זה, קבלה אימי אישור קצר המעיד שסיימה את חוק לימודיה בבית הספר התיכון, ותו לו. על מנת להמשיך את לימודיה באוניברסיטה היא היתה חייבת

פירה סולוביצ'יק - 80

פירה סולוביצ'יק (מיצ'ניק-קספר), לשעבר מחרבין חוגגת את יום הולדתה ה-80. איגוד יוצאי סין שולח לפירה ומשפחתה ברכות נאמנות של בריאות ואושר עד 120.

ימנואל פרת - 85

עמנואל פרת (מוניה פירוניסקי, לשעבר מחרבין וטיינטסין, חגג את יום הולדתה ה-85 ב-16 בפברואר.

איגוד יוצאי סין ומערכת "בולטין" שולחים למוניה ברכות נאמנות של בריאות איתנה ואושר - עד 120.

סיפורים מבית אימי

המשך מעמוד 18

לסכסוכים מרים בינה לבין הדוד שהגיעו עד לתביעות הדידות בבתי דין לגירושין וכו'. כאן אני אחזור על מה שסיפרתי בסוף המאמר - "סיפורים מבית אבי", כיצד נפגשו הורי, כן, גם אבי ובן דודו יעקוב ז'וקוב, שהגיעו בדרום הם, לחרבין, הוזמנו עלידי הדוד להתארח בביתו שהיה פתוח לכל. כך נוצר הקשר בין הורי, שהוביל לחתונתם ב-28 לינואר 1933, שנערכה ברוב פאר והדר, בבית הכנסת החדש של חרבין. את המאורע החגיגי הנציח הדוד ליפשיץ בצילום, שמוצג כיום באותו בית הכנסת, שהפך בינתיים למוזיאון לתולדות יהדות חרבין.

אימי היתה בשבילי מורת דרך מצויינת, שהורשה לי תכונות חשובות שעזרו לי להתגבר על מצבים שונים, אליהם נקלעתי במשך חיי. מעל דפים אלה אני שולח לה את תודתי העמוקה על כך.

היא היתה אשה שידעה לעמוד על עקרונות שקבעה לעצמה ולמשפחתה. התעקשותה על חינוך טוב לילדים, כולל חינוך מוסיקלי, היה נושא שאין עליו שום פשרות. היו זמנים שהתעקשותה על דבר מסוים גררה התנגדות מצידו, הילדים, אך בסופו של דבר התוצאות הראו כי היא היתה הצודקת. היה לה זכרון מצוין לפרטים קטנים שקרו לפני שנים. בהיותה חובבת שירה, היא ידעה לדקלם בעל-פה יצירות של משוררים שונים, מה שלמדה בילדותה בבית הספר.

היה לה גם חוש מסחרי מפותח, ובזכות זה, היא ידעה היטב לנהל משא ומתן עם סוחרים ממולחים שבאו לקנות תוצרת חקלאית במושבו. הייתי תמיד נוכח בזמן השיחות והויכוחים עם הסוחרים, וכך למדתי את תורת המשא ומתן, דבר שעזר לי מאוד במצבים דומים שקרו לי במשך החיים.

אוכל להגיד על אבי: "היית לי כחבר טוב!" אוכל להגיד על אימי: "היית לי מורה טובה!"

לתדי קאופמן, ליוסי קליין, לרוני ולכל אנשי איגוד יוצאי סין - כל הכבוד! גם השנה הפקתם אירוע מאורגן כהלכה, "מתוקתק", מהנה ומעל לכל משרה אווירה חברית, לבבית וחמה. האירוע פשוט נהדר ומוצלח, לא רק בגלל חשיבותו לדור ההמשך, אלא גם בזכות התרומה הייחודית במישור הדיפלומטי שלא תסולא בפז.

תודה על הכל, ממעריצה קבועה של האיגוד ואנשיו, בת-עמי מלניק

שלום רב,

ברצוני להודות לכם מקרב לב על המיילגה שהוענקה לי. אני תלמידת תואר שני בעבודה סוציאלית ונכדה של נתן גרמנט ז"ל. סבי נפטר לפני שנתיים בדיוק בתאריך 28.12 כלומר ביום הטקס. עבורי היה הטקס גם ארוע לזכרו של סבי, אשר היה אדם מיוחד במינו - מפקד באצ"ל וגיבור אמיתי, אבל גם סבא נפלא ואני חסרה אותו בכל יום בשנתיים שחלפו. תודה לכם על פועלכם ויישר כוח. טלי חורב ואיתי כמובן כל משפחתו המורחבת של נתן גרמנט ז"ל.

ברצוני להודות לכם על המלגה שהענקתם לי. אני הבן השלישי למשפחת זלצמן שזוכה לקבל מכם מלגה העוזרת לי במימון לימודי. אני גאה להשתייך לדור ההמשך לקהילה החמה של ארגון חשוב זה, אשר כה מתמיד בשמירה ובטיפוח מסורת משפחתנו. מחמם את הלב להיווכח כל פעם מחדש בדאגתכם לנו - הדור הצעיר - כחיליים וכסטודנטים.

יישר כוח ותודה רבה!

צחי זלצמן

(הנכד של קלרה ובנימין ז"ל) שוורצברג) מושב עמיקם

ברצוני להביע את תודתי והערכתי הרבה על שמצאתם לנכון להעניק לי מלגת לימודים לשנת הלימודים 2005/2006. מחווה זו תרמה לי רבות וסייעה לי להשקיע זמן רב יותר בלימודים האינטנסיביים באוניברסיטה בפקולטה למדעים מדוייקים.

המפעל להנצחת המורשת היהודית של יוצאי סין והנחלת ההמשכיות לדורות הבאים הוא חשוב ביותר ואני שמחה שזכיתי להיות חלק ממורשת מופלאה זו.

בברכה,

נעמה רייכר

יצחק שדה 9, יהוד 56305

מצאתי לנכון להודות לכם מקרב לב על עזרתכם הנדיבה במימון לימודי באוניברסיטה, לתואר שני. כל הכבוד וההוקרה על מפעלכם המבורך אשר מהווה נדבך כלכלי לסטודנטים.

מה גם שמפעל זה מלווה אותי עוד מתחילת לימודי האקדמיים - לתואר הראשון מלפני כ-10 שנים.

בתודה רבה מאוד ובברכת חג שמח

שגית ברקאי

נכדה של ריבה הופמן ובת של מרים שחם ח'פה

ברצוני להודות להנהלת האיגוד על מילגת הלימודים שקיבלתי מכם. השנה התחלתי לימודי באוניברסיטה העברית בירושלים. המלגה שקיבלתי עוזרת לי במימון לימודי.

תודה לאיגוד שמלווה עוד מתקופת שרותי הסדיר.

בברכה ובתודה

שני אמיר

איגוד יוצאי סין שמח להודיע על הוצאתו לאור של ספרו המעניין של תדי קאופמן. ניתן לקבל את הספר במזכירות האיגוד תמורת תרומה בסך 40 ש"ח לקרן עזרה סוציאלית של האיגוד.

תדי קאופמן, יו"ר איגוד יוצאי סין, יליד חרבין 1924, שהיה פעיל במוסדות הקהילה ובנו של אחד ממנהיגי ד"ר א. קאופמן. ביזמת ידידו וממלא מקומו באיגוד, יוסי קליין, אף הוא יליד חרבין, העלה קאופמן את זיכרונותיו על הכתב. הספר פורש בפני הקורא יריעה היסטורית רחבה אודות הקהילה בראשית המאה העשרים. תחילה שלטו הסינים בחרבין, לאחריהם הגיע הכיבוש היפני, כעבור זמן כבש הצבא האדום את מנצ'וריה, ולבסוף נכנסה לעיר הארמייה השמינית המהוללת של מאו-צה-טונג. ובתוך הסערות שהתרגשו ובאן, הצליחו פרנסי הקהילה לנווט את בני עדתם כך שהמשיכו לחיות לא רק חיים יהודיים מלאים, כי אם גם חיים ציוניים.

בת-עמי מלניק
עורכת הספר

סביב העולם ושבעים שנה

אינגה וקרט נוסבאו

תולדות משפחה משנחאי - חונקיו מאת עופר רגב

עריכה לשונית - מירה יערי

אמא ואבא יקרים,

ארבע שנים ארכה מלאכת הכתיבה והעריכה של הספר - מיום הולדתה ה-70 של אמא ועד ליום הנישואין ה-56 שלכם.

הספר מתחיל בקורות חייכם, כפי שסיפרתם לעופר רגב וממשיך בתמצית סיפורו של "אופה" - "לילה מעל גרמניה", שפורסם ב-1978.

השילוב של שני החלקים, הופך את הסיפור הפרטי שלכם, סמל לעם היהודי כולו - שחי כמיעוט בקרב הגויים ובכורח המציאות, הקים מדינה משלו.

את הספר כתבתי לכבודכם וגם למען ידע כל אחד מבני המשפחה עד דור אחרון - מאין בא ולאן הוא הולך. גם את אמא וגם אתה אבא, גדלתם במשפחות אשר הנתניה בהן היתה לאורח חיים.

"אופה", כעורך דין צעיר ומחוסר עבודה, התנדב ללמד בבית-הספר.

"מוטה", בתקופת הצנע, חילקה בין שכניה ב"אום זרע", את חבילות המזון אשר קיבלה מארצות הברית.

"אופה" יזם את הקמת לשכת "בני-ברית" בנהריה עוד בטרם דאג למשפחתו שחיה בלול תרנגולים - לבית מגורים ראוי.

אבא אשר התייתם בגיל צעיר, דאג לכל מחסורם של מכרי הוריו מוניה.

אברי ואני בילינו אתכם את מרבית השבתות - ביקורי זקנים שחלקם אף היו מאושפזים בבתי-חולים. משנפטר דור ההורים, החל אבא להתנדב פעמיים בשבוע בבית-חולים "השרון" ועוד ידו נטויה לעזרה במרפאת המושב.

לדעת לתת בלי לצפות לתמורה, זו מעלה שלא כל אחד בורך בה.

אני גאה שזכיתי להיוולד למשפחה שכזו ומקווה שהנתינה תמשיך להיות חלק מחיינו, מחיי הילדים, הנכדים והננינים.

באהבה רבה,

יערי

היום הראשון בבוקר

הקוקייה זינקה בציץ עליז מבעד לדלתות הזעירות של השעון ו"שווסטר" יוביטה פקחה את עיניה. היא בירכה את אלוהיה הצלוב, שצלמו תלו מעל מיטתה ומיד, יעילה ותכליתית החלה להתקין עצמה לקראת יום העבודה החדש.

היה זה היום הראשון ללימודים ועליה לשמש דוגמה נאה.

יוביטה קיפלה בקפידה את מצנפת הלילה,

לבשה את מדי הנזירה ולאחר שסיימה את תפילתה, אכלה ארוחת בוקר שהכינה לעצמה כדבר יום ביומו. היא ידעה היטב את מעמדה ולא העלתה בדעתה כי אומנת פשוטה תאכל את ארוחותיה בחדר האוכל בו סועדים בעלי-הבית.

בשעה שש וחצי בדיוק יצאה יוביטה את המסדרון וניגשה אל חדרי הילדים. "היום ילכו הילדים לבית-הספר וסופו יתחנכו למשמעת ולסדר כיאות, כבני תרבות גרמניים", הרהרה "שווסטר" יוביטה בינה לבין עצמה.

היא ניגשה בצעד מדוד לחדרו של הורסט. הילד הרציני והמופנם כבר שכב ער במיטתו.

יוביטה ראתה כי הוא מתבונן מבעד לחלון בבניין השכן, בית-הכנסת של קיסטריין. בלבו מנה הורסט את מספר הימים שנותרו עד חגיגת בר-המצווה שתיערך לכבודו בעוד שבעה חודשים. הורסט כבר ידע ללבוש את בגדיו בעצמו והקפיד על כל תג בלבושו כיאה לבנו הבכור של עורך-הדין דוקטור זיגפריד נוימן - נשיא אגודת "בני-ברית" בקיסטריין.

יוביטה בירכה את הורסט ב"גוטן מורגן" אדיב וניגשה לחדרה של אינגה הקטנה. היא חיבבה את הילדה בעלת הפנים העגולות והמבט הקונדסי על אף שזו "האכילה" אותה לא מעט מרורים. "שווסטר" יוביטה הלבשה את אינגה ונזכרה באותו יום נורא, חודשים אחדים קודם לכן, כשאינגה נחטפה על-ידי הצוענים.

כמו היו ציפורי נדוד, באו הצוענים במועדים קבועים. מלוכלכים ומרבי להג חלפו בשעטה ברחוב, רכובים על גבי עגלות, מחייכים לכל

עבר בפה ששיניו רקובות. בכיכר פתוחה חנו ופרשו את מרכולתם. מאחת העגלות הורידו דוב פרוותני שידע לרקד בצעדים מגושמים לקול נגינת טנבור. הצופים התמוגגו וזרקו מטבעות לכובע ענק. הם לא נתנו דעתם לכך שאת המחול למד הדוב בדרך מחרידה.

עוד בהיותו גור העמידו אותו על משטח לוחט ובנסותו להציל את כפותיו מכוויה, סיגל לעצמו את התנועות שנדמו כריקוד. ידם של הצוענים הייתה בכל יד כל בהם. נטפלו לכל עובר ושב ובידיים מויבלות שציפורניהן מזוהמות היו מציעים עסקאות מפוקפקות. נשותיהם ובנותיהן, יפות עיניים, עמדו בקרנות הרחוב

ברגליים יחפות ומכרו חלב ומוצרי גבינה שלא נעשו בתנאים של היגיינה יתירה. כשהיו הצוענים מגיעים, הקפידו הבריות לוודא שארנקיהם מונחים לבטח בכיסם. המטפלות פקחו עין בקפידה על הילדים שבהשגחתן. הצוענים לא פחדו מאיש, לפחות עד שפגשו את אינגה נוימן בת החמש. "שווסטר" יוביטה לא תשכח את הרגע בו חלפה העגלה

הצבעונית על פני היולה של דר' נוימן. צועני רחב כתפיים חטף בהינף יד את הילדה ואסף אותה אל העגלה. אינגה פרצה בזעקות שבר. הצוענים הביטו זה בזה במבוכה וכעבור דקה הבינו שעשו מיקח טעות, הם הורידו את הילדה המייללת בקרן הרחוב ושחררו אותה לדרכה.

באותו יום ננזפה "שווסטר" יוביטה קשות על-ידי דר' נוימן ואשתו דורותיא. גם אינגה קיבלה מנת מוסר גדושה - "מדוע אינך יכולה להיות ממושמת כמו אחיך הבכור?", אמר לה אביה בחומרה. כמה תיעבה אינגה את תוכחות המוסר הללו.

"שווסטר" יוביטה הדחיקה את הזיכרון העגום מתודעתה. אמונתה הנוצרית ציוותה עליה למחול לעולם על מצוקות החיים. היא הלבשה את הילדה בבגדיה החדשים וסרקה היטב את שערה. אינגה הייתה נרגשת מתמיד. יום גדול היום הזה, היום הראשון בחודש ספטמבר 1938, היום הראשון ללימודים בכיתה הראשונה של בית-הספר.

אינגה, בגרביים לבנים ארוכים ובנעלים לבנות וחזקות נכנסה לחדר האוכל, שם כבר ישבו כל בני משפחתה ופניהם קורנות. סבתא ואמא ניגשו אליה וכל אחת מהן הניחה בידה חרוט בד ענק. אינגה הציצה פנימה בלב רוטט משמחה וראתה כי החרוט גדוש בממתקים.

"שהלימוד יהיה לך מתוק כמו המגדנות הללו", קבע אבא את מוסר ההשכל המתבקש. בשעה שבע וחצי ירדה אינגה במדרגות היולה וצעדה, יד ביד עם יוביטה, אל יומה הראשון בבית-הספר.

אינגה נוימן הייתה בת שש וחצי וקיסטריין נדמתה בעיניה כעולם ומלואו. באותו יום לא יכולה הייתה לשער כי באותו תאריך, כעבור שנה בדיוק, יתבלבלו כל היוצרות. העולם עתיד לעבור את המלחמה הקשה בקורותיו, בני התרבות יהפכו לחיות וטרף ואמיתות המוסר והתבונה הטהורה יתנפצו את מצוקי האכזריות והרשע, הטירוף והשנאה. צוענים ויהודים ישלחו יחדיו למכונות מוות שטניות ואילו היא עצמה תצא למסע נדודים שיפרש על פני אלפי קילומטרים, מסע ללא קברניט, מנותב על-ידי רוחות הגורל היהודי.

באותו 1 בספטמבר 1938, עדיין היו הימים עטופים בהינמה של חסד ורחמים, בני האדם היו נוחים זה לזה, וודאי בארצות התרבות ועל אחת כמה וכמה במשפחה משכילה, מבוססת, אצילה ואנינה כמו זו של פראו דורותיא.

הרופראו דוקטור

כשהיה דוקטור נוימן חולף ברחובות קיסטריין,

היו הבריות מקדימים לו שלום במנוח ראש ובמגע יד קליל בתיתורת הכובע. איש נכבד היה. על דש חולצתו ענד בגאווה את אות "צל-ב-הברזל", אות כבוד שהעיד כי נלחם בגבורה למען גרמניה במלחמת-העולם הגדולה (לימים - הראשונה). מתמיד היה רגיל להצטיין, גם כאשר המערכה הפכה לכישלון.

המלחמה היא הסתיימה בתבוסה מוחצת של הגרמנים. ההמנון "דויטשלנד דויטשלנד איבר אלס, איבר אלס אין דער וולט" ("גרמניה, גרמניה מעל הכל, מעל הכל בעולם") נשמע כמהתלה גרועה. גרמניה איבדה שטחים נרחבים ונקלעה לשפל כלכלי קשה. הכבוד הגרמני נרמס.

רוב בני העם הגרמני חיו בצמצום ולעיתים אף בעוני, אך נוימן שהיה משפטן בעל אמביציה ואדם חרוץ, הצליח לקיים את משפחתו בכבוד וברוח. הוא בנה וילה בת שתי קומות, גג רעפים וארובות עשן. חזית קמורה פנתה אל הרחוב. קומת המסד נבנתה מלבנים אדומות וגרם מדרגות עם מעקה ברזל מעוצב ברוח האר-דקו חיבר בין דלת הבית למפלס הרחוב. בחצר הבית ניטע גן נאה ובלבו ארגז חול, להנאתה של אינגה הקטנה.

בית נוימן פרנס עובדים אחדים שעסקו בתחזוקת המקום. היחסים בין בעלי-הבית והעובדים, בני הדת הנוצרית בדרך-כלל, התנהלו על מי-מנוחות. בימי חג-המוולד הוצב בבית נוימן עץ אשוח, מחווה לחגם של אנשי הצוות. הבן הורסט חיבב במיוחד את נכטיגל נהג הבית. לבוש מדים מבהיקים וחובש כובע שרד מהודר, נהג נכטיגל את מכונת ה"שטייר" הנוצצת שנשאה את מספר הרישוי IE 24159. המכונת שירתה אותם בנאמנות ובחופשות השנתיות אף טיפסה באופן מכוון לפסגות האלפים.

דוקטור נוימן לא נולד עם כפית זהב בפיו, הוא היה ביסודו SELF MADE MAN. זיגפריד נולד למשפחה גדולה בעיירה קטנה גראודניץ. בילדותו התייתם מאביו. קשוח ועקשן החל זיגפריד הצעיר להיאבק על מקומו בעולם. כבר אז הפך למצטיין שיטתי, בכל דבר ובכל מצב - כזה היה בנעוריו וכזה היה עד יומו האחרון.

הוא השיג את הציונים הגבוהים ביותר בכל המקצועות, זכה לסטיפנדיות נדיבות ולפטור משכר לימוד. לאחר שהשלים את לימודיו והיה למשפטן, נשלח לשמש כמתמחה בעיר קיסטרין. כדי להוסיף לפרנסתו, עבד במתן שיעורים פרטיים לתלמידים צעירים.

באחד הימים הוזמן להעביר שיעור פרטי בחשבון לנער ששמו וורנה (WERNER), בנו הצעיר של הר הרטוויש (HARTWICH). נוימן הצעיר ידע כי זהו איש עסקים נכבד ועל כן הקפיד שבעיניים בלבד.

לראשו חבש צילינדר גנדרני ועל ידיו לבש כפפות לבנות מעור. הוא הקיש על דלת הגביר.

משרתת הבית בירכה אותו לשלום ובחנה אותו מבט סוקר ומהורהר. נוימן הפקיד את מעילו

בידי המשרתת וניגש לחדרו של וורנה. השניים שקעו בתלמודם והמשרתת החלה לפעול בדיסקרטיות ובנחישות.

הפור נפל. בעצת המשרתת, נערכה היכרות בין דורותיאה (DOROTHEA), אחותו למחצה של וורנה, לאקדמאי הצעיר, המשכיל, החרוץ, הנאה והאלגנטי.

השניים באו בברית האירוסין בבית-הכנסת והשמחה הייתה גדולה. ימים אחדים מאוחר יותר התקיימה באותו בית-כנסת סעודת אבל לזכרו של בחור צעיר, הנס מוריץ שמו. הברנש שלח יד בנפשו לאחר שנכזבה אהבת חייו, דורותיאה מילר הרטוויש.

דורותיאה נולדה בברלין. היא התייתמה מאביה כשהייתה בת תשע שנים. אמה, פראו מילר, נישאה בשנית להרטוויש שהיה אף הוא אלמן ולו בת יחידה, אני שמה. למשפחה המורכבת הזו נולד הבן המשותף וורנה.

משפחת הרטוויש עברה לקיסטרין, מרחק שמונים ק"מ מברלין, בעקבות עבודת ראש המשפחה שהיה סוחר אמיד. הם התגוררו בבית גדול על ראש גבעה, בלב שטח של עשרות דונמים שהיה בבעלותם. בקצה שטח האדמה פעלה טחנת-קמח גדולה והיו שם מחסנים רחבי ידיים לאכסון תוצרת חקלאית.

"DIE VILLA AUF DER HOEHE", אמרו הגויים בקנאה - "הבית על ראש הגבעה". למשפחה הייתה מכונת ונהג פרטי. הילדה דורותיאה גדלה כילדת תפנוקים, ניגנה על פסנתר ולמדה צרפתית. כשתגדל, כך אמרה לכל מי ששאל, ברצונה להיות רופאת-ילדים. מעולם לא למדה דורותיאה מלאכה כל שהיא, "ילדה מבית טוב איננה צריכה ללמוד מקצוע", קבעה אמה בפסקנות שעם הזמן תתברר כמופרכת משהו.

היא נישאה לזיגפריד נוימן לשביעות רצון כל הצדדים. דורותיאה נצרה בלבה את אהבתה הנושנה להנס מוריץ המת, יתכן ואף חשה אשמה על חלקה בשבירת לבו של הבחור. עובדות אלו לא הפריעו לה לנהל בית כמיטב המסורת הבורגנית, היהודית, האריסטוקרטית.

רוחות מלחמה

ילדיה דורותיאה, הורסט ואינגה, גדלו בבית בורגני ומהוגן - סדר יום קבוע, ערכים ברורים ואמיתות מוצקות. הפרנסה הייתה מצויה והחיים זרמו רגועים ומתונים.

מקור החדר המרכזי "השגיוח" על חיי הבית מייסדי השושלת, הוריהם של זיגפריד ודורותיאה שתמונות דיוקנם היו תלויות עליו. מעיניהם הדוממות נשקף מבט שהיה מקור השראה, נחמה וגעגוע.

הבן הבכור הורסט שנולד ב-24 באפריל 1926, היה ילד ממושמע ושקט, מנומס ושקדן, לפחות למראית עין. אחותו הצעירה אינגה הייתה היחידה שידעה כי הורסט נוהג לעשן להנאתו ציגרות בבית-השימוש. בתום העישון הקפיד לטשטש ולהסוות כל עדות מחשידה למעשה לאסור. אינגה שמרה על סוד והורסט מצדו לא

גילה לאיש על הרגלה של אחותו ללקק קוניאק מכוסיות שהותירו אורחי המשפחה.

מיום שעמד על רגליו, גילה הורסט את תאוותו, שלא הייתה ברת כיבוש, לכל דבר מתגלגל. הוא רכב על קורקינט ואופניים, מכוניות צעצוע וגרוטאות מתנייעות אחרות. הוא לא מצא מנוח לנפשו עד אשר אסף מספר ספרים כבדים וניגש למכונת ה"שטייר" שחנתה במוסך המשפחתי, ליטף במבטו את פנסיה העגולים והתיישב במושב הנהג. הורסט, ששפמו טרם צימח, התניע את המכונת ובביטחון רב שילב הילוך אחורי והוציא אותה לסיבוב קצר.

הוא התגלה כנהג מוכשר. המכונת שבה למקומה בשלום והסוד לא נודע לאיש, פרט לאינגה. אינגה נולדה ביום 13 בפברואר 1932, להורים שהיו אזרחים גרמנים, מזוהים לחלוטין עם ארצם מבחינה פוליטית ותרבותית. העם הגרמני היה מבולבל, מושפל ונבוך. כלכלת המדינה נאנקה תחת עול השילומים שהושתו עליה בעקבות מלחמת העולם. הגאווה הגרמנית נפגעה קשות והגרמנים חיפשו משמעות לזהותם הלאומית.

היהודים שחיו בגרמניה היו מעורבים בחיי הכלכלה, התרבות, החברה והפוליטיקה. חלקם ביקשו להיטמע בתרבות הכללית וחלקם העדיפו לשמור, במידה כזו או אחרת, על הזהות היהודית. כאלה היו בני הזוג נוימן. ההורים דיברו בינם לבין עצמם גרמנית רוטה ודר' נוימן אף כתב מחזה בגרמנית שהוצג בתאטרון של ברלין. הצגת הבכורה החגיגית נערכה ביום בו נולדה הבת אינגה. כך קרה שהאם לא השתתפה במופע החגיגי והאב לא היה נוכח בבית-החולים בעת הולדת בתו.

למרות ההשתלבות הגורפת בתרבות הגרמנית, לא הסתירה משפחת נוימן את יהדותה ולא ניסתה לטשטשה. הם ראו עצמם יהודים על פי דתם, גרמנים בלאומיותם. הם ראו עצמם כהולמים את הגדרתו של הוגה הדעות משה מנדלסון - "גרמנים בני דת משה".

הבן הבכור הורסט ראה עצמו בראש ובראשונה גרמני. הוא השתדל לסגל לעצמו את הלבוש והתסרוקת של בני הנוער הגרמנים והאמין בתחיית הלאומיות הגרמנית. רבים מחבריו הצטרפו לתנועת הנוער הנאצית, שם למדו משמעת וסדר, ערכו אימונים מפרכים והתאמנו לצעוד בקצב אחיד. הורסט נוימן ביקש להתקבל לתנועת הנוער הנאצית "היטלרינגנד". ימים רבים הסתובב מתוסכל כאשר נדחתה בקשתו...

הילדה הקטנה אינגה נוימן הייתה מודעת ליהדותה. חבריה לספסל הלימודים בכיתה א' טרחו להזכיר לה עובדה זו בכל הזדמנות. הם התעמרו בה ודחו את קרבתה. הגיעו הדברים לידי כך שדוקטור נוימן שראה עצמו גרמני מובהק, שקל אם להוציא את בתו מבית-הספר ולהעמיד לרשותה מורה פרטית.

ביום 31 בינואר 1933, בטרם מלאה לאינגה שנה, עלתה לשלטון בבחירות דמוקרטיות המפלגה "הנאציונל-סוציאליסטית". מפלגה

זו ביקשה לשקם את הכבוד האבוד של גרמניה הפגועה. מנהיגיה חינוכו לכבוד ולמשמעת, לנאמנות ללא סייג וללאומנות נטולת פשרות. אדולף היטלר, המנהיג שכניה עצמו "פיהרר", ניסח את הגיגיו בספר "מיין קאמפף" (MEIN KAMPE), פריט תרבות הכרחי בכל בית גרמני. על-פי משנתו של היטלר אותה תמך בכתביהם של סוציולוגים, ביולוגים ואנשי דת, היו הגרמנים גזע ארי, נבחר וצודק, ישר-דרך ושוחר טוב. על גזע זה מוטלת חובת המאבק בגזעים הנחותים, הטפיליים והרקובים הממיתים ניוון על האנושות, אלו הם בני הגזע השמי כלומר - היהודים.

בכתבי התעמולה הנאצים הוצגו היהודים כחיות טרף מרושעות, וכטפילים מפיצי מחלות. מהכתבים הללו נבעה מסקנה אחת - היפטר מן היהודים והצל את הגזע האנושי. תיאוריה זו עתידה לעבור לפסים ביצועיים בשנים הבאות. הנאצים יקימו מכות השמדה שתהרוג מיליוני בני-אדם. בדיעבד הסתבר שבשנת 1938 כבר הייתה הכתובת רשומה על הקיר, מעטים ראו אותה, רבים קיוו שתמחק מעצמה.

בסביבתו הקרובה של דוקטור נוימן נשמעה כל קשת הדעות. היו שהרגיעו בביטול וטענו כי מכאן עתיד המצב רק להשתפר, היו מעטים שארזו חפציהם בדומיה ויצאו למסע אל ארץ מדברית, בפאתי המזרחיים של הים-התיכון.

כבר בשנת 1933, החלה עליה גוברת והולכת של יהודי גרמניה לארץ-ישראל. הם הביאו עמם תרבות מערב אירופאית והטביעו חותם ממשי על הכלכלה והתעשייה, המשפט והיצירה המוסיקלית במולדתם החדשה. גם דר' נוימן שקל לעלות לארץ-ישראל. בשנת 1935 הפקיד, כמו רבים מבני האינטליגנציה היהודית-גרמנית, 1,000 - לירות שטרלינג בידי סם כהן, איש עסקים יהודי שהקים את חברת "הנוטע". כהן ניהל מגעים עם שלטונות ההגירה הנאציים כדי לאפשר העברת הון יהודי מגרמניה לארץ-ישראל תמורת סחורות גרמניות.

חברת "הנוטע" הייתה אמורה לסדר לדר' נוימן אשרת כניסה לארץ-ישראל ולרכוש עבורו מגרש במושב נתניה שהוקמה שש שים קודם לכן. פעילותה של חברת "הנוטע" נקלעה לקשיים והכסף ירד לטמיון.

דוקטור נוימן, איש בעל חשיבה אנליטית חדשה, ניסה לפענח את חידת זמנו. כאיש ציבור ראה מקרוב את התהליך. ביום 28 במרץ 1938, הורדו כל האיגודים היהודיים לדרגת "איגוד רשום" ונאסר עליהם לגבות מיסי קהילה. חודש אחר-כך, ביום 26 באפריל 1938, הצטוו כל יהודי לדווח על היקף רכושן. ביום 14 ביוני 1938, ניתנה הוראה שכל מפעל בעלות יהודים יסומן בצורה נראית לעין. בסוף יולי נאסרה הסמכת עורכי-דין יהודים, בסוף ספטמבר בוטלה הסמכתם של רופאים יהודים ובאוקטובר גורשו מגרמניה בקרונות משא שנים-עשר אלף יהודים ממוצא פולני. דר' נוימן עקב אחר המתרחש ולא ידע להכריע

בדעתו אם הרוח הרעה היא בת-חלוף או שמה הגידופים התכופים, האבנים המושלכות מעת לעת על חנויות היהודים, השוטרים המעלימים עין או אף מסייעים לדבר עבירה, פיסוריהם של יהודים ממקומות עבודה, ההחרמות, ההגבלות והגזירות המונחנות חדשות לבקרים, האם כל אלה אינם אלא עננים המבשרים את בואה של סופה הרסנית וקטלנית.

רסיסי הבדולח

בעוד דר' נוימן מתלבט, אירעו דברים שסייעו לו להחליט. ביום 7 בנובמבר 1938, נכנס צעיר יהודי ששמו הרשל פייביש גרינשפאן לחנות קטנה לממכר כלי נשק במרכז פריס. בשעה תשע ושלושים הגיע הצעיר לרחוב ליל אל בית הקונסוליה הגרמנית. את פניו קיבל גבר כבן חמישים, לבוש מרושל ופניו עייפות. גרינשפאן אמר כי ברצונו להיפגש עם השגריר ולהעביר לעיונו מסמכים חשובים. הוא לא ידע כי בן שיחו הוא השגריר פון ולצק בכבודו ובעצמו. השגריר לא הזדהה, הוא הפנה את היהודי למזכירו ארנסט פון ראט. כשהיה גרינשפאן לבדו עם הדיפלומט הגרמני, ירה בו מאקדחו חמישה כדורים מטווח של שני מטרים. רק שניים מן הקליעים פגעו בפון ראט אך הוא נפצע פצעי מוות. האישי הובהל לבית-החולים ומת כעבור יומיים.

לפון ראט נערכה הלוויה רשמית ואת ארונו ליווה משמר כבוד.

מעשהו של גרינשפאן היה נטול חשיבות מבחינה פוליטית. הייתה זו פעולת נקם נאיבית על גירושם האכזרי של הוריו מהנובר לזבונשין שבפולין. היהודים המגורשים הוכו בשוט, הורעבו והושפלו בפראות. דמו של גרינשפאן רתח ועל כן ביצע את מעשהו.

האירוע היה עבור מכות התעמולה הנאצית הוכחה "לתככים הבינלאומיים של היהדות העולמית". בעקבות מותו של פון ראט הותר הרסן וניתן האות להתרחשותו של "קריסטאלנאכט": ליל-הבדולח". על-פי דו"ח שהעביר הקצין היידריך למפקדו הימלר נהרסו ברחבי גרמניה בלילה שבין 9 ו-10 בנובמבר 1938: 825 חנויות של יהודים, 171 בתי מגורים הוצתו ונהרסו, 76 בתי-כנסת נחרבו. כמו-כן נאסרו 20,000 בני-אדם, נפצעו 36 איש ונהרגו 36 נוספים.

כל האסורים, הפצועים וההרוגים היו יהודים. "ליל-הבדולח" נחשב כנקודת מפנה בהיסטוריה של יהודי גרמניה. באותו לילה חברו יחדיו האידיאולוגיה, המדע לכאורה, המצוקה הכלכלית, הגזענות הפראית והרשע הטהור והיו למסכת של אלימות ואיבוד ממלכתו ורשמי של צלם אנוש.

כבר בשעת ערב מוקדמת החלו להישמע מן הרחוב הקריאות, בגרמנית קצובה. דורותיה אספה את ילדיה אל המרתף, לשם ירדו גם משרתי הבית, כולם גויים גמורים. לבה של דורותיה פעם בעוצמה רבה, היא דאגה לאבי המשפחה שיצא שעות קודם לכן מן הבית

בעקבות שיחת טלפון מוזרה. מבחוץ נשמעו קולות הנפץ. חלונות בית-הכנסת נשברו, מנורות הקריסטל הוטחו אל הרצפה, הריהוט נותץ וסופרי הקודש הועלו בלהבות.

בית-הכנסת היה יותר מאשר מרכז של חיים תרבותיים ודתיים. בקהילות היהודיות של גרמניה היה בית-הכנסת סמל תרבות, ביטוי לחירות המחשבה והאמונה, לעצם קיומם של חיים יהודיים כחלק ממרחב התרבות הגרמנית. לשונות האש פוצו מבעד לחלונות השבורים ואורן ריצד ברבבות רסיסי הבדולח. האש שרפה את המושג האופטימי, הנאיבי, "גרמנים בני דת משה". כל מי שכלל עצמו תחת הגדרה זו הבין כי מעתה הוא שוב יהודי. לפתח נשמע קול רעם קרוב במיוחד. "ירייה", קבע בפסקנות אחד המשרתים. עיניה של דורותיה נעטפו דוק של דמעות, היא חיבקה את ילדיה ואמרה - "לדיים, עכשיו ירו באבא שלכם".

הורסט חשב על בר-המצווה המתקרב ואינגה לא חשבה דבר. כל הלילה נמשכו פעולות ההרס. למחרת עברו ברחוב ילדי קיסטרין בדרך לבית-הספר ונכנסו לבית נוימן. הם ניתצו מכל הבא ליד וכשבאו על סיפוקם המשיכו בדרכם לתלמודם היומי. דורותיה התקשרה למשטרה והודיעה שבעלה נעלם. השוטרים ענו לה בטון ענייני כי דר' נוימן לא נרצח. "כשבעלך יחזור הביתה, תודיעי לנו", ביקש, ציווה, השוטר מצדו השני של הקו. כעבור שעות אחדות הגיעו שוטרים גרמניים.

אינגה תזכור את מגפיהם המסומרים, המצוחצחים. הם היו נחרצים "תני לנו את בעלך", דרשו. דורותיה הנסערת נזפה בהם, "בעלי מת", קראה. היא ניצבה בפתח הבית בקומה זקופה, סוככת בגופה על שני ילדיה.

השוטרים התרשמו כנראה מאומץ לבה של האישה ופנו ללכת. דורותיה הספיקה לקרוא באוזניהם, "האם בגלל שיהודי אחד השתגע תפגעו בכל היהודים?"

השאלה נותרה בלא מענה.

בערב חזר זיגפריד נוימן, חיוור ופצוע. הוא נתפס על-ידי הפורעים שעה שאלה הציתו את בית-הכנסת. הם זיהו אותו כיהודי וביקשו להשליכו חי למוקד האש. נוימן משך בדש מעילו והציג בפני תוקפו את "צלב הברזל" אותו ענד תמיד בגאוה. הגרמני היסט מעט ואז סינן לעברו בגרמנית: "RETTET DICH JUDE" - "הצל את עצמך, יהודי".

דוקטור נוימן לא חיכה והחל לרוץ, חוצה בדרכו גדרות תיל ונשרט בכל גופו. את הלילה בילה במסתור אצל גוי שכן, קצין צבא בדימוס, שהכיר את נוימן מימי המלחמה וגילה כלפיו אחוות לוחמים.

המשפחה החליטה שלא להעמיד במבחן את שירותי המודיעין הגרמניים והודיעה על חזרתו הביתה של דר' נוימן. עד מהרה באו שוטרים ולקחו אותו למחזה זקסנהאוזן.

דורותיה פיטרה את המשרתים, סגרה את הבית ויצאה משם עם ילדיה, לא מסבה ראשה לאחור, יודעת כי לעולם לא תראה עוד את קיסטרין.

דורותיא וילדיה נסעו לבית הסבתא בברלין, שם התאחדו עם יתר בני המשפחה המורחבת, אנשים שונים שקשר דם מאחד את כולם לגורל ולמחויבות אחת. הדוד אריק נפטר בדיוק ב"ליל-הבדולח", אך לא מירי הפורעים אלא ממחלת הטיפוס. הילדים איננה והורסט פגשו את קרוביהם, אחדים מהם יהיו להם כאחים לנפש. במיוחד חיבבה איננה את מרטין, בנה הבוגר של הדודה אני לזין.

דורותיא החלה לפעול לשחרור בעלה מן השבי. היא עזבה את בית הסבתא ויצאה עם איננה לפנסיון "פרוידינטל", משם ניהלה את פעילותה לשחרורו של ד"ר נוימן ממאסרו.

הדרך היחידה, כך הובהר לה, היא באמצעות כופר-נפש ואשרת יציאה מן המדינה. דורותיא החלה לבקש את רחמיהן של אומות העולם ולמדה פרק בדיפלומטיה. ארצות-הברית, ארץ האדם החופשי, סירבה להעניק להם אשרת-כניסה. מדינות אירופאיות אחרות הסכימו לקלוט ילדים בלבד מטעמים הומניטריים. היא עברה על פני נציגות של כל מדינה אפשרית עד אשר הגיעה נואשת לשגרירות סין. הסתבר כי בעיר הנמל שנגהאי מוכנים לקלוט אותם.

נחרצת ותכליתית השלימה דורותיא את כל הסידורים הדרושים והשיגה אחת-עשרה אשרות יציאה מגרמניה לסיין, עבור כל בני משפחתה המורחבת. היא רכשה כרטיסים למחלקה הראשונה של האנייה "ביאנקה מאנו".

במהלך הימים שנתרו עד הנסיעה ערכה קניות קדחתניות. איננה הייתה צמודה אליה כל העת. בשלב זה, כבר לא סמכה דורותיא על טוב לבם של חוטפים פוטנציאליים.

לא כל קרובי המשפחה היו שותפים להחלטיות של דורותיא. בני משפחת אביה, שהיו עשירים מופלגים, הודיעו כי אין בדעתם לעזוב את גרמניה. איש מהם לא נותר בחיים. בת דודה אחת התאהבה בבנם של בעלי פנסיון "פרוידינטל". השניים נישאו ביום ההולדת של איננה ב-13 לפברואר 1939. פרוידינטל הצעיר היה גבר מקסים ושרמנטי וגם פושע ונוכל. הוא עשק את כספה של אשתו והפקיר אותה לאנחות.

גם בן הדוד מרטין לא הצטרף למסע. אימו בחרה לשלוח אותו לאנגליה עם "טרנספורט הילדים". בהיותו בן 16, היה המבוגר שבין הילדים וכל האמהות ביקשו ממנו לדאוג לילדיהן.

בהגיעו לאנגליה החליט להתנדב לצבא הוד מלכותו. במהלך מלחמת-העולם שירת מרטין בחיל-הצנחנים והשתתף בקרבות גבורה. הוא זכה באות הוקרה על שירותו.

המשפחה יצאה אם כן בהרכב חלקי. הם ארזו כל שנתר מחייהם בגרמניה במכולה ענקית והחלו במסע הארוך. הנה, באבחה אחת ניתקו שורשיהם מרכוש ומקריירה, ממראות נוף ומפני אדם. בלילה אחד נחשפה בפניהם מולדתם כמאכולת אש.

בדיעבד הסתבר, באופן פרדוכסלי, שהעובדה שנפגעו ב"ליל-הבדולח" - היא שהצילה את חייהם.

הדרך מזרחה

האונייה "ביאנקה מאנו" יצאה לדרכה בצפירה עזה מנמל גנואה. התנאים היו משופרים והשירות אדיב. השיט הממושך עשוי היה להזכיר מסע תענוגות. קשה היה לראות בנוסעים השאננים פליטים הנמלטים על נפשם.

האונייה חצתה את הים-התיכון ונכנסה לתעלת-סואץ - קו המים שחצץ בין היבשות אסיה ואפריקה. ממזרח השתרעה ארץ מצרים וממערב, כך ידעו כל הנוסעים, נמצאת ארצם של היהודים.

ד"ר נוימן מצא שפה משותפת עם נוסעים אחדים. במיוחד התרשם מגבר שחום עור בעל עצמות לחיים בולטות ופנים מהן נשקפה אצילות שקטה. האישי היציג עצמו כמר פהלאהווי. אחיו היה השאה של פרס, ארץ הקדומים האקזוטית. שפת הדיבור בספינה הייתה איטלקית. אוזניה של איננה קלטו שתי מילים בלבד - "במבינו", כלומר ילד קטן ו"ספגטי", כלומר ספגטי.

בספינה היו כמויות אדירות של פרי מוזר, עסיסי וצהבהב ששמו אננס.

בני הזוג נוימן ידעו כי מעתה יהיו פליטים על כל המשתמע מכך. הגברת האצילית שכל ימיה הייתה מוקפת משרתים ומעולם לא ידעה מחסור והמשפטן הנכבד וההדור החלו להיערך נפשית לאורח החיים הצפוי להם, כפליטים העמלים על לחם יומם. קודם ההפלגה, למד ד"ר נוימן מלאכות כפיים אחדות כמו ייצור חגורות, גזירת חולצות והכנת סבון נוזלי. דורותיא ערכה חישובים סבוכים באשר למחיר שיקבלו תמורת הרכוש שהביאו מגרמניה. מי יכול לדעת כמה משלמים בסין עבור פסנתר כנף משומש?

ארץ מלוכנסת עיניים

"ביאנקה מאנו" הפליגה בשאננות במשך ימים רבים. פילסה דרכה בין גלי הים אל האוקיינוס ההודי ומשם בזה אחר זה, למקומות עם שמות כמו לקוחים מספר מסעות אקזוטי.

נוסעי הספינה, בורגנים חובבי נוחות ושלוה מצאו עצמם משייטים בעקבות מרקו פולו. הם ראו את תת-יבשת הודו ואת ציילון, נשקו למפרץ בנגל ולתאילנד, באופק נשקפו הפסגות המושלגות, המרוחקות של הרי ההימליה. הם חלפו במיצר מלקה, נוגעים כבמטווחי יד באיי סומטרה ויאווה, בורניאו והפיליפינים. האונייה חצתה את ים סין הדרומי וחלפה מבלי להתעכב על פני חוף הונג קונג, חצתה את מיצרי פורמוזה ועברה אל ים סין המזרחי. נכנסה אל מפרץ הננג'ו ועגנה בחוף העיר שנגהאי, הגדולה בערי סין ואחת הערים הענקיות בתבל.

הפליטים הגיעו אל ארץ האורז אפופת הסוד. רוב תושביה היו אנשים מלוכסני עין וצהובי

עור דוברי שפת סתרים בעלת אלפי סימנים הנראים כאופן נטול כל הגיון פנימי. זו היא ארצם של קונפוציוס ולא-צ'ו מחולל רעיון הטאו, ארצם של שושלות טאנג ומאנצ'ו, ערש לידתם של פילוסופיות עמוקות ושירה גדולה.

שנים רבות הייתה סין מנותקת מיתר האנושות, נחבאת מאחורי חומת אבן שהיא גדול מפעל הבניה של האדם והאלמנט האנושי היחיד הנראה גם מן החלל. המידע אודות מרחבי סין הגיע מנוסעים אמיצים ומסוחרים תאבי בצע שתרו את הארץ שמעבר להרים וסיפרו על התרבות האחרת.

במאה ה'ט', עם התפתחות הטכנולוגיה ואמצעי התחבורה, נפתחו המזרח והמערב זה אל זה כמו היו אחים אובדים שנפגשו - הידקו את יחסיהן בריטניה וסין, שתי ממלכות עתיקות, קורנות מחשיבות עצמית. במסגרת מדיניותם הכוללת, דרשו הבריטים מן הסינים לפתוח את שעריהם לסחר בינלאומי ובשנת 1842, בעקבות מלחמה ממושכת, שזכתה לשם "מלחמת-האופיום", כפו הבריטים על הסינים את חוזה נאנקינג, על-פיו נפתחו חמישה נמלים לתנועת סחר בינלאומית, אחד מהם הוא נמל שנגהאי.

פירוש השם שנגהאי (SHANGHAI) הוא "מעל הים". העיר שוכנת על לשון יבשה במזרח סין, מוקפת ים מדרום ומצפון. העיר נבנתה בדלתא העצומה של הנהר ינגה-קיאנג, סמוך לשפך הנהר הוואנגפו. סביב העיר איים קטנים עליהם הוקמו כפרים, עירוניים למחצה.

ראשיתה של העיר במאה העשירית, בימי שושלת סונג. מאות שנים הייתה שנגהאי כפר מנומנם שעיקר פרנסתו על דייג ותעשיית טקסטיל. במאה ה'ט החלה צמיחתה המואצת של שנגהאי ובלבה הוקמה "המושבה הבריטית" ובעקבותיה "המושבה הצרפתית". בשנת 1863 אוחדו כל המושבות הזרות בשנגהאי ל"מושבה בינלאומית" אוטונומית לחלוטין, שבה גרו מיליוני אזרחים בני 13 לאומים שונים.

בשנים הבאות הייתה סין לזירת קרב בין עמי אירופה. הצרפתים, הגרמנים והאנגלים קרעו שטחים מידי בית מאנצ'ו. לצד סין הוקמו מדינות חדשות שעתידות להיות שדות קטל עשרות שנים מאוחר יותר - קוריאה, פורמוזה, טיוואן וטיבט. בשנת 1912 הודח הקיסר האחרון וסין הייתה לרפובליקה ולמוקד של תככים בינלאומיים, מאבקי כוח ושפיכות דמים בין יפנים וקומוניסטים, אמריקאים ואירופאים. בין המלחמות ובמהלכן, הגיעו לעיר פליטים מכל רחבי סין והיא הייתה למטרופולין של תעשייה וטכנולוגיה, מרכז של חינוך ותרבות, פוליטיקה ותקשורת ומחקר מדעי במונחים סיניים לפחות. בראשית שנת 1932 התחוללו בשנגהאי קרבות בין סין ויפן, עקב חרם שהכריזו הסינים על היפנים. בשנת 1937 השתלטו היפנים על החלק הסיני של העיר. המושבה הבינלאומית נותרה חופשית, לעת-עתה.

מתמיד הייתה שנגהאי קוסמופוליטית ותוססת.

סביב העולם ושבעים שנה

(המשך מעמוד 23)

פרט לאקלים, נדמתה כעיר מערב אירופאית לכל דבר. עשרות שנים אחר-כך (1970), תבקר אינגה בניו-יורק, "התפוח הגדול" של התרבות המערבית. העיר הגדולה תראה בעיניה דלה ומשעממת בהשוואה להמולה האוניברסלית, מלאת החיים של שנגהאי.

עמוד השדרה של הכלכלה המקומית בשנגהאי היה בנוי מאנשי עסקים יהודים, רובם אילי הון ממוצא עירקי שביססו את עסקיהם במזרח-הרחוק. המשפחות הללו, שהיו בדרך-כלל בעלות נתינות בריטית, קיימו קווי מסחר ענפים בין סין ובריטניה, בעיקר של משי, בשמים, תבלינים ואופיום, סם משכר שהיה אז חוקי ואף סופולרי ברחבי הממלכה הבריטית.

בין ענקי ההון היהודי-סיני-בריטי, היו משפחות ששון, אברהמ'ס ובעיקר אליאס ואליעזר ח'טטורי הידועים כאחים כדורי.

האחים כדורי הטביעו חותם עמוק על הכלכלה של שנגהאי. הם יזמו, הקימו ושלטו בכל מערכות התשתית בעיר, החשמל, הטלפוניה,

התחבורה והבנקאות. האחים כדורי ראו עצמם מחויבים לעניין היהודי ועסקו בפעילות ציבורית רחבת היקף בעיקר בתחום החינוך. הם הקימו ומימנו את פעילותם של עשרים ושלושה בתי-ספר בארצות המזרח הרחוק. תרמו סכומי עתק להקמת האוניברסיטה העברית בירושלים ואף לעיר עפולה שהייתה אמורה מלכתחילה להיקרא "כדוריה". בצוואתו, הוריש אליאס כדורי שנפטר בשנת 1922, סכומי כסף להקמת בתי-ספר בארץ-ישראל. האחד הוקם במבואות הדרומיים של טול-כרם והשני נבנה בגליל התחתון והיה למוסד מפואר שבוגרו נמנו על הנהגת מדינת ישראל.

בתי-הספר היהודים של שנגהאי היו ברמה גבוהה מאד, מצוידים במתקני הלימוד החדשים והמשוכללים ביותר. אחד מהם נוהל בידי לוצי הרטוויש, דודתם של הורסט ואינגה נוימן.

המנהלת חמורת הסבר הייתה חשוכת ילדים.

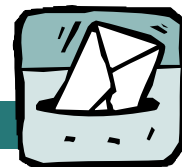
היו שהצביעו על קירבה אינטימית בינה לבין הנדבן אליעזר כדורי, עובדה תמוהה בהתחשב בהעדפותיו הידועות של האישי.

קירבת משפחה למנהלת בית-הספר עשויה לסייע לתלמידים חדשים, אך היא יכולה להוות מטריד קשה לתלמידים שובבים, כמו אינגה נוימן למשל. המנהלת הקפידה לעדכן את הוריה של אינגה על כל סטייה של הילדה מן הכללים הנוקשים של בית-הספר ואינגה סיפקה למנהלת די והותר חומר להלשנה היומית.

אבא נוימן, אדם שבגיל מתקדם החל חייו מבראשית, הקפיד על רמת הלימודים של ילדיו. הוא ישב עם בתו שעות ארוכות להחדיר לראשה חשבון ומקצועות חשובים אחרים. כשרונו הדידקטי היה מוגבל, אך הוא השתדל להקנות לבתו השכלה שתעזור לה בעתיד, למרות שבאותן שנים לא יכול היה איש להבטיח אם אכן יש לעולם עתיד כלשהו.

(המשך יבוא)

ת.ד. - 29786

24

ברצוני לברך את כל חברי באיגוד בארץ ובחו"ל לרגל חג הפסח הבא עלינו לטובה.

שנת בריאות ואושר ותקוותנו לשלום במהרה. אני מצרפת המחאה במקום פרחים לפסח.

אבקש בהזדמנות זו לברך את אבי, מר אברהם עוזרלוביץ (אברהם) ואת הגב' קורה רובין בחג שמח, בריאות ואושר מהנכדים והננים וכן לצרף ברכה לאחותי - הגב' מרים פרטיס, בעלה, הילדים והנכדים - בבראות, אריכות ימים וכמובן חג שמח ומאושר.

תודה לכם על כל פעילותכם למען החברים באיגוד.

בברכת חג שמח!

שניידרמן ציפורה, נצרת עילית.

שלום רב,

שמי אורן קלמן (נכד יוצאי סין) ואני מתכנן לצאת לטיול בסין בחודשים יולי-אוגוסט.

כנכד יוצאי שנגחאי, אני מתכוון לסייר ברובע היהודי בעיר, כאשר מטרת העיקרית היא לנסות למצוא את הקבר של אם-סבי שבבית הקברות היהודי בעיר. כיוון שעברו כמעט 60 שנה מאז בני משפחתי ביקרו לאחרונה בקבר, אני מבקש לדעת האם זה אפשרי בכלל, האם בית הקברות נשתמר ומה מצבו, כתובתו וכל פרט אחר שיכול לסייע לי וכמובן אם תוכלו להפנות אותי למידע בנושא או כל המלצה אחרת שתעזור לי בטיול.

תודה רבה, אורן קלמן.

אני מאוד נהנה לקרוא את הבולטין ולומד הרבה מאוד על המורשת המשפחתית והקהילתית.

אגב, אני בעסקים מקדם פרוייקטים בסין וזה סוגר מעגל מעניין מאוד בחיי. **בכבוד רב, עדי רעם. ירושלים.**

לכבוד

מר תדי קאופמן

י"ר איגוד יוצאי סין

שלום רב,

במהלך חודש פברואר 2005, הגיע ארצה צוות של רשת הטלוויזיה של בייג'ינג, סין (Beijing TV), הלא היא רשת הטלוויזיה השנייה בגודלה וחשיבותה בסין. במשך שבועיים ערך הצוות צילומים בישראל, בעקבותם הופקה סדרה בת 6 פרקים על ישראל, ששודרה בסין לקהל צופים של עשרות ואף מאות מיליונים.

ברצוננו להודות לך/לכם שוב על ההשתתפות וההירתמות לפרוייקט ההסברתי החשוב, המציג את פניה היפים של ארץ ישראל לפני הציבור הסיני.

ברצוף למכתב זה, תוכלו למצוא עותק של מארז ה-DVD שהפיקה שגרירות ישראל בסין יחד עם בייג'ינג טי.ו.י., הכולל את ששת פרקי הסדרה.

הפקת המארז נועדה להפיץ את הסדרה לקהלי יעד ספציפיים של השגרירות ובכלל למנף עוד את האפקט ההסברתי שלה.

ברצוני להפנות תשומת לבכם לפרק בסדרה, במסגרתו הנכם מופיעים, ראו הסימון בין פרקי הסדרה, להלן:

(1) - ירושלים, עיר השלום.

(2) - ישראל הצבעונית.

(3) - מקיבוץ לניסים בחקלאות.

(4) - בסיס לתעשיות היי-טק.

(5) - לזכור ולא לשכוח (השואה).

(6) - יהודים בסין.

מקווים שתוכלו לשמור את המארז כמזכרת להשתתפותכם ולתרומתכם לפרוייקט.

בכבוד רב,

נדב אשכר, דובר שגרירות ישראל בסין

א
י
ג
ו
ד
י
ו
א
א
י
ס
י
ו

ימין ושמאל בסיני

דומה להבדל בין Yin ו-Yang, כן גם ההבדל בין שמאל וימין במושגים סיניים הינו יחסי ולא מוחלט. כרוב אנשי המערב, כן רוב הסינים הינם ימניים, אולם בסיני אין המושג שמאל מסמל משהו שמבשר רע בהכרח, כמו במערב. בסיני "שמאל" ו"ימין" קשורים לקוסמולוגיה ומערכת הכיוונים שלה. על פי כללי המסורת הסינית, הקיסר, בהיותו שליט העולם, קיבל את שגרירי המעצמות הזרות כשפניו מופנות כלפי דרום (המסמל Yang). או אז המזרח, מקום בו עולה השמש, נמצא לשמאלו, ואילו המערב בו השמש שוקעת - בימינו. הנסיכים והפקידים הגבוהים ישבו משמאל לקיסר, במקום המכובד מן המקום מצד ימין. בקרב המיעוטים בסיני קיימת האמונה שעינו של הקיסר מופנית כלפי המזרח (שמאלה)

כדי לברך את השמש העולה. הדבר הופך את הדרום (הנמצא במצב כזה מימינו) לצד המועדף בהשוואה לצפון. הגדת עתידות משקפת תפקיד חשוב בקוסמולוגיה סינית, כך שלעתים קשה לקבוע את ההגדרה המדוייקת של "ימין" ו"שמאל". כללים שונים נקבעו מידי פעם במשך תולדות סין, כך בתקופה העתיקה השרים החשובים יותר ישבו לימינו של הקיסר, אך מאז המאה השלישית לספירה התחלפו השרים במקומותיהם, והחשובים שבהם מצאו את עצמם בצד שמאל והשרים הזוטרים - בצד ימין. במשפחה סינית, ראש המשפחה יושב בצד המזרחי של השולחן ואשתו בצד שמאל. עם זאת, בלילה היא לוקחת את הצד השמאלי של המיטה ואילו הבעל שוכב בצד הימני

שלה. ביחס לזריחה היא עדיין נמצאת בצד המערבי כי מזרנה נמצא בסמוך לקיר מול השמש העולה. ברחוב (אשר לפי הקוסמולוגיה הסינית נשלט על ידי העיקרון הנשי), האשה הולכת לשמאלו של בעלה. בתמונות של קבוצות אלים ואלות, האלים תמיד מצויירים בצד ימין של הבד, ואילו האלות תופסות מקום לשמאלם. יש לציין שבאמנות הטיבטית המצב הוא הפוך, אך העיקרון של "ימין" ו"שמאל" נשמר גם כאן. המוסלמים הסיניים (כמוסלמים בעולם כולו) מתייחסים ליד שמאל כיד "טמאה". בתנועת ברכת שלום או הבעת תודה, הגברים מכסים את יד ימין ביד שמאל, ואילו הנשים נוהגות בצורה הפוכה. הסינים מתייחסים לאנשים שמאליים כאל תופעה מוזרה.

מטבח סיני

ככל דבר אחר בסיני, כן גם המטבח הסיני מושרש עמוקות בתולדות סין והמסורת שלה. חכמי סין ושלטיה לא חשבו מעולם כי התעניינותם באוכל, בישול ואכילתו מורידה מערכם וכבודם. כך, הפרק השמיני של ספרו של קונפוציוס, לון-יו, מוקדש כולו להרגלי אוכל ונימוסין של המורה הדגול. אנחנו גם קוראים כי המדינאי אי-אין הצליח להשפיע על הנסיך קינג טאן לקבל את תוכניתיו המלחמתיות נגד הנסיכות ויי הודות ללא אחר אלא טבח המוכשר (אשר במרוצת הזמן הפך לסגנו של אי-אין גם במטבח הפוליטי). בספר הבישול אולי העתיק מסוגו, "צ'ון צ'יו", אנו קוראים כי "היסוד של כל אוכל איננו אלא מים, וכי קיימים חמישה טעמים: שלוש היסודות, תשע שיטות של הרתחה ותשעה שיטות צלייה. משמערב הטבח את גורמי האוכל השונים, עליו לשלב בדייקנות את המתוק עם החמוץ והמלוח עם המריר, תוך ידיעה ברורה מהלתת קודם ומהלהוסיף מאוחר יותר. השינויים החלים באוכל אחרי הבישול וטרם אכילתו הינם תהליך מסובך כל כך עד שאי אפשר לתארו במילים."

בסיני לכל מאכל יש משמעות סימבולית. כך למשל, אטריות מסמלות אריכות ימים ולכן יש להגישן לאנשים זקנים ולילדים ערב יום הולדתם. מומלץ להגיש לקשישים גם בשר טרי של צב, היות וידוע כי למאכל זה יש סגולות מיניות ברוכות. גם מאכל אחר, מאן-טו, (ראשו של ברברי) אהוד מאד, בעיקר במחוז לידתו, סי צ'ואן, שם הילידים היו צדים ראשים של האויב ואוכלים אותם בתור קורבן בעת מלחמות. הסוגיה של קונפליקט בין צניעות והוללות מטופל בספר בישולים אחר, שם מתוארת יחסיות של טעמים על ידי המעדן הסיני המפורסם "קן הסנונית" אשר רכש תהילה ואהדה של מבקרי מסעדות יוקרה, למרות טעמו הבלתי נסבל כמעט של מאכל זה, וכל זאת רק משום שהוא אהוד בקרב החוגים של בעלי השפעה. למחוזות ה"טעמים ביותר" בסיני נחשבים בדרך כלל שנדונג, חנן וסי צ'ואן והערים שנחאי וקנטון. האווז הפקיני והכיסונים הממולאים בבשר או ירקות גם הם תפסו את המקומות המרכזיים במטבח הסיני. נוסף

לכך אין לשכוח את מאכלי דגים המרמזים על העושר שנצבר - ביחוד בסעודת השנה הסינית החדשה. **מקלות האכילה (קויי-טזה)** הקויי-טזה, מקלות האכילה סיניים, הם ממש היהלום שבכתר המצאות המטבח הסיני. הרי מזמן ידוע כי כלי אוכל עשויי עץ מבליטים ביתר שאת את הטעם הטבעי של המאכל וכי הם חסינים בפני ההשפעה האפשרית של החומצות הנמצאות בכלי אוכל עשויי מתכת. כמובן שימוש נרחב במקלות האכילה יצר מערכת עניפה של כללי נימוסין על השולחן בחדר האוכל הסיני. הנה כמה מן הכללים האלה: א) אל תסתבך במקלות של שכנך לשולחן. ב) אל תתוּפף במקלות על פני השולחן, כך מבקשים מקבצי נדבות ברחוב שיתנו להם אוכל. ג) אל תכניס את המקלות לקערה בצורה זקופה, זה מביא מזל ביש, ד) אל תמצוץ את המקל ואל תשאיר אותו בפה יותר מאשר יש צורך בכך. ה) ואחרון-אחרון - לעולם, אתם שומעים?! - לעולם! אל תצביעו על איש במקלון, אם ברצונכם שיזמינו אתכם שוב!

עם נחיתת המטוס בשדה התעופה החדש בחרבין, החסיר הלב פעימה מעצם המחשבה שהיא שוב בחרבין - על אדמת ארץ נעוריה. ואמנם, באוגוסט 2004 חלפו למעלה מחצי יובל שנים מאז שגלינה מוויטיבנה וולוברינסקיה (כץ) (בסין היה שמה גאודזיה לי ובישראל - גליה) עזבה את העיר ואת הארץ. אמנם חמש שנים קודם לכן ביקרה כאן, אך שוב היא שמחה על ההזמנה המיוחדת. לא מכבר, קשה היה אף לדמיין, שהאקדמיה למדעים בחבל הילוצ'יאן אשר בסין, תיזום כנס המוקדש להיסטוריה של יהודי חרבין, ותקבל בחום את גליה יחד עם נכדה בן השתיים-עשרה. בדרך משדה התעופה למלון, בהביטה על הנוף שהשתנה, על בתי הקומות המתנשאים שקעה שלא מרצון במחשבות...

עוד במחצית המאה התשע עשרה, סבא רבא מוילנה, עודד את בניו הבורגים ממשפחתו ברוכת הילדים לחפש דרכים שיובילו אותם לחופש מחשבה ולמימוש עצמי, שהיו חסרים ליהודים במערכה של רוסיה הצארית. אמנם, בסיביר דאז, בחסות השלטונות, האנטישמיות כלפי היהודים לא הייתה תוקפנית. יהודים בעלי יוזמה יכלו לממש את כישוריהם. הסב של גליה, סמואיל וולוברינסקי היה עם הזמן לאחד הסוחרים העשירים ביותר בטומסק, החנויות שהיו ברשותו נפרשו על פני ארבעה רחובות, ניתן היה לרכוש בהן יהלומים ופרוות. במשפחתו של הסב היו שמונה ילדים כולם בעלי השכלה גבוהה שנרכשה בעידודו. הראשונה שהגיעה לסין, הייתה הבת הבכורה של סמואיל, רחל. בעלה, סוחר ידוע בשם באראכוביץ', סחר בטומסק בפרוות. כמעט מידי שנה נסעה המשפחה לניס עם סוכן בית וטבחית תוך הקפדה על הכשרות.

באחד הימים, קיבלה משפחת באראכוביץ' הודעה מהחזית על מותו של הבן הצעיר, ובאותו שבוע נהרג גם הבן הבכור: "האדומים פרצו לדירתו של פרופסור רוסים שם שהה למטרת יעוץ וירו בשניהם". שבורים מהאסון, החליטו ההורים לברוח מעבר לגבול. הדרך למערב הייתה חסומה עקב מלחמת האזרחים. גבול סין היה הפתרון הבטוח היחיד. שקית המכילה יהלומים איפשרה את המעבר. וכך הם הגיעו לחרבין, מרכז מסילת הברזל במזרח סין, שעדיין הייתה שייכת לרוסיה, על אף הויתור על פורט ארתור ב-1905.

חרבין באותה עת הייתה עיר שמנתה כמאה אלף תושבים, וגדלה במהירות בזכות הפליטים מרוסיה. באראכוביץ' התמנה לנציג של חברה אמריקנית גדולה ומאוחר יותר - פתח עסק עצמאי ליצוא פרוות.

בעקבות רחל באראכוביץ', אם כי בדרך שונה לחלוטין, מצא את עצמו בחרבין גם אחיה משה וולוברינסקי. הוא סיים את הפקולטה לרפואה בעיר טומסק ואת ההתמחות עשה בסנט. פטרבורג. כאשר ב-1914 פרצה המלחמה הוא הצטווה להתגייס לצבא. עם הזמן, התמנה לרופא ראשי ברכבת בית-חולים שם פגש את מריה, שעבדה כאחות ועם הזמן הפכה לאמה של גליה.

לאחר השחרור, עבד משה וולוברינסקי כרופא ראשי באתר נופש בורובי. כאן גם נולדה בתם הבכורה אירינה. ב-1924 הצטווה דר' וולוברינסקי לארגן ולהקים מרכז בריאות בעיר אורגה (כיום - אולן באטור), בירת מונגוליה. הבת השניה גלינה נולדה בדרך, עקב הלידה התעכבה המשפחה למשך שבוע ימים באירקוצק. את שאר הדרך עשו ברכבת בקרון נפרד לאם ולתינוקת. משסיים בהצלחה את הקמת המרכז הבריאותי, בסוף 1927, התכונן לשוב לברית המועצות על מנת לקבל על עצמו תפקיד חדש.

משנודע לציר ה.ו.ו.ו. במונגוליה שלמשה וולוברינסקי יש אחות בחרבין, סידר לו כרטיסי נסיעה דרך חרבין. את הדרך לחרבין עשו האם עם הבנות במטוס בעל שלושה מושבים, האב משה, הגיע לחרבין במכונית. שם הוצעה לו מיד עבודה בבית החולים.

באותן שנים, שלטה ברית המועצות על פי חוזה עם סין על 50 אחוז ממסילת הברזל המזרחית בסין. אמנם, החל מ-1924 היו אמורים חוקים סיניים להיכנס לתוקף, אך במציאות, המשיכו הרוסים לנהל את מסילת הברזל, ואת בתי החולים, בתי ספר ומשרדים מנהליים אחרים. חרבין באותה עת, נראתה כעיר רוסית בינונית: כנסיות, ארכיטקטורה רוסית של בתי העיר, שמות רוסיים לרחובות, שלטי חנויות - בשפה הרוסית והסינית. אך לאחר בירת מונגוליה, על עליבותה והלכלוך ברחובותיה נשאה העיר חן בעיני משפחת וולוברינסקי.

...מלון "שנגרי-לה" בעל חמשת כוכבים, ממיטב המלונות של חרבין, קיבל בחום את האורחים - באי הכנס. עם ערב, הוזמנו האורחים לארוחת ערב חגיגת באולם הקרוב למלון "רון פן". נשאו דברים, נשיא האקדמיה למדעים צ'ו ווי ותיאודור קאופמן, נשיא "איגוד יוצאי סין". באותו ערב, ניתן היה להעריך את גודלו וחשיבותו של הכנס. אורחים הגיעו מישראל וארה"ב, אנגליה ואוסטרליה, רוסיה ויוון וכמובן מסין.

עם ערב, מותשת אך מרוצה, שבה גליה אל חדרה במלון, הביטה מהחלון אל אורות העיר הענקית, שבלעה לחלוטין את חרבין נעוריה, ושוב מצאה עצמה שקועה בזיכרונות....

בראשית 1928 הקים דר' משה וולוברינסקי מרכז רפואי למחלת השחפת. העיר הייתה זקוקה לו. מחלות ריאה היו נפוצות במיוחד בקרב הסינים. משה סמויאילוביץ' היה המומחה הראשון למחלות ריאה בעיר.

חוץ מהעבודה הקבועה, שימש גם כיועץ במרפאה הגרמנית-רוסית, ובימי א' - עבד בהתנדבות בבית החולים היהודי. במהרה הקים מרפאה פרטית שאליה פנו לעזרה גם מחוץ לגבולות סין. באותה עת האוכלוסיה בחרבין הייתה מורכבת מכשלושים בני לאומים שונים, והיו בה כשש עשרה נציגויות זרות.

מספר התושבים מנה כ-150 אלף רוסים ובתוכם כ-15 עד 20 אלף יהודים. בין המהגרים היו לא מעט אנטישמים, שהתארגנו בקבוצות קיצוניות וקבוצות התומכות בפשיזם. הם היו האויבים העיקריים של הקהילה היהודית. הסינים, לעומתם התייחסו ליהודים היטב, ולא נוצרו עמם מתחים. באותה העת, היו בקהילה היהודית שני בתי כנסת, בית ספר, בית חולים, בית זקנים ובית תמחו.

דר' וולוברינסקי היה שקוע כל כך בעבודתו עד שבנותיו ראו אותו לעתים רחוקות. חינוך הבנות הוטל על כתפי האם, מריה, אשר העניקה לבנות את המירב מעצמה והשתדלה להכניס אותן לבתי החינוך המעולים ביותר. החיים לימדו אותה - שהערך העליון לאדם - זה ידע. היא עצמה, המשיכה בלימודי רפואה ועבדה בבית החולים המרכזי כרופאת שיניים. בתחילה, הלכו הבנות לגן אנגלי, לאחר מכן עברו לכיתת הכנה בבית ספר גרמני פרטי, כשגליה הייתה בת חמש בלבד. הבנות למדו בבית ספר זה עד 1933, וכאשר היטלר עלה לשלטון הוציאו היהודים את ילדיהם מבית הספר הגרמני. דגש רב הושם על ידי האם על למוד שפות זרות.

ניתן לומר, שהשנים הראשונות, נותרו בזיכרונה של גליה כשלווים לחלוטין. אפילו הרוסים הלבנים, לא העזו לצאת נגד אזרחים רוסיים או יהודים. למותר לציין, שבמסילת הברזל ובמוסדות סיניים שונים, עבדו אך ורק בעלי אזרחות רוסית או סינית על פי הסכם בינלאומי. על כן, ללא רצון, קיבלו חלק מהתושבים הרוסיים שהיו מעוניינים בעבודה, אזרחות רוסית. ההבדל בין בעלי אזרחות לבין משוללי אזרחות שינו אך כמעט את הווי החיים היום יומי אך עם כניסת היפנים חל שינוי רב.

ב-1932 כבשה יפן את מנצ'וריה ויצרה ממשלת בובות במנצ'ו-גו. לאט, לאט, התחילו האזרחים הרוסיים וכן הקהילה היהודית לחוש בשינוי. חוץ מהגבלות אדמיניסטרטיביות שונות, החלו היפנים בעזרת הרוסים הלבנים הקיצוניים והארגונים הפשיסטים להפעיל לחץ, שמטרתו

הייתה להוציא את ברית המועצות ממנצ'וריה ולקבל חזקה על מסילת הברזל - ק.ו.ו.ד. (מסילת הברזל הסינית המזרחית). הכובשים העלימו עין ממעשי שוד, גנבה, במיוחד מהעובדים ומהמוסדות הקשורים ל-ק.ו.ו.ד. התנפלויות על מהגרים עשירים, ועל יהודים התרבו. היו גם מעשי חטיפה בדרישה לכופר כמו פרשת כספה שגרמה לזעזוע רב.

סמיון כספה, בנו של תכשיטן-יהודי, אזרח צרפת ופסנתרן מוכשר, נחטף בחרבין באוגוסט 1933 ע"י כנופיות פושעים, שפעלה יד ביד עם הארגון הפשיסטי המקומי תוך העלמת עין של השלטונות היפניים. במשך שלושה חודשים תמימים הם עינו את הקורבן, כרתו חלק מאזניו ולבסוף הרגוהו מבלי לקבל את הכופר המבוקש.

הם נעצרו ונידונו למוות, אך בית המשפט העליון של טינצ'ין ביטל את פסק הדין והוציא את הפושעים לחופש. המפלגה הפשיסטית הרוסית הודתה, "שהחטיפה בוצעה על פי הוראתם ונשאה אופי פוליטי-לאומי", ואילו היפנים הודיעו שהפושעים "נהגו כפטריוטים רוסים". צעירי הקהילה היהודית תקפו לא פעם את הפושעים ואת הפשיסטים בעזרת התנועה הספורטיבית בית"ר (ברית טרומפלדור) ואלו בחרו להתרחק מהם. כתוצאה מהמצב שנוצר, בחרו מהגרים רבים לעזוב את חרבין, ביניהם יהודים רבים. חלקם עזבו לפלשתינה ב-1933.

...כיכד השתנתה חרבין תוך חמישים שנה!
בניינים רבים ורחובות מאז נעלמו. אפילו בית הקברות היהודי הועבר ממקומו. נותרו לפליטה שני בתי כנסת - החדש והישן. אמנם, עם קץ הקהילה היהודית בחרבין ב-1960 שימשו הבניינים הללו למטרות שונות לחלוטין. כיום, אמור להיפתח בבניין בית הכנסת החדש, מוזיאון ליהודי חרבין. געגועים נייערו למראה תחנת הרכבת הקשה לזיהוי, בנייני בית הספר למסחר, תלמוד תורה, מלון "מודרן", חוף נהר הסונגרי והגשר הגדול מברזל... "קייטיסקיה אוליצה" שהפכה היום למדרחוב... בית החולים היהודי נשמר היטב ומשמש היום לבית חולים למחלות עיניים. מהבית בו התגוררה משפחת וולוברינסקי לא נותר זכר. כמה טוב, שבתערוכה "יהודים בחרבין" ניתן לברוא את הזיכרונות מחדש. זיכרונות, זיכרונות....

לאחר מכירת מסילת הברזל הסינית המזרחית לברית המועצות ב-1935, עזבו את חרבין כ-30 אלף אזרחים רוסים בדרכם לס.ו.ס.ר. חלק גדול מיהודי חרבין נסעו לשנחאי, טינצ'ין וערים אחרות ברחבי סין. יתכן וגם משפחת וולוברינסקי הייתה נוהגת כמותם, לולא התגלתה מחלת שחפת בגופו של האב. מאוחר יותר, החלו להגיע מכתבים מברית המועצות על מאסרים והוצאות להורג בקרב השבים. בעזרת השגרירות של ברית המועצות הוקמה מרפאה והאב החל לעבוד גם שם, בנוסף למרפאתו הפרטית.

ב-1933 עזבו האחיות את בית הספר הגרמני ותקופה מסוימת למדו בבית על פי תכנית

לימודים רוסית. ב-1935 החלו ללמוד בבית ספר תיכון אנגלי, אך מקץ שלוש שנים נסגר המוסד בהוראת השלטונות היפניים. אירינה הספיקה לסיים את לימודיה אך לגליה נותרה שנה אחת בלבד לסיים. הלימודים התנהלו בשפה האנגלית, אך נלמדו ברמה גבוהה גם השפות רוסית, צרפתית, סינית ומאוחר יותר יפנית. ב-1938, בשנה השביעית והאחרונה ללימודים התקבלה גליה לבית הספר למסחר שאותו עמדה לסיים עם מדליית זהב. אך חודש לפני המבחנים הסופיים, בהוראת השלטונות היפניים, הוצאו מבית הספר ילדים בעלי אזרחות רוסית. גם בית הספר הרוסי נסגר.

הכובשים היפניים התנהגו באכזריות כלפי האסירים. ואף עשו ניסויים בבני אדם. היו מקרים, שבהם אנשים שזה עתה שוחררו נפטרו תוך כמה ימים מזריקות שהוזרקו לגופם. עם הזמן, אולצו המהגרים הרוסים לשאת סמל ועליו דגל הצאר. כעת, ניתן היה לזהות בקלות את האזרחים הרוסים. הם לא התקבלו לעבודה ונאלצו לעזוב או לוותר על אזרחותם הרוסית. משה ומריה נותרו איתנים בדעתם וסירבו לוותר על אזרחותם. היפנים הגבילו כל קשר עם אזרחים רוסים, עד כדי מעורבות אישית. אחד המחזרים של גליה מאותה עת, הודה מאוחר יותר, שנקרא לחקירה, הוכה ונאלץ להבטיח לא ליצור עמה כל קשר.

בין השנים 1939 עד 1945 למדו אירינה וגליה בבית. שלוש פעמים בשבוע הגיע מורה סיני, לשעבר ציר בולדיבוסטוק, שלימד אותן סינית, היסטוריה ופילוסופיה. מהגרים רוסים, אומנים במקצועם, לימדו את אירינה ציור. לא פעם הוזמנו המורים לשולחן האוכל. בשנים האחרונות מספר תלמידיהם הלך וקטן והם סבלו מרעב. מזונם היה גריסי שיפון שקיבלו תמורת תלושים. היפנים הגבירו את יחסם האימפריאליסטי, במיוחד כלפי סינים ומהגרים. כולם נאלצו לבקר בבתי קברות יפניים, לקוד קידה לכוון מזרח מקום מושבו של הקיסר, גם בבתי קולנוע. את המהגרים אילצו להצטרף לעבודה בצבא ובחופשות - העבידו אותם בעבודה קשה. בסוף המלחמה, עורר היחס המשפיל של היפנים כלפי המהגרים, שאט נפש אף במתנגדי המשטר הסובייטי. לאחר שגרמניה הכריזה מלחמה על רוסיה, בעלת הברית של יפן, עלתה התמיכה הפטריוטית בקרב המהגרים. כניסת ברית המועצות למלחמה עם יפן ב-9 לאוגוסט 1945 התקבלה ע"י המהגרים הרוסיים בשמחה עצומה. עוד באותו יום, אסרו היפנים, רבים מבני האזרחות הרוסית. ביניהם דר' וולוברינסקי והושמו בבתי כלא. אחרים, נשלחו למחנות שנבנו בחופזה. נשים וגברים יחדיו. למזלם, לא פגעו במשפחתו של הרופא. לבסוף, כאשר הצליחו האחיות לבקר את אביהם בבית הכלא, ניתן אך בקושי לזהותו. במשך שלושה ימים הוא לא אכל ולא שתה. כרופא, ידע באילו אמצעי מיתה נקטו היפנים נגד האסירים, ומפחד להרעלה סרב לאכול. העובדה, שמפקד הכלא נוכח בזמן

הפגישה והעלים עין מהאוכל שהובא מהבית ומטרמוס עם קפה, שימש כהוכחה לכך שהקץ לשלטון האכזר קרב.

...הרצאתה של גליה כץ בכנס היה אחד הראשונים. הנושא - "לימודי בטכניון בחרבין ועבודתי במסילת הברזל של צ'אנצ'ון". הכל היה כל מוחשי וחי בזיכרונה, שלא היה צורך להיעזר בכתוב."

- חרבין - עיר שלי... עשרים וחמש שנים מחיי עברו כאן, הרבה רגעי שמחה, אושר אך גם קשיים רבים... נקודת מפנה חלה באוגוסט 1945... אחותי ואני קבלנו סוף סוף אפשרות ללמוד ולעבוד... אני מאחלת לעיר נעורי הרחבה וצמיחה...

במשך ההרצאה - הייתה דממה, קשב, ולאחר מכן - מחיאות כפיים סוערות. עבור גליה נותר היום כזיכרון בל ימחה. סיור מיוחד נערך באתרים היהודיים שנותרו בחרבין ואשר היו קרובים ללבה.

בבית הקברות היהודי, נשא תאודור קאופמן תפילות, בהן כארבעים תפילות לזכר הנפטרים.

...ב-17 באוגוסט נחתו כוחות הצבא הסובייטים הראשונים בחרבין. האב ושני רופאים נוספים השתחררו מבית הכלא. המהגרים הרוסים קבלו את הצבא האדום המשחרר בפרחים. מעתה יכלו בעלי האזרחות הרוסית לקבל עבודה ולעבוד גם במשרדי ה-ק.ו.ו.ד. (מסילת ברזל של חבל צ'אנצ'ון על פי שמה החדש). הם וילדיהם יכלו להמשיך ללמוד. אלו, שעבדו עם היפנים, ללא התחשבות באזרחותם, גורשו לס.ו.ס.ר. וחלקם הומתו. יחד עמם נענשו אלפים שהיו חפים מכל פשע, נאסרו ונשלחו למחנות כפיה ברוסיה, ורובם סיימו שם את חייהם.

מכורח המציאות של הכיבוש היפני הארוך, אנשים רבים היו בקשרי עבודה עם היפנים. כמו, עובדי שגרירות, עובדי קהילות דתיות שונות, ארגונים קהילתיים ובהם יהודים רבים. כל אלו הוזמנו לקבלת פנים למשרדי הפקידות הסובייטית.

זמן רב המתינו באולם, ולבסוף נקראו בזא אחר זה, נאסרו ונשלחו למחנות כפיה ברוסיה ורק מעטים מהם נותרו בחיים. ביניהם היה גם דר' אברהם יוסיפוביץ' קאופמן, ראש הקהילה היהודית בחרבין. אקדים ואומר, שאיש מכובד זה, אשר עשה כה רבות למען הקהילה, שרד את המחנות ובעזרת גולדה מאיר, הצירה הראשונה של ישראל לס.ו.ס.ר., שוחרר ב-1956 וב-1961 הגיע לישראל.

דר' משה וולוברינסקי חזר לעבוד בבית החולים המרכזי בחרבין, אך בריאותו התערערה. אירינה וגליה שוב יכלו לעבוד וללמוד. כתוצאה משליטתן בשפה הסינית. אירינה, למרות גילה הצעיר, התמנתה מיד למנהלת כוח אדם בטכניון המתחדש בחרבין. במקביל, עסקה בהוראת השפה הרוסית ובהוראת השרטוט לסטודנטים סיניים כהכנה ללימודים בטכניון. היא עצמה, למדה ארכיטקטורה וציור.

מאוקטובר 1945 החלה גליה לעבוד כמזכירה-

מתורגמנית במחלקה לניהול מסילת הברזל, וזאת לאחר שעברה בהצלחה מבחנים מיוחדים לתרגום מהשפה הסינית. עם פתיחת שערי הטכניון החלה ללמוד כלכלה בפקולטה הטכנית ליצור המוצר כשהגיל הצעיר וההתלהבות גוברים על הכל.

קשיי החיים, העבודה והלימודים הלכו והחריפו באותה תקופה, וזאת משום שלאחר המלחמה החלו להיסלל דרכים חדשות והעובדים נאלצו לעבוד שעות נוספות. באותו זמן, התנהלה מלחמת אזרחים בסין עצמה והאזרחים הרוסיים סיכנו לא פעם את חייהם בתנאי העבודה הקשים.

ב-1948 נפטר האב. הבנות המשיכו לעבוד וללמוד על אף הקושי. בשנה הרביעית ללימודים הצליחה גליה לקבל עבודה ככלכלנית ועם סיום הלימודים בטכניון ב-1950, ובקיאותה בשפה הסינית, הייתה היחידה שזכתה במכרז למשרה במחלקה לניהול ותכנון כבישים.

מידי שנה, זכתה במענקים מיוחדים כנהוג במשרות של המשטר הסובייטי, וכפי שנהגו לומר בזמנו "על סמך הישגים בעבודה".

ב-1950 בעת סיור בבייג'ין, הכירה גליה סיני, אשר שפתה הסינית הרהוטה נשאה חן בעיניו. כעבור זמן קצר, הגיעה לחרבין דרישה מהמשרד הממשלתי בו עבד אותו איש, להעביר את גליה למשרדו. אך תכניתיה היו שונות בתכלית.

רק עם תום מלחמת העולם השנייה, נודע למשפחת וולוברינסקי על מעשי הנאצים באירופה וכן על מחנות הכפייה ברוסיה. בלבם גמלה ההחלטה שיש חשיבות עליונה לעם היהודי להקים מדינה לעצמו וב-1951 החליטה המשפחה לעלות לישראל. באותו זמן, יהודים מעטים נשארו בחרבין, חלקם רצה לשוב לברית המועצות עם החזרת מסילת הברזל לסין. אך השלטונות הסיניים עכבו שוב ושוב את האישורים לעזיבה, וכל זאת בגלל הדרישה שהגיעה משלטונות בייג'ין בקשר להעברתה של גליה לשם.

השלטונות הסובייטים דרשו סכום כסף נכבד תמורת אישורי נסיעה, אך עקב הכרות קרובה של האם עם אנשי השגרירות נפתרה הבעיה. הפקיד הסיני, העניק את האישורים במהרה, מאחר והכיר את דר' וולוברינסקי כמי שהציל את חייו. לבסוף, בינואר 1952 עזבו מריה ובנותיה את חרבין ברכבת לטינצ'ין. הסוכנות דאגה לבאים והם השתכנו במלון שהוכן מראש. נותר רק לדאוג לקבל ויזה בריטית, מאחר והיו צריכים לעבור דרך הונג-קונג. השגרירות האנגלית דרשה מהם להאריך את הדרכון הרוסי שברשותם אשר תוקפו עמד לפוג בעוד שלשה שבועות, בדיוק הזמן בו אמורה הספינה לעגון בהונג-קונג. לאחר תחנונים נאות הציר הרוסי להאריך את הדרכון ואף סינן בין שפתיו: - אינטיגנציה רקובה! נוסעים לעבוד בבתי חרושת ליצור נשק בישראל! תזכרו, יש לנו ידיים ארוכות!

עם קבלת הויזה האנגלית, עלו לספינה ולאחר

חמישה ימים לא קלים עגנו בהונג-קונג. הדרך הקשה וההתרגשות נתנו את אותותיהם באם. היא אושפזה במשך שבועיים בבית החולים המקומי באישור זמני מטעם שגרירות ישראל. כאן התגורר קרוב משפחה שהיה נציג של חברה שווייצרית לשעונים. הוא ניסה לשכנע את משפחת וולוברינסקי להישאר, במועדון היהודי במקום הקרינו סרט על ישראל שנראתה כמדבר שממה. לגליה הציעו עבודת מרצה באוניברסיטה המקומית. אך העובדה, שרק האם יכלה להישאר עם גליה ללא האחיות, לא סיפקה את המשפחה והם המשיכו בטיסה לישראל במשך 36 שעות עם חניה בבנקוק.

...הזמן חלף כל כך מהר, הנה כבר המפגש המסכם באולם האקדמיה המקושט סרטים ובלונים צבעוניים.

לאחר דברי פתיחה חמים של פרופ' צ'ו ויי עברו זכות הדבור לתד' קאופמן, שבדיוק באותו יום מלאו לו 80.

ערב בלתי נשכח, שלאחריו החלו האורחים להתפזר כל אחד לארצו. גליה עם נכדה נשארו עוד יום בהמתנה למטוס. כאשר פרופסורית מהאקדמיה הסינית מסיעה אותם במכוניתה לכל המקומות היקרים ללבה.

תוך פרידה מעיר נעוריה, נדדה כבר המחשבה לאותה ארץ בה חלקה את רוב חייה ואשר שם ציפו לה הבית והקרובים לה. תמונות ראשונות מהימים הראשונים בישראל...

וכך, בסוף פברואר 1952 עם לילה נחתו השלוש על אדמת ישראל. במשאיות הועברו למחנה "שער העלייה", ליד חיפה. חיי העולים באותה תקופה לא היו קלים. אלפים התגוררו באוהלים, האוכל היה בצמצום. ללא חשמל, ללא שירותים וזבובים כמיליון.

היה צורך מידי במציאת עבודה על מנת להיטיב את איכות החיים. ההמלצות שהיו בידי גליה נשאו פרי. חברת ספנות קטנה נזקקה למזכירה השולטת בשפות אנגלית וצרפתית ומדפיסה על מכונת כתיבה. אי ידיעת השפה העברית לא הייתה מכשול. רבים בארץ דברו אנגלית, אולפנים ללמוד עברית לא היו בנמצא. אירינה מצאה עבודה בבית מלון.

בהזדמנות הראשונה עברו למעברה על הר הכרמל. גם כאן התגוררו באוהלים, אך הייתה אפשרות לבשל. הגשמים והרוחות העזות העיפו את האוהל והם הועברו למבנה ששימש בעבר את החיילים הבריטיים ולמרבח השמחה היה בו חשמל. הדרך מהמחנה עד העבודה ארכה ארבעים דקות, תוך חציית חורשה גדולה וסביבה כפרים ערביים. לא בלי חשש עשו את הדרך השכם בבוקר או עם רדת ערב, מקשיבות לכל רחש, או לצעדים, נחבאות מדי פעם מאחורי אחד העצים. עתה, עם קבלת העבודה, ניסו לשכור דירה. מאחר ועל פי חוק של אותם זמנים, האדם שנכנס לדירה עם חפציו יכול לטעון לבעלות על הדירה, נמנעו בעלי דירות להשכיר.

חוץ מעבודה העיקרית בחברת הספנות, נתנה גליה שיעורים באנגלית וצרפתית. באמצעות

מודעה בעיתון, הכירה איש עסקים ערבי, אשר החליט לעזוב את המדינה ולמכור את דירתו. משפחת וולוברינסקי עשתה מאמצים רבים כדי לאסוף את סכום הכסף הנדרש ולרכוש את הדירה. גליה אף התפטרה מהעבודה בחברת הספנות על מנת לקבל פיצויים והחלה לעבוד ברכבת ישראל. גם אירינה, סיימה לימודי שרטוט וקיבלה עבודה במחלקה לתכנון כבישים. בעזרת הלוואות, מכירת פריטים רבים, כולל מקרר קטן שהובא מהונג-קונג הצליחו לקנות את הדירה ב"דמי מפתח" ב-1956 נישאה גליה ועברה לגור עם בעלה ברמת-גן. אירינה והאם נותרו באותה דירה, אך עם הזמן עברו גם הן לרמת-גן. במקביל לעבודתה הקדישה אירינה זמן רב לציור והשתתפה בתערוכות. ברמת-גן, היא הקדישה את כולה לאמנות והציגה בתערוכות יחיד. היא נפטרה ב-2001.

לאחר המעבר לתל-אביב, החלה גליה לעבוד במכון היצור, תוך ארגון וניהול מידע טכנולוגי. יחד עם זאת, עסקה בתרגומים וסיימה לימודים לתרגומים סימולטניים מאנגלית, צרפתית ועברית. ב-1969 עברה בהצלחה מבחן לתרגומים בינלאומיים מטעם האו"ם וקיבלה הצעת עבודה בזנבה, שפרושה היה לעזוב את הבעל והבנות בישראל. לכך לא הייתה מוכנה. עבודה מאתגרת אחרת בה השתתפה בין השנים 1972-1975, היה תרגום התנ"ך לשפה הרוסית עבור עולים חדשים. כפי שנכתב במבוא לספר התורה, כך זה, שתורגם לשפה הרוסית "מצטיין בדיוק רב, אף יותר מאלו שתורגמו לפניו לשפות אחרות". כמו כן, נאמר ש..."המומחים לתרגום זה התייחסו לעבודתם בהתלהבות, בדבקות ובדייקנות", ברשימה מופיע השם גליה כץ (שם המשפחה של בעלה).

אין להתעלם מקשיי העבודה שעמדו לפניו. לאחר סיום העבודה במכון היצור, היה צורך לעסוק גם בעבודות הבית, לדאוג לבנות שלמדו בבית הספר ורק בין השעות תשע בערב לשתיים אחר חצות התפנתה גליה לעבודת התרגום. בימי שני, נסעה ליום שלם לירושלים ל"מוסד הרב קוק", מגישה את עבודתה השבועית לעריכה.

בשנים 1974-1975 נפטרו בזה אחר זה האם והבעל. הכאב הוליד קובץ שירים המוקדשים לזכרם ולזכר אחרים ואשר יוצאים כעת לאור כספר. היא גם כתבת את זיכרונותיה בתקווה שגם הם יראו אור בעתיד. גליה וולוברינסקי-כץ, היא חברת הנהלה באיגוד יוצאי סיני והייתה אחת המארגנות להקמת האגודה לידידות ישראל-סיני, שנוסדה ב-1992 מיד לאחר כינון היחסים בין שתי המדינות.

בנותיה של גליה מצליחות בעבודתן. הבכורה - עורכת, הצעירה - מעצבת. כל אחת הביאה לעולם שלושה נכדים. כיום, לאחר דרך חיים לא קלה אך מלאת עניין, גלינה מוסייבנה וולוברינסקי-כץ, אחת הנשים הבודדות בישראל השולטת בשפה הסינית, שפעילה באירוח אורחים מסין ומלאה בתכניות יצירתיות לעוד שנים רבות בעתיד.

“历史曾经有两万多犹太人为摆脱迫害、歧视而定居哈尔滨。哈尔滨人民以中华民族特有的博大胸怀善待犹太人的历史事实是世界人道主义的光辉记录”

סימנר ופתיחת התערוכה "היסטוריה של יהודי חרבין" 20-16 ביוני 2006

IV 天涯游子梦 月明故乡情

原居中国犹太人的哈尔滨情结
OVER THE DISTANT HOMELAND, THE MOON DREAMS ON WITH LONE WANDERER, LANGUISHING BEYOND THE FURTHERMOST HORIZON. Nostalgic Notes of Jews Who Lived in Harbin

HARBIN JEWISH HISTORY AND CULTURAL EXHIBITION

V 如歌岁月的遗照

犹太人留在哈尔滨的足迹
SONGS OF A TIME LONG GONE
Footprints of the Jews in Harbin

VI 海内存知己 天涯若比邻

犹太人与哈尔滨近年来的友好往来
A BOSOM FRIEND AFR AEAR BRINGS A DISTANT LAND NEAR
Friendly Contacts between Jews and Harbin People in Recent Years

Brief introduction

哈尔滨犹太历史文化展览简介

哈尔滨滨道里区经纬街162号

“历史上曾经有两万多犹太人为摆脱迫害、歧视而定居哈尔滨。哈尔滨人民以中华民族特有的博大胸怀善待犹太人的历史事实是世界人道主义的光辉记录”
——亨利·基辛格

“In history more than 20,000 Jews settled in Harbin in order to escape from the persecution and prejudice. The fact that the Harbin people treated the Jews kindly as a result of the broad mind of the nation is a glorious record of the world humanitarianism.” —— Henry Kissinger

黑龙江省社会科学学院
哈尔滨犹太研究中心
哈尔滨建筑艺术馆
Harbin Jewish Studies Center
Harbin Museum of Architectural Art

黑龙江省社会科学学院研究中心
地址：中国 黑龙江省哈尔滨市道里区经纬街162号
邮编：150018
联系电话：(0451) 4631-3447/350
电子邮箱：arab@sh.harbin.gov.cn
http://www.162.com/162

למרות שהורי ואני חיינו בחרבין, עיר בצפונה של סין, רק מאז שהייתי בן שנתיים ועד שמלאו לי 5 (1917-1920) הזכרונות נשארו חיים במוחי גם בגיל תשעים.

אופייה של חרבין היה רוסי, או ליתר דיוק סיבירי. שלא כמו רוב ערי סין, לא היתה לה היסטוריה קודמת להיותה לעיר והיא היתה תוצר של צמיחה מהירה שהתמשכה על פני שני עשורים. עד לסוף המאה התשע-עשרה היא היתה כפר דייגים ששכן ליד הנהר סונגאר, בשפת מאנג'ו, המשמעות היא "מקום ליבוש רשתות".

אז התחילה צמיחתה המהירה לכלל עיר, כחלק מהתפתחות מסילות הברזל שנועדו לשרת את הצרכים של הכוחות הקולוניאליים הגדלים של רוסיה הצארית.

הבית בו גרנו היה רוסי בעיצובו, עם מרפסות עץ, ניצב במרכזה של חצר בין עצים גבוהים ששימשו לצורכי הקינון והתאספות של עורבים צרחניים. כל הרחובות נשאו שמות רוסיים: יאמסקיה (כרכרת דואר) וארטילריסקיה (הארטילריה) שבצומת ביניהם עמד ביתנו. יכולת לזהות בהם את צורת התובלה שקדמה להגעת מסילת הברזל, תקופת הכיבוש הצארי השנייה. בין יתר המזכרות מאותה תקופה היו שמות רחובות כמו קזחיה (קוזק), צייסק-אטמנסקיה (שבט קוזקי) והפוליצסקיה (משטרה).

בחרבין, כמו בסיביר השכנה, רוב הדרכים היו עפר כבוש בימי הקיץ שעליהן נסעו כרכרות רתומים לסייחים ששימשו כמוניות לנוסעים, ושלג דחוס בחורף כשכלי הרכב הפנויים להשכרה היו מזחלות, עם מחלקיים ענקיים עשויים ברזל, רתומות לסוסים.

בקרבת הבית היה הפארק העירוני רב העצים (גורודסקווי סאד), ליד הכנסייה האורתודוקסית שגגה בצורת בצל - שהיה המבנה הראשי בפארק - עמד קיוסק בנוי לוחות עץ שבו ניתן היה לקבל תה או משקה מרענן כמו הקוואס המקציץ שיוצר מלחם שיפון שתסס. תוך כדי משחקי לאורך השבילים נתקלתי מדי פעם באוכלוסיה האנושית של הפארק. השיכור המקומי, (פיאניצה), הייתה אישה רוסייה שמנה ועגולת פנים עטופה בהרבה חצאיות. היא היתה שיכורה מוודקה וכיון שלא יכלה לעמוד, ישבה שעונה על גזע עץ או שכבה בגלוי כשהיא ישנה ונוחרת בקול. כשהופרעה ע"י מבוגרים נהגה לנהום ולפלוט קללות.

לילדים קטנים בקושי העניקה חיוכים, בפרט כשקראנו לה "בבושקה" (סבתא).

דיברתי והבנתי רוסי, למרות שלא היינו רוסים אלא יהודים, וגאים בכך. מוצאנו היה לטביה ופולין, כיון שרק מעט יהודים הורשו להתגורר בשטח רוסייה תחת שלטון הצאר. למרות זאת השפה והלימודים ברוסית היו, לדורם של הורי, האפשרות לצאת מהגטו ולהתחבר עם דרכי החשיבה המתקדמים מחוצה לו. הם קראו, לא רק את פושקין וטולסטוי ואת הסופרים המהפכניים כמו צ'רנישבסקי, אלא גם תרגומים של רודסו, וולטר, אמיל זולא, ויקטור הוגו, דארווין, הרברט ספנסר וכמובן קארל מרכס. הם קיימו גם מגע עם התנועה האנטי צאריסטית.

חרבין עברה גם היא תקופה סוערת, מבחינה היסטורית-פוליטית, שעברה על רוסייה, שנות המלוכה האחרונות והמהפכות שהתחוללו בה. היא היתה המרכז של מסילת הברזל הסינית המזרחית. קיצור דרך, שנבנה בימי הצאר, בתוך מערך הקו הטרנס-סיבירי שחיבר שני אזורים רוסיים אבל עבר בשטחה הצפונית של סין (שנקרא אז "מנצ'וריה"). משני צידי המסילה השתרע שטח שנוהל ונשמר ע"י הרוסים, בדומה לאזור תעלת פנמה שנוהל ע"י ארצות הברית. כיון שהדבר נעשה כמה שנים מאוחר יותר, סביר להניח ששימש כמודל, דבר שנשכח כיום.

בשונה מאזור תעלת פנמה, המהפכה הסובייטית, ב-7 בנובמבר 1917 (25 באוקטובר ע"פ לוח השנה הרוסי הישן, ומכאן שמה "מהפכת אוקטובר) ברוסיה השפיעה מאוד על אזור מסילת הברזל המזרחית הסינית. כמה ימים אחריה, הניפו מעל לקרקרטין הרוסי דגל אדום, כפי שהונף מעל כל בסיסי הצבא הרוסי. תוך שבועיים, ב-21 בנובמבר 1917 נוצר הסובייט המקומי בחרבין, ע"פ הוראותיו המפורשות של לנין, והוא כלל את עובדי הרכבת והחיילים. ב-12 בדצמבר, בעקבות לחצים מהמערב ומיפן, הכוחות הפולשים פורקו מנשקם והאזור נשלט ע"י אחד המפקדים הסיניים.

בתקופת מלחמת האזרחים שפרצה בסיביר, הצבאות הלבנים, שגובו במידה מסוימת ע"י ארה"ב, יפן והממשלה הסינית, שלטו באזור. בחרבין, גנרל הורבט, מנהל הרכבת הוותיק, ואדמירל קולצ'ק, שמינה את עצמו ל"מנהל הכללי של רוסייה" יצרו את הממשל ה"לבן"

הראשון תוך דרישה להכרה בינלאומית. עבור ה"לבנים" חרבין הפכה לבסיס אספקה ומרכז גיוס, ואחרי שהובסו ע"י הסובייטים, מפלט לגולים.

כבר בגיל חמש הייתי ער, במידה מסוימת, לארועים, ובמיוחד לעמדותיהם הפוליטיות של הורי ולהיסטוריה שלהם. אפילו בטבלאות האותיות שלי הוגדרה ה"ב" כ"בולשביק" וה"מ" כ"מנשביק" כשהם מאוירות כפי שהיה נהוג במקרים כאלה.

למרות היותי קטן לא יכולתי להמנע מלבוא במגע עם המהלכים הפוליטיים הלוהטים שעברו על חרבין. ביריד לילדים, שהתנהל בבית העירייה, אלכסנדר צ'רניבסקי, עיתונאי יהודי רוסי, בשנות העשרים שלו, ששימש ככתב היומון הליברלי שמאלני "נובוסטי ז'יזני" (חדשות החיים) שהוצא ע"י אביו, פנה אלי ואל אימי בשעה שניסיתי את מזלי בטבילה ממוזלת. "איך קוראים לך דוד?" שאלתי ברוסית כשאני שואל לשמו. "לא קוראים לי, אני בא לבד!" היתה תשובתו המבודחת, כל כך מצחיקה שהיא נשארה בזכרוני לעד. כמה ימים אחר כך התגלתה גופתו המושחתת. קצינים רוסיים לבנים גילו אותו בפגישה שלהם והרגו אותו כ"יהודי בולשביק".

שמעתי על כך בתיאור ציורי מפיו של עד שהגיע לחדרנו היחיד. שם גם שמעתי איך קוזקים לבנים בפיקודו של אטמן סמיונוב ובתמיכת היפנים, הורידו יהודים, שנחשדו כ"אדומים", מהרכבת ליד הגבול הרוסי-סיני - בגרודקובו, פוגראניצ'ניה ומקומות אחרים - הפשטו, עונו ונרצחו ברירות או בדקירת כידון.

שמעתי גם על הפעולות הסדיסטיות של "הברון המטורף" אונגרן-שטרנברג, אחד מהלבנים שנתמכו ע"י היפנים ששלטו זמנית, במונגוליה החיצונית, כפי שנקרא אז אותו חבל ארץ, תוך שהוא מעמיד פנים שהוא התגלמותו של ג'ינגיס חאן. מוות, איום ככל האפשר, היה פסק דינם של אלה שנחשדו כפרו-סובייטים, סוציאליסטים, ליברלים וכמובן היהודים בעיר הבירה של מונגוליה - אורגה (כיום אולן באטאר). עונש אהוד במיוחד היה לצופף את הקורבנות לתוך ארגז עץ בו לא יכלו לשכב, לשבת או לעמוד, כשרק חור אחד, מתאים ליד אחת, אפשר להם גישה למזון. זו היתה שיטת הכליאה הנקושה ביותר שהיתה נהוגה במונגוליה,

כשהמזון בדיק מחוץ לטווח היד, ובקור המונגולי, כשהיד המושטת היתה קופאת, היו כורתים אותה בהנף אחד של מקל, תוך שהאסיר זועק ומעניו צוחקים.

שנים אחר כך, ב-1956, תוך כיד נסיעה ברחבי הרפובליקה העממית של מונגוליה, שמסילה חדשה, שנבנתה בטכנולוגיה סינית ורוסית, נחנכה שם, כתב סובייטי סיפר לי את סופו של אונגרן. הוא היה עד, כנער צעיר, במשפטו הפומבי של "הברון המטורף" בציטה שבסיביר בשנת 1921, אחרי מאסרו ע"י הצבא הסובייטי. על דוכן הנאשמים איבד אונגרן את כל יוהרתו. כיון שנדון למוות בירה, הוא מת מוות קל בהרבה מקורבנותיו.

בחוגם של הורישוחחוועלהזועות והפוגרומים תוך כעס וזעזע, אך למיטב זכרוני, ללא פחד. הם נראו כעויות אחרונות של סדר שנדון לכליה ע"י ההיסטוריה. למרות שהקבוצה לא היתה בולשביקית, הם תמכו בכל ליבם בצבא האדום במלחמת האזרחים.

למעשה ביקשו פעם מאבי למלא תפקיד כלכלי, ברמת שר, ברפובליקה המזרחית, מדינת המחסום, שנתמכה זמנית ע"י הסובייטים, בה פעלו הקומוניסטים, סוציאליסטים וכמה דמוקרטים בלתי מפלגתיים, להפלת הלבנים שנתמכו ע"י היפנים, תוך שהם מנצלים את הפערים שבין כוחות ההתערבות היפנים והאמריקניים ששהו בקצה המזרחי של סיביר.

למרות שאבי סירב להצעה, הוא נסע פעם לוולאדיווסטוק, שם נפגש בחשאי, והתרשם עמוקות, ממנהיג הפרטיזנים האדומים סרגיי לצו. לצו היה עתיד למות מוות מזווע. הוא נתפס ע"י היפנים שהעבירו אותו לשכיריהם הקוזקים, שדחפו אותו, סנטימטר אחרי סנטימטר, לתוך הכבשן של קטר בו נשרף בעודו חי. לצו היה לאחד מגיבורי הילדות שלי.

התוודענו לצד הכלכלי של חרבין מתוך עבודתו של אבי כרואה חשבון והודות למשפחה יהודית בשם בירבריי, שמהם שכרנו את חדרנו. אב המשפחה, שהיה מבוגר מאוד, כפי שאני זוכר אותו, עסק במסחר בפולי סויה, שצפון סין של אותה תקופה היתה היצרן הגדול ביותר בעולם. הוא דיבר ללא הפסק על מחירי הפולים, על שקי יוטה בהם יש ליצא אותם, ועל צבירי פולים, השאריות הכבושות שנשארו אחרי שחטו את השמן, ויוצאו כמזון לפרות. אולם בני ובנותיו וחבריהם שבאו לבית היו מודעים מבחינה פוליטית ובזו לעסקים. נדיה, נערה גבוהה עם צמות בהירות עבותות שהשתלשלו במורד גבה, עתידה היתה להפוך למהנדסת בברית המועצות. חברתה לכיתה, גיטה סובוטניק, תהגר לארצות הברית ותתחתן עם אירווינג פוטש, מנהיגם השמאלני-מיליטנטי של איגוד עובדי תעשיית העור והפרוות וחבר חשוב

במפלגה הקומוניסטית בארה"ב. למרות שחרבין שכנה בסין, זכרון הילדות שלי מכך הוא מצעד הפסטיבל הסיני בו צעדו רקדנים על קביים בתלבושות צבעוניות מסורתיות כשהם מלווים במוסיקה עממית והתפוצצות זיקוקים. הם עברו בקהל הסיני החוגג תוך שהם מסתובבים ומתפתלים. לי, בגיל ארבע, הקביים נראו ענקיים ונאלצתי להפנות מבטי כלפי מעלה אפילו כדי לראות את כפות רגליהם של הרקדנים שנקשרו אליהם. המציגים, שהיו גבוהים בלאו הכי, כפי שהיו כל הסינים מהצפון, היו גדולים כפליים באדרות הרחבות שלהם, כשהם נישאים מעל לראשי ההמון כמו ענקים מעולם אחר.

כדי לראות זאת כנראה שהלכנו במיוחד ל"פוג'אדיאן", הרובע הסיני, של חרבין באותה תקופה. למעשה היה זה "הרובע הסיני" בסין עצמה. כמה מהערים בסין היו מצבים חריגים כאלה שנוצרו בתקופת החדירה הקולוניאלית לסין. אני לא זוכר כל אזכור לכך מצד הורי, למרות שוודאי היו מודעים לארועים ההיסטוריים שהתרחשו באותה תקופה בסין. תנועת הסטודנטים שהתחילה ב-14 במאי 1919, עוררה התקוממות אינטלקטואלית ומשכה את כל האוכלוסייה להתנגדות קשה נגד החלוקה מחדש של הארץ ע"י האימפריאליזם. למרות הצהרתו של נשיא ארצות הברית, וודרו וילסון, על "ההגדרה העצמית של האומות" כאחת מהמטרות של נצחון כוחות הברית במלחמת העולם הראשונה, הסכם ורסאי שהביא לסיומה של המלחמה, לא השיב לסין, שהיתה אחת ממדינות הברית, את האדמות הכבושות ואת הזכויות שנגזלו ממנה בידי המדינות שהפסידו במלחמה. במקום זאת, הועברו השטחים הגרמניים באזור שנדונג לידי היפנים. מובן שכל המעצמות הגדולות המנצחות לא ויתרו על האחזקות שלהן או אל שטחיהן האקסטרטוריאליים הפוגעים בסין, כפי שניתן לסינים להבין כי יקרה וכפי שהם דרשו בתוקף.

רק ברית המועצות פעלה בצורה זו, כשיתרה על כל האחזקות של רוסיה ועל כל זכויות היתר שלה. מכאן נובעת האכזבה המרה של הסינים מהדמוקרטיה המערבית, ההתעניינות במרכסיזם ובסובייטים והיווסדה של המפלגה הקומוניסטית הסינית ב-1921.

תחת שלטון הצאר התפתחה חרבין בשלושה תחומים עיקריים: המסחר על המזחים לאורך חופי נהר ה"סונגארי", "נובי גורוד" (העיר החדשה) על רחובותיה הרחבים ומבניה הגדולים, בהם שכנו המשרדים של המוסדות האזרחיים והצבאיים ושם גם שכנו משרדי מסילת הברזל של מזרח סין, שכללו גם את האזור שסביב למסילה. וכן "פוג'אדיאן" - רובע המקומיים - ובו מבנים מטים ליפול, שאוכלוסייתו למדה לפנות לכל רוסי בתואר "קפיטן" (סרן).

שלושת הרובעים נבדלו מבחינה אדריכלית. "נובי גורוד" היתה אנדרטה לפרץ ההתפשטות הצאריסטית שבעקבותיו הונחה מסילת הברזל הארוכה בעולם, המסילה הטרנס-סיבירית, ותוך תחרות עם מעצמות המערב, הציבה את ראש הגשר, למה שנראה אז כחלוקת סין לקולוניאליסטים. הצארים תפסו קולוניות שלמות בתחרות הפרועה על חלקים מסין, בתחילת המאה, כגון נמל דאליאן, שהפך ל"דאלני" (שמשמעותו "המרוחק") ושנקרא מאוחר יותר "דאירן" ע"י היפנים, המבצר הימי "לושון" שנודע גם בשם "פורט ארתור". אולם המקומות הרחוקים האלה שנכללו באימפריה הצארית לא נשארו בידיהם לזמן רב, כיון שהשלטון עצמו היה קרוב לסופו. ב-1905 הובס צבא הצאר, וליקרי הצי הוטבע ע"י היפנים. המהפכה שהתחוללה באותה שנה, דוכאה, אולם, למרות זאת התבררה כחזרה הכללית לזו שהתרחשה ב-1917 ושהביאה את קיצה של רוסיה האימפריאליסטית. בתוך זרם הארועים שהתרחשו במהלך הרבע הראשון של המאה ה-20, הודיעה רוסיה המהפכנית, החדשה, על ויתורה על כל האזורים שהיו בחזקתה בסין. יחידות סיניות לחמו בצד הרוסים כחלק מהצבא האדום גם בעומק היבשת האירופאית, מתוך אחדותם כעמים מהפכניים.

בחרבין קיבלתי את המעט שבלימודי הרוסיים. זה קרה בגן הילדים שנוהל בידי אישתו לשעבר של סרגי אלימוב, המשורר המהפכן שכתב את המילים לשירם המפורסם של הפרטיזנים האדומים במזרח הרחוק. הודות להולאימי למדתי את האותיות הרוסיות והתחלתי לקרוא בגיל צעיר מאוד. בכך נשמר והוגדל הידע שלי בשפה, למרות שכל לימודי בהמשך, החל בכיתה הראשונה יהיו באנגלית.

עד כאן על ההשפעה הרוסית. ומה על היהדות? מבחינה דתית לא הרגשתי כלום. למרות ששני הורי גדלו בבתים דתיים, הם הפכו מזמן לאתאיסטים. עבר זמן רב לפני שראיתי בית כנסת מבפנים (למרות שבחרבין היו כמה בתי כנסת לא ביקרתי באף אחד). וכמובן שלא למדתי עברית.

כיון שלא היו ציונים או תומכי השפה העברית, הם אהבו את השפה האידית כשפת ההמון שבאו מפזרות מזרח אירופה, ובתקופת המעבר בין המאה ה-19 והמאה ה-20 כבר פיתחה תרבות ענפה ואף הופיעה בכתובים. אולם הם לא הצליחו ללמד אותי אידיש, כיון שהיינו רחוקים ממקורות השפה.

כל זה היה בתחילת המאה, זמן רב לפני עלייתו של היטלר. הגורמים לאי השקט הפוליטי בקרב היהודים בעולם היו שלושה: המיעוט העשיר שנטמע באוכלוסייה המקומית. הפועלים וחלק מהאינטלקטואלים היו ברובם סוציאליסטים. הציונים היו עדיין מיעוט. הקיצונים הדתיים החלו לאבד את

כוחם לטובת כל האחרים. 1920- עברנו מחרבין לטיינזין, עולם אחר. טיינזין

אחרי קצת יותר משלוש שנים בחרבין עברנו לטיינזין. שם נשארתי משך 18 שנים, השלמתי את לימודי, עד כמה שהיו כאלה, והתחלתי לעבוד. בחרבין עולמנו היה רוסי. בטיינזין הוא היה מערבי, ובעיקר אנגלי- אמריקאי. וכך הפכה האנגלית לשפת האם שלי והדרך הקלה ביותר להתבטאות. סינית לא נלמדה בבתי הספר בהם למדתי.

שלא כמו בחרבין שנבנתה סביב מסילת הברזל, טיינזין הייתה עיר סינית בת מאות שנים. אולם בזמנים המודרניים היא הפכה לדוגמה מובהקת של סיפוח סין על ידי הכוחות הזרים הרעבים, גדולים כקטנים. ב-1860 במשך מלחמת האופיום השנייה, הופגזו ביצורי החוף, ביצורי דגו (טקו) ע"י תותחי הצי של המערב, ובכך נפתחה הדרך הקצרה ביותר מהחוף לביג'ין. בהמשך הפכה טיינזין למעשה מרכבה של מינהל זר והשיטור בוצע ע"פ "הסכמה" - בריטית, צרפתית, גרמנית, רוסית, יפנית, איטלקית ואפילו בלגית ואוסטרו-הונגרית. מכאן נובעים חילופי השמות בחלקים שונים של הרחובות הרחבים שעברו דרך שלושה חלקים טריטוריאליים כאלה - בחלק הצרפתי הרחוב נקרא רו דה פרנס, בחלק האנגלי, ויקטוריה ראוד ובחלק הגרמני, כל עוד היו שם, קייזר וילהלמסטרסה. החלק היפני כלל את רחוב אשאי, הרוסי כלל את ה"ניקולאיוסקה" (על שם הצאר ניקולאי ה-II). החלק האיטלקי כלל את ויה ויטוריו עמנואל III על שם המלך. רחובות אחרים נקראו, תוך עלבון תמידי לסינים, על שמם של מפקדים זרים שנלחמו נגד סין או דיפלומטים שהכתיבו הסכמים מפלים שאזקו אותה: אדמירל סימור ולורד אלגין מאנגליה, הברון גרוס מצרפת וכו'.

בשנות השישים של המאה ה-19 הייתה גם נציגות של ארה"ב. הנטישה השקטה שלה הובאה בידי האמריקאים כהכחה להסתייגותה של ארצות הברית מהקולוניאליזם בסין. תשובה שניתנה ע"י דר' סון יאט-סן, הנשיא הראשון של הרפובליקה הסינית הייתה: אם כך מדוע מעולם לא הוחזר השטח לסין אלא הועבר לידי הבריטים? ובנוסף למה מעולם, בלי הקונסנינגציה, הציבה ארה"ב נציגות קבועה בטיינזין שכללה לא רק את אונ"ת הצי אלא גם את גדוד הרגלים ה-15. בין הקצינים ששרתו באותה יחידה בעשורים הראשונים של המאה העשרים היו בין היתר הגנרלים לעתיד כמו דוואיט איזנהואר (שיבחר לנשיא), ג'ורג' מרשל (שיתמנה למזכיר המדינה), ג'וזף סטילוול (שיהפוך לקורבן הפוליטי של המעבר ממלחמת העולם ה-II ל"מלחמה הקרה") ואישים שיהפכו ידועים בעקבות מלחמת קוריאה כמו מתיו רידג'ואי

ג'ימס דין.

שאלה אחרת הייתה מדוע, כשמעצמות אחרות כפו על סין הסכמים מפלים, עמדה ארה"ב על כך שגם היא תקבל את אותן זכויות, ע"פ הזכויות הלאומיות המועדפות? התשובה הייתה שבמזרח הרחוק של המאה ה-19, ארה"ב לא הייתה המקבילה המסחרית או הצבאית של בריטניה או המקבילה הצבאית לרוסיה. בהתעקשותה על מדיניות "הדלת הפתוחה" מתוך "טווח האינטרסים" שלהן, היא הצטרפה כנוסעת דוממת במסע התוקפנות של האומות האחרות, והצטרפה למה שהסופר האמריקאי אואן לטימר הגדיר בצורה חדה כאימפריאליזם של "גם אני". רק אחרי מלחמת העולם היא הפכה למעצמה שוות כוחות ואף חזקה יותר ותפסה את מקומה כמובילה.

ב-1920, כשהמשפחה שלי הגיעה לטיינזין, נעלמו ממנה שלוש נציגויות של המעצמות הזרות. השטח של רוסיה הצארית הוחזר לסין ע"י הממשלה הרוסית הקומוניסטית (החדשה). אלו של גרמניה ואוסטרו-הונגריה בוטלו אחרי המפלה שלהן במלחמת העולם ה-I. אולם חמש נציגויות זרות המשיכו לפרוח ולפעול במלוא העוצמה.

תחילה התגוררנו בשטח האיטלקי, ברחוב ויה מתאו ריצי, שנקרא על שם המיסיונר הישועי מן המאה ה-16 שהגיע לסין. אחר כך עברנו לחלק שהיה שייך בעבר לגרמניה, לא רחוק מהרחוב שנקרא בעבר קייזר וילהלמסטרסה, ושמו הוחלף, אחרי המפלה של "הקיסר ביל", לא על שם סיני אלא נקרא רח' וודרו וילסון, שניתן לו לכבוד הנשיא של ארצות הברית בתקופת המלחמה שהצהיר על הזכות להכרה עצמית של כל האומות. למעשה הדבר נעשה כדי לציין את העליונות של ארה"ב שלאחר המלחמה, בין בנות הברית המנצחות. זו הייתה גם תזכורת לאכזבה הכעושה של סין, כאשר וילסון הסכים להעברת הקולוניה הגרמנית בפרובינציה הסינית העתיקה שאנדונג (בעבר מקום מגוריו של קונפוציוס) ליפן ולא לידי סין.

לבסוף עברנו לאזור הבריטי בשדרת פארקס, שנקרא על שמו של הפולש הבריטי לסין מן המאה ה-19, לא רחוק מהמטה הראשי ששכן ב"גורדון הול" (מבנה בעיצוב דמוי גותי), שנקרא כך לזכר הקצין הבריטי גנרל צ'רלס "הסיני" גורדון שסייע לבוז ולשרוף היכל מרשים מאוד בביג'ין שהיה שייך למשפחת המלוכה, ואחר כך סייע להם למחוץ את ההתקוממות של האיכרים הפטריטיים בהתקוממות טייפינג.

שהותי בטיינזין, מ-1920 עד 1937 הסתיימה עם הכיבוש היפני, שהתחיל בהקפתם ולבסוף בכיבושם של כל האזורים של המעצמות המתחרות. אף כי בתוך האזורים הללו הכל נראה שקט, הסביבה הקרובה והרחוקה געשה באותם הימים.

בסין, הדברים כללו מעשי אלימות בין השליטים הלוחמים שהתרחשו בשנות העשרים המוקדמות, ההפיכה הצבאית-פוליטית הראשונה נגד האימפריאליסטים והמלוכנים, בשנים 1925-1927 ההפיכה הנגדית שהתחוללה שנה אחר כך וסימנה את תחילת העשור של מלחמת אזרחים בין הקומוניסטים ל"גומינדנג", ששיאה היה "המצעד הארוך" של הצבא הסיני האדום ב-1935-1934. באותו זמן כבשו היפנים את הפרובינציות הסיניות הצפוניות ב-1931 והציתו את תנועת ההתנגדות הסינית שהביאה למלחמת התנגדות כוללת נגד התוקפנות היפנית החל מ-1937.

מחוץ לסין, הכלכלה העולמית סבלה את המפולת הגדולה של 1929, כולל קריסת הבורסה בארה"ב, שעד כה הייתה כפורחת. הגידול התעשייתי הוגבל, בעיקר, משך השנים הבאות לברית המועצות. התגובה באירופה הביאה לעלית הפשיזם. גרמניה הנאצית ואיטליה הפשיסטית התערבו בספרד וסייעו למחוץ את הרפובליקה שלה, תוך שהיא משמשת שדה קרב בין הכוחות הפשיסטיים לכוחות האנטי פשיסטיים באירופה.

הייתי ער לכל הכוחות האלה, והם השפיעו על גדילתי ועל חיי. הייתי בטיינזין בגיל 22 לא הוביל אותי אל מחוץ לסין אלא אל מחוץ לנמלים שהוחזקו ע"י כוחות זרים והולילו אותי לליבה של סין ולמאבקם של עמה - בחירה מהותית בחיי.

לימודי באנגלית התחילו בהיותי בן 5, בגן הילדים של המנזר ע"ש סנט ג'וזף ששכן בחלק הצרפתי של טיינזין. זה היה בית ספר לבנות שבו הורשו הבנים ללמוד רק בגן הילדים - כנראה שנוכחותם הגברית בגיל

מבוגר יותר נחשבה ללא מוסרית. בכל בוקר עמדנו מול הצלב ומלמלנו שלוש פעמים, כולם יחד, "סנט ג'וזף התפלל עלינו!" כל התנהגות קונדסית גררה חבטות חדות על הקודקוד שנתנו לנו הנזירות הנוקשות בידיהן העונדות את טבעת ישו (בבחינת טבעת נישואין). למרות שהלימודים התנהלו באנגלית, קבלנו תעודות הוקרה, עם שוליים מעוטרים, על התנהגות טובה. שנשאו את הכיתוב הצרפתי "תעודת כבוד" (Billet d'Honneur). להאדרת שמה של צרפת הצעידו אותנו פעם אחת, בשנת 1921 או 1922, לטכס מיוחד שנערך בפארק שבאזור הצרפתי כדי לחזות במרשל ז'ופרה, עם שפמו הלבן, מי שפקד על כוחות צרפת במלחמת העולם ה-I, שבא לביקור כדי להסיר את הלוט מעל לאנדרטת הנצחון שהציגה את ז'אן ד'ארק המנפיה חרב שלופה.

בסנט ג'וזף זכיתי להכיר את האנטישמיות התאולוגית. חבר לכיתה ממוצא יוני אמר לי, ללא כל כוונה אישית, שישו שראינו על הצלב סומרר לשם ע"י היהודים. כמו בכל

הנושאים הבעייתיים, פניתי בשאלה אל אבי. הוא הסביר: השליטים הרומאים עשו דברים כאלה, לא היהודים. ישו, או בשמו היהודי, יהושע, הוצא להורג כנראה כיון שערער על העליונות הרומית. הכיתוב הלעגני על הצלב, INRI, ראשי התיבות בלטינית ל"ישו איש נצרת, מלך היהודים" בטח לא נכתב ע"י היהודים.

הסיפור הוא שכוהנים יהודיים התגרו ברומאים. זו אפשרות. רוב הכוהנים הבכירים, יהודים או אחרים, כפפו עצמם בפני השליטים, זרים או מקומיים. זו היתה אחת הסיבות מדוע משפחתי לא האמינה באף דת.

לא הלכנו לבית הכנסת, לא צמנו ביום כיפור, ולא שמרנו על כשרות או על החמץ בפסח, ואני מעולם לא עברתי את טקס ה"בר מצווה", שהוא טקס הבגרות של כל נער יהודי בגיל 13, כשהוא אמור ליטול עליו את החובות כבוגר.

אולם משק הבית החילוני שלנו היה יהודי ביותר, באופן חילוני ביותר. אבא ואמא שוחחו באידיש, אותה אהבו. אותי הרדימו לצליליהם של שירי ערש אידיים. מתוך סיפורי הפסח, כבר בילדותי הכרתי את משה כמשחרר עז המצח ששחרר את היהודים מעבדותם במצרים, ולא כנביא הדתי. אלוהים או לא, אנחנו לא התכוונו לעבוד לעגל הזהב. במסיבת פורים אכלנו אוזני המן, עוגיות ממולאות בפרג, שסמלו את מפלת המן בפרס הקדומה, שעל פי מגילת אסתר, שבתנ"ך, רצה להשמיד את כל יהודי המדינה. אנחנו התמרדנו נגד כל כובש זר. בכל מסיבת חנוכה שמעתי שוב את הסיפור המרתק על המכבים היהודיים והמרד שלהם נגד העריץ אנטיוכוס אפיפנס. כמו כן סיפרו לי על מרד בר-כוכבא נגד האימפריה הרומית. כשהמלכים הקדומים שלנו סטו מדרך הישר, הנביאים שלנו הכו בהם בלשונם ללא רחם (למרות שקשה לאמר שניתן היה למצוא בנביאים סימפטיה לילידים הלא יהודיים של הארץ).

בגולה, הצלבנים הרגו בנו, האינקביזטורים שרפו אותנו חיים ובפרוגרומים הרגו ורצחו בנו. אנטישמים מודרניים העלילו על דריפוס עלילת בגידה נגד צרפת, והאשימו את מנדל בייליס ב"אשמת דם" ברוסיה. השואה הנאצית, האסון שהיה אמור להיות הסופי, עדיין לא התרחש.

משפחתנו מעולם לא הסתירה, דיברה סרה או הכחישה את יהדותה. לא התכוונתי לשנות את שמי - ישראל - לשמות כמו איזידור, אירווינג או דומיהם. השם אפשטיין מעולם לא הוסב לשם אנגלי כגון סטון או אפורט. בו זמנית לא למדתי מעולם להפלות לרעה לא יהודים, אלא שרבים מהם נלחמו נגד הדיכוי וההפליה לא רק בקרב עמיהם אלא גם נגדנו. בצרפת קם אמיל זולא ועורר את האומה להגן על דריפוס, ברוסיה הצאריית

טולסטוי, קורולנקו גורקי ולנין גינו את הפוגרומים. הפרוגרסיביים, הסוציאליסטים והמהפכנים בכל מקום עמדו לצידנו. כיהודים מהפכנים מתקדמים עלינו לעמוד לצידם בכל מקום ולא לצד הראקציונרים. זו היתה הרוח שהורי שתלו במוחי, בבחינת המשמעות של היותי יהודי. לא נחות ולא עליון אלא שווה. לא אורתודוקס ולא מתבולל. השלכנו מעלינו את הדתיות. הצינות לא היתה אמונתנו. אולם היו לנו רגשות עמוקים, היסטוריים וחברתיים, לעם היהודי והתיחסנו למסורת סוציאליסטית היהודית המודרנית כגולת הכותרת של היהדות.

בזמן כל שהוא בנעורי, שמעתי את הביקורת המנומקת של אבי על הצינות. האידיאל שלו היה שיהודים, בכל מקום בו הם נמצאים, יזכו לשוויון זכויות מתוך הרמוניה ושותפות במאבק לקדמה של כל האוכלוסייה. הוא ראה סכנה לעם היהודי, ולא פתרון במדינה יהודית יחודית שתוקם בפלשתינה. הנימוקים שלו, כפי שהם זכורים לי, היו:

בפלשתינה כבר היתה אוכלוסיה מקומית. מדינה יהודית שתוקם שם תכלול, ללא ספק, את האופי הקולוניאלי-התישבותי, שהוא אנכרוניזם ולא רצוי ליהודים כמו גם לאוכלוסיה המקומית. כשהיא ממוקמת בצומת שבין שלוש יבשות, אירופה אסיה ואפריקה, היתה פלשתינה שדה קרבנות, ונכבשה לעיתים תכופות ע"י תריסרי ממלכות במשך ההיסטוריה. המעצמות ימשיכו להלחם על ארץ זו.

מדינה יהודית בפלשתינה לא תוכל להיות חזקה ועצמאית, אלא, ללא ספק, תהיה לגרורה ותשמש כשלוחה של מעצמה זו או אחרת.

את הנימוקים האלה הוא הדגיש בהרבה דוגמאות - מהתקופה העתיקה, מתקופת ימי הביניים ומהתקופה המודרנית. דבר אחד הוא לא חזה: את השואה עם עליית היטלר. עם כל זאת, למרות שמדינת ישראל היא כבר עובדה בת 50 ומעלה, הסיבוכים כפי שהוא חזה אותם, עדיין קיימים. רק בפתרון, מתוך חיים בצוותא ופתוח משותף עם הפלשתינאים ועם העולם הערבי, תוכל ישראל להגיע לשלוה.

למרות שהורי לא הצליחו מעולם ללמד אותי הרבה אידיש, כמה שירי עם באידיש, המספרים על היהודים העניים במזרח אירופה, שנשמעו לעיתים קרובות משפתי של אימי, נשארו בזכרוני. אחד מהם "הענקתי להם מתת רשעה" הוא כתב האשמה של קרוב עני בחתונה של אחד מבני משפחתי העשירים יותר. היא הביאה את המתנה הנאה ביותר שהיא יכלה להרשות לעצמה אבל למרות זאת זלזלו בה. הפזמון החוזר אומר "להיות עני אינו דבר טוב, להיות עני אינו דבר טוב, אך הבה לא נתבייש בקרובינו, עצמנו ובשרנו."

מהבחינה הפוליטית, הכרתי את ההמנון

האידי של ה"בונד": "אחים ואחיות לעוני ועמל..." עם ההתעלמות המכוונת שלו מהדגל האדום של מעמד הפועלים, שנצבע בדמם, המתנופף בזעם וקורא לקרב.

בדיוק כפי שהמאבק היהודי-סוציאליסטי נתפס כחלק מהמאבק הכולל של השואפים לעולם חדש, כך היה אוצר השירים שלי רב לשוני באותה מידה.

ברוסית למדתי את ה"מרסליז" בנוסחו המהפכני מ-1905:

נפריד עצמנו מהעולם הישן,
ננער את האבק מכפות רגלינו,
זרים לנו כל הצלמים המוזהבים,
ושנוא מכול היכלו של המלך.

נתאחד עם אחינו הסובלים,
נלך אל העניים והמורעבים,
נניח את קילתם על גורמי העוול,
נקומם אותם למלחמה באויב.

וכמוכן למדתי, קודם להכיר, ואחר כך גם לשיר את ה"אינטרנציונאל", ההמנון המהפכני ביותר ממריץ.

סימנים אלה כבר היו במוחי וברגשותי כאשר ב-1922 עברתי לבית הספר האמריקאי בטיינזין שנוהל בידי הקהילה המקומית, שנבחר ע"י הורי כדמוקראטי מכולם והפחות קולוניאליסטי או דתי מכל בתי הספר. בעיני הילדותיות היה שם כל כך הרבה חדש. הורי הצליחו להסביר לי את מהות הפורטרטים של וושינגטון ולינקולן. הראשון הוביל את האמריקאים לעצמאות והשני ביטל את העבדות. שניהם היו מהפכנים ועל פי אמות המידה של הורי, לא היתה מחמאה גדולה מזו. אבל הדמויות של הפולקלור האמריקאי שתלו על קירות הכיתה שלי - אמא אווזה, הארנב ברט וכו' היו לא מובנים להם כמו לי. ההשפעה הבריטית ושל המעצמות הוותיקות יותר על סין הוחלפה באמריקאית כתוצאה מהמאזן הפוליטי, הכלכלי והתרבותי שנוצר בעולם אחרי מלחמת העולם ה-1 והדבר השתקף בקשרים שבין הקהילות המקומיות בטיינזין וחלחל אפילו לילדים.

צעירים כמוני שמעולם לא היו באמריקה עברו אמריקניזציה בשלט רחוק, שהיתה חלשה רק במעט מזו שעברו המהגרים שהגיעו לאותה ארץ. מותגים ושמות מוצרים הציפו את הכל. בעקבות הדוגמה ארוכת השנים של המיסיונרים האמריקאים ואנשי העסקים, חלק מהמשפחות שלא היו להם כל קשרים לארה"ב הזמינו מוצרים בסוכנות מונטגומרי, שהיתה סוכנות ההזמנות הראשית בדואר שסיפקה סחורות מעבר לאוקינוס השקט.

סרטים אמריקאים שלטו זה כבר על מסכי הקולנוע, כשהם מטמיעים את הערכים והתמונות בצעירים כמונו שהיו שונים זה מזה בלאומיותם וברקעם, עד לא מזמן, דרך השפה. "הולדתה של אומה" של דיזיד גריפיט הפיץ את הגזענות וההתאבנות של הקו-קלוסק קלאן. "הנער" עם צ'רלי

צ'אפלין וג'קי קוגן הפיץ צחוק ואנושיות. אני התלהבתי לראות את צ'אפלין, הנווד חסר הבית, את היומון הניו-יורקי בשפה האידיש, ה"פורורד" שעליו היינו מנויים, כשהוא לן ברחוב, (חלק מאיתנו הסיקו מכך שצ'אפלין יהודי, מה שלא היה נכון). הקומיקאים הרולד לויט ובסטר קיטון הצחיקו אותנו עד כאב. בסרטים בכיכובו של רודולף ולנטינו שרקנו, הילדים הצעירים, בסצנות האהבה הסנטימנטאליות וגרמנו לנערות ולנשים להתרגז עלינו. ה"שייך" כסמל עכשווי, הפך למחליפו של "ארוס" וקודמו של ה"חבר". לון צ'אני הקפיא אותנו ב"פנטום האופרה", שהיה מקדימים של סרטי הזוועה. מרי פיקפורד, דאגלס פיירבנקס, האחיות גיש, גלוריה סוונסון ופולה ניגרי הפכו לשמות ופנים מוכרים. סדרות של מטפסי צוקים, כשכל פרק מסתיים ברגע של סכנת נפשות או הזדמנות נדירה, הבטיחו שהילדים ימשיכו להגיע בהמוניהם לצפות בפרק הבא שיוקרן ב"ביוגראפ", "אמפיר" ואולמות קולנוע אחרים בהם הכרטיס עלה 10 סנט.

כמובן היו סרטים גם ממקורות אחרים, ה"מקיסט" הצרפתי ששולב בהפצה אחת עם "טרזן" האנגלי, "נתן החכם" של לסינג מגרמניה ואפילו סרט שצולם לפני המהפכה ברוסיה ובו כיכב איין מוסג'וכין (הסרטים הסובייטיים יגיעו אחר כך). כולם היו אילמים ובשחור לבן. הקול יגיע שנים אחר כך בסרטו של אל ג'ולסון "זמר הג'ז" והצבע יגיע אפילו מאוחר יותר.

לצד הקיטש, הבינוניות, או ה"זבל" הגיעו מהוליווד גם כמה סרטים מרשימים ורבי מחשבה למסכים של טיינזין. אני עדיין זוכר בבהירות את "הכל שקט בחזית המערבית", "מה עכשיו איש קטן", "מה מחיר התהילה", "התיק של סמל גרישה" ו"נעימת ברודווי" עם השירים "זכרו את אישי השכוח" ו"אחא האם תלווה לי מעה". אלו היו עבודות בעלות עומק, שהותאמו לזמנים תוך שהם בוחנים את מלחמת העולם ה-1 ואת תוצאותיה.

סרטים סובייטיים איכותיים שהגיעו אלינו היו "דרך החיים", שעסק בשיקום של חסרי הבית אחרי המהפיכה, "צ'פייב", על ההתבגרות הפוליטית הסבוכה של פרטיזן אדום גיבור מתקופת מלחמת האזרחים, וסרטו ההיסטורי של איזנשטיין, "אוניית הקרב פוטמקין", שהיה מרשים כפליים עבורי, עקב הכללתה של המהפכה הרוסית של 1905, שהיתה חלק מהעבר המשפחתי שלנו. בין הסרטים הפחות רציניים הרשים אותי "מחפש האושר", אודות היהודים באזור האוטונומי החדש שלהם, בכיכוביג'אן, תחת השלטון הסובייטי, ניסוי שנראה מבטיח אבל נכשל.

בהפקות האמריקאיות, עד להפקות המצפונות של "האדמה הטובה" המבוסס על סיפורה של פרל ס. באק, עם פול מוני ולואיז ריינר (כוכבים), הסינים הוצגו בסרטים כרשעים (כמו דר' פו מנצ'ו) או מגוחכים בעליל. הדמות החיובית למחצה היחידה, הבלש צ'רלי צ'אן, גולם על ידי וורנר אולנד מהמערב. השחקנית הסינית-אמריקאית אנה מאי וונג, למרות שלא שיתפה פעולה בקיבוע הטיפוסים, מלאה רק תפקידים משניים על רקע תפאורה מערבית.

הצפייה בסרטים היתה זולה באותם ימים, במיוחד לילדים, למרות שהעלויות כללו את שכר המוזיקאים. אני הלכתי להצגות היומיות או הצגות אחר הצהריים, בעיקר בסופי השבוע. הסרטים ספקו מתח: מה יקרה בפרק הבא? אפשר היה לבוז לרשעים, להריע לגיבורים או ללעוג לאוהבים, שנראו לנו רכרוכיים. כיון שהסרטים היו אילמים לא השתיקו אותנו האנשים שרצו לשמוע את המילים של השחקנים. ניתן היה גם להנות, לא רק מהארועים שהוקרנו על המסך, אלא גם מתעלולים שארעו באולם. מהכיסאות הזולים יותר ביציע, היינו, הבנים, מכוונים מטוסי נייר או חיצים שבראשם הודבק מסטיק לעוץ, אל הראשים הקרחים שבאולם.

בגיל 8, ואני בדרכי לקולנוע, נפגעתי ממכונת חולפת, ועצם הירך שלי נשברה לשלושה חלקים. בדרך מסוימת זה שינה את חיי: חוסר היכולת לראות סרטים כשאני שוכב משך חודשים במיטה, הפך אותי לקורא ספרים נלהב, ובסופו של דבר לסופר. בניגוד לשליטה של ארצות הברית בתחום הסרטים, ההצגות החיות היו, ככלל, אירופאיות ומהמעולות ביותר. האמרגן א. סטרוק הביא לטיינזין, כמו גם לאתרים אחרים בסין את הכנרים הידועים בעולם חפץ, קריסלר, אלמן וצימבליסט, הפסנתרנים מושיביץ' ולא סירוטה, זמרים כמו הסופרן אמליטה גאליקורצ'י והבאס הרוסי המפורסם פיודור שאליאפין, אותו ראתה האוכלוסייה הרוסית כעילוי והגיעו לשמוע אותו בהמוניהם, למרות מחירם הגבוה של הכרטיסים. (ליהודים היתה זו כמעט מסורת להגיע, ומקור לגאווה כשהאומנים היו יהודים, כפי שרבים היו למעשה).

שאליאפין זכור לי בגין קומתו הגבוהה, רעמתו הלבנה וההופעה הדרמטית, המחשמלת למרות שקולו כבר בגד בו, ב"אישי הסירות מהוולגה" (The Volge Boatman) ו"הפרעוש". הוא גם זכור לי מסיפור ששמעתי באותה תקופה עליו ועל הסופר הרוסי המפורסם מקסים גורקי. כבני איכרים הם נדדו יחד ברוסיה הישנה, כל כך עניים שהם אומנם עבדו במלאכה המתישה כ"אנשי הסירות על הוולגה" כשהם גוררים את הערבות במעלה הזרם לאורך הנהר הגדול. באחת הערים קרצה להם עבודה קלה יותר - אחד הכמרים שכר קולות למקהלת הכנסיה שלו.

אולם אחרי הבחינה, הוא בחר רק בגורקי ולא בשאליאפין, שיהפוך לאחד הקולות הנודעים בעולם. כדי לא להפרד המשיכו הצעירים לעבוד במלאכתם הקודמת.

בחינוך המוסיקאלי והאומנותי בטיינזין - פסנתר, כינור ומחול - המורים הרוסים היוו את הרוב. פגי הוקהם, תלמידה צעירה אנגליה בבית הספר היסודי בטיינזין, שלמדה בלט אצל הרוסיה מדאם וויטניקו תהפוך לכוכבת בינלאומית בשם דיים מרגוט פומטיין.

אני עצמי למדתי פסנתר מגיל 8 עד גיל 14 או 15 אצל הגב' הולצקינה שלמדה בקונסרבטוריום בפטרבורג תחת שרביטו של לשטיצקי המפורסמת. היא העלתה אותי על הבמה להופעה השנתית של התלמידים כשאני מנגן בעיקר פרלודים של שופן שאהבתי במיוחד, ושבמה, לטענתה, הראיתי יכולת מוסיקאלית וטכניקה טובות. אולם עניינים וצרכים אחרים עמדו לשאת אותי למרחקים ולתקופה כה ארוכה, שכיום אינני יכול לנגן כלל - למרות שאני עדיין שומר על רמה מסוימת של הבנה מוסיקאלית.

מבחינה תרבותית, אנשי העסקים האירופאים שחיו באזורים השונים של טיינזין פיגרו אחרינו, המזרח אירופאים הדלפונים. תחום העניין הטיפוסי להם, מלבד העסקים והארועים החברתיים היה הספורט. חבר טוב שלי, שלמד איתי באותה כיתה דיבר כל כך הרבה על הליגה הראשונה של הכדורסל שתוך זמן קצר, גם אני, שלא היה לי מושג בנושא, יכולתי ל"זרוק" שמות כמו בייב רות', טי קוב, קריסטי מטיוסון, רוג'רס הורנסבי ולהזכיר את הברוקלין דוג'רס, הניו-יורק יאנקיז והסנט לואיס קארדינאלז (שזכו בגביע באחת השנים, למרבה התפעלות, כיון שהיו לי קרובי משפחה בסנט לואיס). אולם כשהזכרתי את שמו של המלחין הבינלאומי, בהקשר כל שהוא הוא שאל "מה זה?" ואני הסברתי "זה מישהו שכותב מוזיקה כמו מוצארט, בטהובן, שופין". כיון שמעולם לא שמע עליהם, הוא העלה בסופו של דבר את הרעיון "אתה מתכוון כמו פול ויטמן?" ואז הגיע תורי לשאול "מי?"

אחד היוצאים מן הכלל לבורות המוזיקאלית היה חברי ורעי לכיתה, האמריקאי, שלמד איתי בכיתה ג', ג'ון הרס, שנולד בטיינזין בה שימש אביו כמזכיר בימק"א. הוא למד כינור אצל מורה רוסי מקומי ורצה להפוך לנגן אמן. למרות שעבר לספרות, והפך לאחד הסופרים המובילים הוא מעולם לא איבד את אהבתו למוזיקה. ספרו האחרון של ג'ון "אנטומיה" עסק בשאיפתו של סטרדיוארי לשיא של יצירתו, ליצור את הכינור המושלם. הרסי, למרבה העניין, קישר את המעבר שלו לכתיבה בפנייה שלי למילה הכתובה בזמן שרגלי השבורה החלימה לאיטה.

כפי שכתב חצי מאה אחר כך: למרות היותי "זעיר" קומה, נראה היה שאני מבריק, "עם

מצח גבוה במיוחד" שהזכיר "סירה נפלאה של מחשבות". אני עצמי לא הייתי מודע לחנופה הבוטה ולהערכה המוגזמת הזו. אולם עם התמונה הזו שלי, אין זה מפליא שמתקן המתיחה שהורכב על המיטה שלי הפך ל"מכונה מופלאה" שבה, רגלי המגובסת "בגבס מפריז... מורמת וקשורה לחבלים גלגיליות ומשקולות מופלאים", מראה שהשאיר אותו עם "שאיפה עזה להיות אפי", ה"קניאה הפכה לבלתי נסבלת", כשהיומון האמריקאי של טיינזין ה"נורט צ'ינה סטאר" תאר אותי, בן שמונה ומוטל במיטה, כמי ש"כותב את ההיסטוריה של העולם" (דבר שהייתי רוצה לעשות, כפי שאמרתי לכתב הרכילות שלהם). ג'ון, כפי שהוא נזכר מאוחר יותר, היה נחוש לשבור את רגלו כדי להפוך לסופר. כדי להשתוות אלי הוא יכתוב את "חיינו של נשיא ארצות הברית במלחמת העולם ה-1, וודרו וילסון. כמובן ששני הפרוייקטים לא התממשו. אבל ג'ון היה לסופר באיכות כזו שאם המרצתי אותו, אהיה שמח מאוד. "הירושימה" שלו היה לקלטיקה עולמית בתחום העיתונות והפעילות האנטי גרעינית. "החומה" מפרי עטו, שמתאר את ההתנגדות בגטו ורשה, תוך האשמה נוקבת נגד הנאצים וכבוד רב ליהודים שלחמו כנגד סיכויים בלתי אפשריים.

תמהתי אם הדבר נובע מהתרשמויות הילדות שלו מהתקופה בה יום אחד על הנדנדה בגן הילדים, אפי סיפר לי על היהודים. בלימודי בבית הספר של ימי ראשון דחפו לראשנו די הרבה מתוך התנ"ך (הברית הישנה) אבל היה זה אפי שצייר עבורי תמונה חיה של סיפורו של אותו גזע נודד וחסר כל. הקריאה הרעבתנית שלי התחילה, כמו הדיבור, ברוסית. למרות שלא למדתי את השפה בצורה מסודרת, אימי לימדה אותי לקרוא ומאז לא הפסקתי. כבר בגיל צעיר החלטתי לעולם לא לקרוא תרגומים מרוסית אם אני יכול להשיג את המקור. פעלתי לפי העקרון הזה בקריאת ספרי ילדים, אחר כך עם פושקין, לרמוטוב וטולסטוי - כשהתחלתי עם "האסיר מהקווקז" ו"סיפורים מסבסטופול" הקצרים ועד "מלחמה ושלום" (שהפכתי לנוהג לחזור ולקרוא מידי חמש שנים, תוך שאני מגלה דברים חדשים בכל פעם) "אננה קרנינה", "תחיית המתים" ו"סונטת קרויצר" מאוחר יותר עברתי לקרוא את דוסטויבסקי, אנדרייב ואחרים ומאוחר עוד יותר קראתי גם את לנין, סטלין וסופרים ופרסומים סובייטים רבים אחרים. מרבית העבודות הרוסיות הושאלו מהספרייה הטובה של המועדון היהודי בטיינזין, ה"קונסט" (אומנות), שהוועדה התרבותית שלו נוהלה מזה זמן רב על ידי אבי.

לצורך קריאה באנגלית הסתמכתי גם כן על ספריות, כיון שלי היו מעט ספרים. בספריית בית הספר האמריקאי השקעתי

את עצמי בקביעות ב"ספר המידע" על 20 הכרכים שלו המאורים בהרחבה. אחר כך באנציקלופדיית הילדים "פר אקסלנס" וירחוני הנוער העכשוויים האמריקאים "סט. ניקולאס" ו"יוס" קומפאניון" (חבר נעורים). כאן נמשכתי תחילה, כהרגלי, אל וושינגטון אירווינג, אדגר אלן פו, ג'ימס פנימור קופר, מארק טוויין, ולחוסר מזלי לזן גריי, שכתב כל כך הרבה על המלחמה באינדיאנים שהוצגה כהרפתקה אבירית. כשאחד המורים ביקש להסיר את גרי מהמדפים, הצטרפתי להתנגדותם של הנערים נגד אישיותה, ורק מאוחר יותר הבנתי שטעיני ושהמורה צדקה.

בעונות הקיץ בקרתי בשתי ספריות בבדייה, אתר החוף אליו נסענו בעיתות החום. כולם השתייכו לקהילה המיסיונית אבל כל סיפורי הילדות לא היו נוצריים (או נכון יותר לא מכוונים לנוצריות) כמו סיפורי ההרפתקאות של ג.א. הנרי ודומיו, שעמדתי הקולוניאלית לא היתה טובה מזו של גריי.

הסניף המקומי של הספרייה העירונית של פקין היה טוב, בהשוואה לקודמות, ובה השתמשתי יותר ככל שהתבגרת. ממנה שאלתי ספרים עבים ובלעתי אותם, אם גם במעט עצלות: ההיסטוריה של הציביליזציה האמריקאית פרי עטם של צ'רלס ומרי ברד, ההיסטוריה של הפילוסופיה מאת וויל דורנט, נובלות ביקורתיות מאת סינקלר לואיס, אופטון סינקלר ותיאודור דריזר. קראתי את התרגום האנגלי, מצרפתית, של "ז'אן קריסטוף מאת רומן רולנד אות התרגום מגרמנית לספריהם של תומס והינריך מאן, לאון פיוכוונגר, יעקב וסרמן ואחרים. אולם סין, בצורה אופיינית לתקופה דמויית הקולוניאליזם, לא היתה עדיין חלק מתחומי הקריאה או ההתעניינות שלי (יכולתי לקרוא בשמות כל מדינות ארה"ב במפה "אילמת", ובשמהם של כל הנשיאים, פנים ואחר, אבל לא ידעתי דבר על השושלות הסיניות או על הפרובינציות שלה).

אבל המציאות הסינית התחילה לחלחל לתודעה שלי, לא ממה שקראתי אלא ממראה עינים. עוד לפני הגיעי לגיל העשרה, בינות לרעב וההרס ההדדי שסבבו אותנו, ראיתי פליטים מזי רעב, לבושים בבלוזי חבובות שפלטו לטיינזין. חלקם בקשו בדמעות מעט מזון, חלקם הביעו את ילדיהם למכירה כי מוטב היה להם להיות עבדים מלמות ברעב. ביום חורף אחד, שלא ישכח לעד, כאשר הלכתי לבית הספר נתקלתי בנער בן 12 בערך, שהיה בן גילי באותה עת, כשהוא כורע קפוא ומת על סף הדלת שם ניסה, ללא הצלחה למצוא מסתור מרוח הלילה הקפואה.

כשהייתי בכיתה הרביעית והחמישית, של בית הספר היסודי, התחוללה המהפיכה הסינית של אמצע שנות ה-20, בראשותו של סון יאן סן, ונפתחה ע"י החזית המאוחדת

בין מפלגת הקומוניסט של והקומוניסטים הסינים. כשהם נעזרים ביועצים ובנשק סובייטי, כפי שסוכם עם סן, הם פשטו מבסיסים בגואנצו (קנטון), תוך שהם זוכים לתמיכה רחבה במטרתם להביס את השליטים, הנתמכים על ידי כוחות זרים, לבטל את ההסכמים המפלים שנכפו על סין ע"י המעצמות הזרות במאה הקודמת, לחלק את האדמות לעובדיה ולשפר את המצב הכלכלי והפוליטי של הפועלים העירוניים.

משפחתנו ראתה את ההפיכה הזו כמשהו חיוני וצודק, דבר שהיה חריג בקרב הזרים בטיינזין. בנוסף, סון יאט סן, שעמד בעשורים האחרונים בקשרים עם סוציאליסטים אירופים, נחשב לסוציאליסט בעיני אבי, שהדגיש את האוניברסליות של רעיונותיו הוא, וסיפר לי כבר בגיל צעיר ששניים מגדולי הסוציאליסטים בעולם היו סינים, בימינו היה זה סון ואילו במאה האחת-עשרה, בתקופת שושלת סונג, היה זה הרפורמטור הכלכלי והחברתי וונג אנשי.

באפריל 1927, כשצ'אנג קאי-שק הפנה את עורפו וטבח במהפכנים, אשר מינו אותו למפקדם הצבאי, סיפר לי אבי שזו לא היתה הפעם הראשונה שדבר כזה קורה, וודאי שלא תהיה זו האחרונה, כיון שבגידה אפלה ועקובה מדם עשויה להתחולל בכל מקום. גנרל קואיגנאק שהיה ממפקדי המהפיכה הצרפתית ב-1848, טבח בתומכיה הפועלים כאשר דרשו זכויות חברתיות ואזרחיות. גנרל גאליפט, בשם הרפובליקה הצרפתית, שנוצרה מהמהפיכה דיכא את האיחוד הפריזי ב-1871 ברצח חסר רחמים ושיטתי שלא חס על אף אחד. ובזמננו, מוסוליני, שליטה הפשיסט של איטליה, סוציאליסט לשעבר טיפל בחבריו לשעבר בעזרת רציחות, הלקאות והשקיה בכמויות אדירות של שמן קיק, אבל דיכוי ברוטאלי, אמר לי אבי, לא יכול לעצור את התפתחות ההיסטוריה לזמן ארוך. הוא לא הטיף לי ארוכות, הערותיו היו קצרות אך מקושרות לארועים אמיתיים, עליהם יכולתי לקרוא אחר כך, לאור דבריו הנוקבים.

וכך, טיפה אחר טיפה, הופיעו במוחי הארועים והגישות בסין ומחוצה לה כשהם קשורים זה בזה. למדתי לנקוט עמדה ולהיות בטוח למרות הנסיגות.

ב-1927, הגיעה המהפיכה הסינית לשיאה ואחר כך נכשלה. זו היתה גם השנה בה הוצאו להורג, בארצות הברית, הפועלים השמאלנים סקו וונצטי. הדבר עורר מחאות כלל עולמיות כיון שההאשמות הפליליות נגד שניהם לא הוכחו וזו היתה היסטוריה אנטי-קומוניסטית ששלחה אותם לכסא החשמלי. בטיינזין הדבקתי את תמונותיהם ביומני, בצרוף מילות המחאה הצעירות שלי.

אני גם זוכר בברור מהימים שלי בכיתה השישית והשביעית בבית הספר האמריקאי, כיצד סמרו שערותי כשמורה התלוצץ

שראשי התיבות IWW היו בעצם "אני לא עובד (I Will not Work)". ידעתי שהמשמעות שונה. עבורי היו ה-IWW (או בכינויים ה"ובליז") החברים הנערצים של עובדי התעשייה בעולם, ארגון עובדים מיליטנטי במערב ארה"ב. השקפה זו הועברה אלי על ידי הורי וחברי, סם בילואס, הרחב והמגושם, חבר לשעבר באיגוד הזה, שהעניק לי את "ספר השירים האדום הקטן" שלהם, שהיה אולי העותק היחיד בסין באותה תקופה. סם, יהודי רוסי-אמריקאי, עבד עבודת כפיים בכל רחבי ארצות הברית, כולל הכנסת הפחם לכבשן הקטר של הרכבות שיצאו משבו גן, וסקונסין. מהיותו חבר ה"בונד" לפני הגירתו לארה"ב, הוא הצטרף ל"ובליז" והיה מעורב בשביתה הכללית בסיאטל ב-1919. ממנו שמעתי לראשונה על ג'ו היל, מארגן איגוד ומשורר, שנידון למוות ונורה ביוטה, פרנק ליטל, מארגן אחר, שסורס ונרצח במעשה לינץ' בידי בריוני ה"חברה" בסנטרליה, וושינגטון, וקורבנות אחרים שלא ויתרו במאבקם בין הממון לעובדים בארצות הברית. הם היו עובדים ולחמו למען זכויות העובדים. מעולם לא נודע לי איזו תפוכת גורל הביאה לבסוף את סם לטיינזין קננין פרוות, תוך שהוא נוסע הלך ושוב בין סין לארה"ב. אני גם לא זוכר, שעבודתו הזכרה אי פעם במהלך שיחותינו, שנסבו על מגוון נושאים בתחום החיים והרעיונות.

סם אהב במיוחד את שירו של ג'ו היל: "מטיפים ארוכי שיער קמים כל לילה" שקרא לעובדים "לעבוד ולהתפלל, ולחיות על קש" כדי לזכות ב"עוגה בשמים כשימות". עם שורת המחץ בסיום "זה הכל שקר", השיר סייע לחזק את האטאיזם שלי עם האטאיזם של סם. שלא כמו אבי, שהגיע לכך בדרך אינטלקטואלית, שלי נוצקה בדם ודמעות.

סם שגדל כילד במובלעת יהודית במולדתו אוקראינה, הרג בשוגג את אחותו הקטנה בצעירותו. היא נפלה אל מותה מנדנדה שהוא דחף. הוא זעק נגד האלוהים על שהניח לזה לקרות. כמו כן, הוא הוכה ע"י המלמד ב"חדר" (כיתת לימודי התורה בביה"ס היהודי), על שהתנועע במקום לשבת בשקט על ספסל העץ שלו. "איך יכולתי להמנע מכך?" הוא שאל אותי בעלבון, חמישים שנה אחר כך. התרנגולות השייכות לאשת ה"מלמד" רצו חופשיות ונקרו בפצעים שברגלי היחסות! למה לא ידע האל, היודע כל, על כך וריכך בשל כך את ליבו של המורה? תחילה התענה סם ביסורי מצפון בכל פעם שהטיל ספק באל. רק לקראת סוף נערותו, כשבא במגע עם הרעיונות המהפכניים, התבהר שכלו.

"כך או-לה-לה ראש עתיק..." אמר סם תוך שהוא משתמש בביטויים של החיילים האמריקאים שלחמו במלחמת העולם ה-I בצרפת... הדברים פשוטים יותר בלי הדת?" תהליך חשיבתי דומה, מתוצרת עצמית,

תואר עבורי, באופן ציורי, ע"י צעיר רוסי סוביטי. כילד כפר כרע ברך והצטלב בפחד אימים בכל סופת רעמים, תוך שהוא מבקש מאלוהים שלא יוכה למוות על איזה שהוא חטא מדומה. המהפיכה הסירה את העול הזה מליבו בכך שלימדה אותו שהברק והרעם הם תופעות טבע ולא סימנים לזעמו של האל.

בשנות העשרים המאוחרות הזרימו שוב המעצמות המערביות את חייליהן לסין, וביניהם גם את דוויזית הנחתים השלישית של ארה"ב, שנחתה בטיינזין. המטרה הכללית היתה להרחיק את המהפכנים הסינים של 1925-1927 שמרדו בשלטונם של הפיאודלים והמעצמות הזרות.

מהמהפיכה הזו אני זוכר, מלבד החדשות שהודפסו ובעיתונים, שראיתי שוטרים לבושים במדים שחורים, ששרתו את הפיאודלים, משליכים את נשקם מרוב פחד אל מחוץ לקסרקטינים שלהם, בנחלה הגרמנית לשעבר, בטיינזין. הם נרדפו ע"י כוחותיו של ה"גנרל הנוצרי" פנג יוקסיאנג, פאודל בעצמו, שבאותה תקופה שיתף פעולה עם המהפיכה.

עם זאת, בכל רחבי הארץ, התברר שהנצחון של המהפכנים, שנראה כמובטח, הפך למפלה, כאשר צ'אנג קאי-שק, מי שהיה המפקד העליון של המהפיכה, הפנה לה גב ותקף את השמאלנים, תוך הכחדת כל הקומוניסטים וחברי איגודי הפועלים והאיכרים.

הכוחות הזרים, שהגיעו כדי לעצור את הגל המהפכני לפני הגיעו לצפון סין, לא התערבו בלחימה רק מפני שמלאכתם התבצעה בידי הסינים הראקציונרים.

מעניין שבארה"ב, המתכוננת להתערבות, התעורר חשש מפני האפשרות להשלח ע"מ לשמר את שלטונם המתפורר והמושחת של הפיאודלים אפילו בקרב הקצונה הגבוהה. גנרל סמדלי בטלר, שפיקד על כוחות הנחתים בטיינזין, היה פופוליסט מהדור הישן שנמאס לו לשרת ברחבי העולם כדי לדכא את התנגדותם של העמים למדכאים. עשר שנים לפני כן, אחרי שנשלח לסיביר בראש כוח ההתערבות אחרי המהפיכה הרוסית ב-1917, שינה גנרל גריוס את דעתו על ה"אדומים", בהם היה אמור להלחם והעדיפם על פני ה"לבנים", בהם היה אמור לתמוך.

ובמלחמת העולם ה-II, כעשור אחר כך, יגלה גנרל סטילוול, שצ'נג קאי-שק מעוניין יותר בצבירת כלי נשק לצורך מלחמת האזרחים שתתחולל נגד הקומוניסטים, מאשר להלחם באויב המשותף, יפן, שנגדם לחמו הקומוניסטים בכל מאוּדָם.

אולם המדיניות הכוללת לא נקבעה ע"י הקצינים הללו, שבהם נותר עדיין ניצוץ של מסורת המהפכנות האמריקאית. רק אחרי פרישתם הם פרסמו שלושתם או השאירו מאחוריהם בקורת חריפה נגד המטרות

אותן נאלצו לשרת.

גנרל בטלר סיכם את הקריירה שלו בצורה חריפה: לשרת שירות פעיל משך 33 שנים וארבעה חודשים כחייל בחיל הנחתים, החל בדרגת סגן משנה ועד לדרגת גנרל, ולשמש כ"איש שרירים ברמה הגבוהה שעומד לשירותם של העסקים הגדולים, וול-סטריט... בקיצור השודד של הקפיטאליזם", תוך שהוא עוזר להפוך את סין ומקסיקו למקומות בטוחים בהם יוכלו האמריקאים לשאוב את הנפט, להפוך את האיטי, קובה וניקרגואה למקומות בטוחים לעסקי הבנקים, ולהפוך את הרפובליקה הדומיניקאנית למקום בטוח להשקעות בגידולי הסוכר.

בטלר כתב שבאותן שנים היה לו "קטע נהדר", כשהוא צועד, אחרי שהעטירו עליו שבחים, כיבדים מדליות וקידומים. כשהוא מסתכל אחורה, הוא מתלוצץ, הוא היה יכול להתחרות באל-קפונה. הגנגסטר הידוע משיקגו הפעיל את עסקיו רק בשלוש ערים ואילו הנחתים פעלו בשלוש יבשות.

כך היו פני הדברים בטיינזין, שנשלטה בידי זרים. איזה הבדל מהשנים הראשונות של הרפובליקה העממית של סין, כשילדים זרים רבים הלכו לבתי הספר הסיניים, וע"פ רוב, השפה המשותפת לילדים בני לאומים שונים היתה הסינית. זה היה אחד הסממנים לשינוי החד שעבר על סין במעבר מחוסר שוויון לשוויון.

למרות שלא למדתי סינית ולמרות כל ההשפעות שלא ניתן להפרידן מהאווירה הקולוניאלית למחצה של אותן שנים, שנסתרה ע"י המסורת הסוציאליסטית של הורי, והשפעתה של זו על הדרך בה אני מביט בדברים הסובבים אותי, מנעה ממני מלצלול לתוך דרך החיים שהיתה אופיינית לטיינזין הנשלטת בידי זרים. כמו כן, התקרבותי יותר ויותר למציאות הסינית.

אחרי הארוצים של מהפכת 1927-1925, שהתרחשה בתקופה בה למדתי בבית הספר היסודי, הגיע גם הרושם שהשאר עלי הכיבוש היפני של שלושת הפרובינציות הצפון מזרחיות בשנת 1931, כשהייתי בן 16 וכבר עבדתי.

הגליון הבא של בולטין

מס' 389 יצא לאור

(גליון ראש השנה)

ב-1 בספטמבר 2006.

באיגוד יוצאי סין

הצלחותיו של דניאל וקסמן יליד שנחאי

דניאל וקסמן, במאי סרטים, יליד שנחאי, בנה של רות שני, ציירת ידועה בישראל, הוזמן להשתתף בפסטיבל סרטים בינלאומי שיערך בהודו בעיר מומביי (בומביי). בפסטיבל יוקרן סרטו הדוקומנטרי של דניאל על ישראל.

תונאים סיניים ב"בית פונבה"

הנציג הראשי בתל-אביב מטעם העיתון הסיני "גואנמי דילי" מר סיו ויישן חזר לסין אחרי ארבע שנות עבודה בישראל. ערב חזרתו לסין, ב-6 במרץ ביקר מר סיו ויישן עם מחליפו מר ליו סינויים ב"בית פונבה" ונפגש עם נציגי איגוד יוצאי סין ואגודת הידידות ישראל-סין ת. קאופמן, קליין, ר. וינרמן ו-א. פודולסקי. העתון "גואנמי דילי" פרסם במשך שנים רבות כתבות על המתרחש באיגוד יוצאי סין ובאגודת הידידות ישראל-סין. כמו כן, נערכו לא מעט ראיונות עם ת. קאופמן.

ספר חדש של יאנה ליברמן

בארה"ב יצא לאור ספרו החדש של יאנה ליברמן מיוצאי חרביין ושנחאי. שם הספר "דמעות של ציון". ("Tears of Zion"). הספר יצא לאור בשפה האנגלית.

ספר על משפחת נוסבאום

בישראל יצא לאור ספר "שני ספורים על משפחה אחת", המוקדש להיסטוריה המשפחתית של אינגה וקורט נוסבאום משנחאי, פליטים מגרמניה, שמצאו מקלט באזור "הונק-קיו". מחברי הספר הם עופר רגב ודר' זיגמונד היימן. בספר אירורים רבים והוא מגולל ספורים רבים על גורל יהודי גרמניה שמצאו מקלט בשנחאי בתקופת מלחמת העולם השנייה.

מועדון גיל ה-90 ליוצאי סין בישראל

דני ברקוביץ' מחרבין (רעננה) שרה רוס מחרבין ושנחאי (ירושלים) לוסי פרידמן מחרבין וטינצזין (קבוץ אפקים) ג'ורג' לאנוב משנחאי (ירושלים) ניוסיה חנינה (מדורסקי) מחרבין (נהריה) מינה קרמצ'נסקיה מטינצזין (גבעת שמואל) יונה קליגמן מחרבין (ירושלים) ליובה פריז'ן (פרז'נסקיה) מחרבין (רמת-גן) יהושע (סבה) שרל מחרבין (חיפה) איגוד יוצאי סין מאחל לכל החוגגים בריאות והצלחה עד 120!

תרומה נדיבה מדוד פמיליאנט

יוצא סין לשעבר, דוד פמיליאנט, המתגורר כיום במונטה-קרלו, תרם תרומה נכבדה לקרן עזרה סוציאלית של איגוד יוצאי סין, בסך \$5000, לזכר אביו גריגורי (גרישה) פמיליאנט.

איגוד יוצאי סין מודה לדוד מקרב לב על תרומתו הנדיבה ומאחל לו ולרעייתו פרדריקה ולכל משפחתו בריאות ואושר עד 120!

תרומה נדיבה מאברשה גורביץ'

אברשה גורביץ', לשעבר תושב חרביין, המתגורר כיום בלוס אנג'לס, תרם ברוחב לב סכום של \$5000. \$3000 לקרן העזרה הסוציאלית ו-\$2000 תרומה לבית הכנסת. איגוד יוצאי סין מודה מקרב לב לאברשה על תרומתו הנדיבה ומאחל לו בריאות ואריכות ימים עד 120!

תרומה נדיבה ממריאנה ברלי

יוצאת טינצזין לשעבר, מריאנה ברלי (מיכאליס), תרמה בנדיבות רבה לקרן המוקדשת לזכר הוריה דוקטור ארנסט מיכאליס ורעייתו גרטרוד. איגוד יוצאי סין מברך את מריאנה מקרב לב על תרומתה הנדיבה ומאחל לה ולמשפחתה בריאות, אושר והצלחה.

ספרו של לאונפריד היימן יליד חרביין

לאונפריד היימן, תושב חרביין לשעבר, הוציא לאור ספר "מארץ הולדתי - אל ארץ מולדת", בו הוא מתאר את חייו וההיסטוריה של משפחתו. ניתן לומר, שזוהי סגה על משפחה יהודית בחרביין, וכן קורותיו של אחד האנשים המוכשרים מחרבין, שתפס מקום של כבוד בישראל כאחד המהנדסים המובילים והמתכננים של מסילת הברזל בארץ.

בספרו הוא מתאר את הדרך הארוכה שעשתה משפחתו מלטביה עד חרביין ומאחר יותר בישראל. הוצאת הספר היא ברמה גבוהה, מלווה באירורים רבים והקריאה בו קלה. הספר מעורר עניין לא רק עבור משפחתו, אלא גם לכל אלו המתעניינים בהיסטוריה של משפחות יהודיות המפוזרות על פני כל כדור הארץ.

נדיה ופרנק אוגניסטוב בבית פונבה

ב-30 באפריל נערכה בבית פונבה פגישה רעים לכבוד נדיה ופרנק אוגניסטוב, לשעבר מטיינטסין ושנחאי, אשר הגיעו לישראל לביקור קצר.

תדי קאופמן בירך את האורחים וציין את הקשר האמיץ הקיים בינם לבין א.י.ס. בדברי תשובה הודה פרנק למארחים על הכנסת האורחים החמה ותרם לזכר הוריו תרומה נדיבה של \$1,000 לטובת קרן הסיוע של איגוד יוצאי סין.

בפגישה נכחו ידידיהם הוותיקים של הזוג אוגניסטוב, פורה ובוב פריימן, איבי פרדקין ובנו, מישה פליישמן, ג'ין טיקוצקי ו-מ. פירוטינסקי (פרת). חטיבת הנשים של א.י.ס. הגישה כיבוד טעים ובשפע, כתמיד. הפגישה התקיימה באווירה ידידותית, חמה ושמחה.

תערוכת ציורים של ליאונטינה סמושקוביץ'

ב-22 באפריל, במוזיאון "בית עמנואל" ברמת גן, נפתחה תערוכת ציורי שמן של ליאונטינה (טינה) סמושקוביץ', לשעבר מחרבין. התערוכה נערכה בחסות שגריר סין בישראל, מר צ'ן יונלונג ורעייתו. בטקס הפתיחה נכחו ידידיה הרבים של טינה מסין וישראל, מעריצי אמנותה, שגריר סין בישראל ורעייתו ופקידי השגרירות, עמיתיה ותלמידיה לציור.

התערוכה נפתחה על ידי תדי קאופמן אשר בדברי ברכתו דיבר על טינה האמנית הכשרונית והמתמידה במלאכתה. השגריר צ'ן הדגיש בדבריו את שורשיה הסיניים של האמנית ואמר כי התערוכה מדגישה מאין כמוה את הידידות האמיצה בין העם הישראלי והעם הסיני.

נאמו גם מבקר האמנות, ד"ר סבלי דודקוב ויו"ר אגודת הציירים והפסלים של רמת גן-גבעתיים, הפסל מיכאל מסינגר.

התערוכה ננעלה ב-6 במאי.

מרים הלברשטם ב"בית פונבה"

מרים הלברשטם מברלין, נפגשה עם ת.קאופמן ב"בית פונבה". מטרת הפגישה - היסטוריה של יהודי חרביין. מרים תיקח חלק בסמינר שיתקיים בחרבין בחודש יוני השנה. כיום, עוסקת מרים הלברשטם בצילום סרט על יהודי חרביין וההיסטוריה שלהם.

שורות אלה נכתבו על ידי אמי לפני מותה ב-1966. היא היתה אשה חמת-לב ונדיבה מאד. ב-17 החודשים של הקרב האבוד עם מחלת הסרטן היא חיה את חייה באופן רגיל - בדאגה לאחרים, והשאירה את ביתה נקי ומסודר. כחלק מן התהליך הזה היא רצתה להביע הוקרה לאיש סיני אשר היה במשך שנים רבות חלק מיוחד במינו של המשפחה.

אמי, ריניה, נולדה ב-1925 בחרבין לאסתר בורודבקיין ויעקוב סלבוטין. בהיותה בת 10 היא עברה עם הוריה ודודיה, אברהם (אייב) ונתן, לגור בדיירן שם היה למשפחה מלון בשם "אלדורדו", ומאוחר יותר - לשנחאי (1941) שם היא עבדה אצל קרוביה, משפחת טוצ'נסקי. שם היא הכירה את אבי, חיים גבריאל זיסקינד, פליט מווארשה ונישאה לו ב-1945. ב-1946 היגר הזוג לאוסטרליה שם נולדנו אחותי ואני.

להלן - סיפורה על פי דבריה:

"אם סיפור זה לא יראה אור לעולם, אל דאגה! אני נהנית מלכתוב אותו. בעצם הייתי צריכה לכתוב אותו לפני כן, הרבה לפני כן, כ-50, 60 שנים לפני כן. אולם לא היה לי האומץ. כעת נשארו לי כמה דברים שטרם סידרתי בחיי, והעניין הזה בהחלט ראוי שאסדר אותו כעת.

הורי נסו מרוסיה בעת המהפיכה הרוסית והשתקעו בעיר חרבין במנצ'וריה. הם השתייכו למעמד היהודי הבינוני בעל אמצעים צנועים. אחרי היוולדו של הבן הבכור, שכרה אמי נער סיני בן 14-15 לשם עזרה במשק הבית. הוא היה צנוע, שקט ומהיר הבנה. בזמן קצר ביותר היתה השפה הרוסית שגורה בפיו, בישל אוכל יהודי-רוסי וניהל משק בית טוב מאין כמוהו. הוא היה איטי, אך בעל שיטות עבודה משלו, ומעולם לא השאיר מאחוריו עבודה בלתי גמורה. לא ראינו בו משרת, אלא ידיד משפחה. הוא אכל על שולחננו את אותו אוכל שאכלנו אנחנו, ולא עלה דעתנו שיכול להיות אחרת.

הוא הפך לעמוד השדרה של חיי. אני יודעת שגם אחי המבוגרים ממני אהבו אותו. אולם אני, הבת הקטנה במשפחה, מדברת בשמי אני בלבד. אינני חושבת שהוא פינק אותי במיוחד, אבל אני אהבתי אותו מאד. שמו היה זוז'קה, אך אנו קראנו לו "זוז'צ'קה" עם סיומת חיבה רוסית. היה לו לב רך כחמאה, אך הוא תמיד החמיר פנים, כסגנון אמי שהיתה קפדנית ואהבה משמעת. אולם אני יכולתי בכל הנסיבות להוציא ממנו חיוך. בתקופה מסוימת סבתא שלי גרה אתנו. אז

אכלנו כשר, ו"זוז'צ'קה" למד את כל הכללים של הכשרות, ואף העיר לנו הערות מידי פעם בפעם. כאשר בטעות השתמשתי בסכין לא נכונה, הוא היה גוער בי: "בושה! אין לך כבוד לסבתא! כמה פעמים אני צריך להגיד לך?!" ומחזיר את הסכין להכשרה מחודשת. אהבנו את הפרי האסור ביותר: כריך עם בשר חזיר מעושן, ואם הוא היה תופס אותנו "על החם", היינו צריכים ללכת לחדר אמבטיה ולצחצח את השיניים טוב-טוב.

אני זוכרת אותו יושב על העקבים ומנקה את הסכום באפר מן ה"סמובר" (מי-חם). הוא לא סמך על ה"Ajax" וכד'. הייתי מתגנבת אליו מאחור, מנשקת ומפילה אותו ארצה. אני מוכנה להתערב שהוא שמע אותי נכנסת, אך היה מעמיד פנים כאילו הפתעתי אותו ותמיד נהם על שהפרעתי לו בעבודתו. אך ידעתי גם ידעתי שהוא אהב את המשחק הזה.

ביום מן הימים הוא נשא לו אשה. אשתו והמשפחה גרו אי שם "ככפר" והוא היה נוסע אליהם לחגוג את חג השנה החדשה הסינית, וכל שנה היה לו תינוק חדש. הוא לא רצה להביא אותם העירה, ומעולם לא ראינו את משפחתו. כך הוא רצה ולא שאלנו שאלות. גרנו בבית קטן וצנוע. הוא היה גר בעליית הגג הקטנה. חדרו תמיד היה מצוחצח ונקי. כמה שאהבתי לעלות אליו במדרגות הרופפות. שם היה עולם חלומותי: העתונים הסיניים עם התמונות וחיתוכי נייר שהוא אסף בערימות מסודרות, והמופלא מכל - החליל הסיני שהוא היה מוציא ממנו קולות כה ארוכים, כה עצובים. אז ידענו כי הם היום וכי "זוז'צ'קה" נח.

יום אחד, יום עצוב מאד עבורי, הוא אמר לי שמעתה והלאה, לתמיד, הוא אוסר עלי לעלות אליו לחדר. בלי שום הסברים - ממנו או מאף אחד אחר. זה שבר את לבי. הגעתי אז לגיל עשר והוא שמר על החוקים הבלתי כתובים. איך הוא הרגיש אז?

רוכלים סינים היו באים לרחוב שלנו, מוכרים גלידה, הטעימה ביותר בעולם, ותפוחי עץ על מקלות הטבולים בסוכר. נדנדתי ל"זוז'צ'קה" שלי שיתן לי מטבע נחושת כדי שאקנה את מבוקשי, ולא היה מקרה שסרב לי. ואז באו היפנים, והפכו את גן העדן לגהינום. הורי החליטו לנסוע לדיירן. אמי הודיעה לידידנו כי אין לנו אפשרות לשלם לו וכי אנו נאלצים לפטרו. הוא ענה כי הוא מוכן לעבוד אצלנו עבור מקום לינה וקצת אוכל בלבד ועמד על כך שייסע איתנו. "תחזירו לי כאשר תוכלו", התחנן. בדיירן היה לנו מלון קיץ קטן,

אך "זוז'צ'קה" לא היה יכול להסתגל לחיים החדשים. הוא סבל מאד. ראינו זאת, ואמי סידרה לו עבודה בתור מטפל של שני אחים זקנים, אך גם שם הוא לא מצא את מקומו. אחר כך טיפל בדודתי הקשישה. אצלה היה מרוצה. הוא עבד אצלנו במשך 17 שנים ואהבתי כל רגע מאותה תקופה.

החיים עם היפנים הפכו לבלתי נסבלים עבורו בתור סיני שעבד אצל הלבנים. הוא נדרש להתייצב בתחנת המשטרה כל יום שם נחקר באכזריות על אשר מתרחש אצלנו בבית. אם לא דיווח על שום דבר "חשוד", הוכה קשות. יום אחד הוא לא חזר, ורק הרבה יותר מאוחר נודע לנו שתלה את עצמו.

גם עכשיו אני יכולה לראות אותו בעיני רוחי: גבוה, תמיר גב, בעל שיער שחור ומבהיק ככנף עורב. הוא לבש מכנסיים סיניות רחבות וחולצה סינית כחולה. תמיד היה לו משהו ביד, כדי לנקות, לנגב, לצחצח. חבל שמעולם לא צילמנו אותו.

אמי שמעה על מותו מאוחר יותר, כאשר אנחנו כבר עברנו לגור בשנחאי. זה כאב לה מאוד.

אני אוהבת את העם הסיני. אם יש לך ידיד סיני, יש לך ידיד לכל ימי חיך.
(מאנגלית - ע. פרט)

לקוראינו הכותבים

- בזה הרינו להביא לתשומת לב חברינו כי החל מן המהדורה הנוכחית של "בולטין" נכנסו לתוקף הכללים הבאים:
1. כל חומר הנשלח ל"בולטין" לשם פרסום חייב להיות מודפס. מאמרים ומכתבים בכתב יד לא ייתקבלו לטיפול.
  2. כל מאמר-זכרון פרטי חייב להיות חתום ע"י הכותב. המאמר יפורסם ללא עריכת מערכת (כלשונו), ואין מערכת "בולטין" מקבלת על עצמה כל אחריות על תוכנו.
  3. חומר שנשלח למערכת "בולטין" לא יוחזר לשולח.
  4. כבעבר, שמחה מערכת "בולטין" לקבל מקוראינו מכתבים ומאמרים, ומזמינה אתכם להמשיך ולהשתתף השתתפות פעילה בחיי בטאונו.

העורך

נחמה

ריבה בלינסקיה

ב-7 במרץ, בחיפה הלכה לעולמה ריבה בלינסקיה מהעיר טינצ'ין, בגיל 88. במשך שנים רבות, הייתה ריבה פעילה בסניף החיפאי של איגוד יוצאי סין וחברת ועד של האיגוד.

היא נטלה חלק בפעילות התרבותית של הסניף וזכתה להערכה רבה. הלוויה התקיימה ב-8 במרץ. נשיאת איגוד יוצאי סין בחיפה, אסתר ונדל, הניחה זר פרחים מטעם איגוד יוצאי סין על הקבר הטרי. המנוחה הותירה אחריה כלה (אלמנת הבן ישראל) ונכדים. יהי זכרה ברוך!

מרק לאזר (לוסר) ז"ל

ב-10 בפברואר, בחיפה, הלך לעולמו מרק לאזר (לוסר). בן 79 היה במותו. מרק (המוכר לידידיו הרבים כ-מאכה) נולד בחרבין שם סיים את חוק לימודיו במכון פוליטכני של חרבין. הוא עלה ארצה ב-1950 עם העלייה הגדולה של יהודי סין והשתקע בחיפה שם עבד שנים רבות בהנהלת רשות הרכבות הישראלית ומילא בה שורה של תפקידים מרכזיים.

מאכה יישאר בזכרונם של רבים כאדם תרבותי ונעים הליכות בעל ידע מעמיק בספרות רוסית ואנגלית, ידיד נאמן ובעל חוש הומור מבריק. הוא השאיר אחריו את אשתו, רונית בן ובת עם משפחותיהם. יהי זכרו ברוך.

קלרה ריחליצקיה

בחיפה, בגיל 83 הלכה לעולמה ידידתנו מחרבין, קלרה ריחליצקיה (אבקניה).

קלרה נולדה ברוסיה בעיר קרסנויורסק, למשפחה מהאינטליגנציה הרוסית. הגורל הביא אותם לחרבין. כאן, סיימה קלרה את לימודיה בבית הספר למסחר (מחזור 17). לישראל היא הגיעה ב-1961 יחד עם הוריה. עד אז עסקה בהוראת השפה הרוסית לסטודנטים סיניים בטכניון בחרבין. העבודה גרמה לה לסיפוק רב והיא הרבתה להיזכר בהנאה בתקופה זו של חייה.

אישיותה הרב גונית, מבטה רחב האופקים וטוב הלב, הותירו בלב מכריה זיכרונות חמים. היא הותירה אחריה בן יוסי ושלוש נכדות אשר מילאו אחר בקשתה להיקבר בקבוץ עינת ליד פתח-תקוה. יהי זכרה ברוך!

ומי אם לא נחמה לקחה פיקוד לידיה? דאגה להוריה הזקנים, חינוך ילדים (עד לגמר חוק לימודיהם בטכניון בחיפה), עזרה למוסיה, כל אלה היו מונחים על כתפיה של נחמה. נוסף לכך היא למדה עברית ועבדה שעות מלאות ששה ימים בשבוע. כך היה בירושלים, כך היה במרוצת הזמן בניו יורק לשם נשלח משה אלרן (השם עוברת משמו הלוועזי) על ידי משרד האוצר בתור נציגו. היתה נחמה גם בעלת משק למופת. בית אלרן היה תמיד פתוח לקרובים, ידידים "סינים" ותיקים ועולים חדשים.

היו אלה ימים קשים אך מלאי אושר. אולם הדברים השתנו: נפתרו ההורים, נפתרו זו אחר זו סוניה, רוחה ואחר כך יאשה ואליהו. במשך השנתיים האחרונות הונחתו על ראשה של נחמה שתי מהלומות אחרונות: מות בעלה ומותו ללא עת של בנה הצעיר, אבא. ונחמה ספגה אותם בשקט, מבלי להניד עפעף, מבלי שכאבה יראה בגלוי. לא לשווא היא נחשבה בעיני רבים לאשת פלדה מחושלת. אך גם לחוזקה, מסתבר, יש בגולה.

כל חייה, עד לימיה האחרונים, היתה נחמה מתעניינת בערנות בכל הסובב אותה. היא המשיכה לחיות חיים פעילים ועצמאים, שמעה הרצאות באוניברסיטה העברית בירושלים (תולדות סין) כאשר חבריה לספסל הלימודים קראו לה בצחוק, ni hao-ma, היא למדה צרפתית והיתה חברה פעילה בחוג נשים אקדמיאיות. היא שיחקה ברידג' ולקחה חלק בחיי איגוד יוצאי סין כשהיא מבקרת לעתים בבית פונבה. איש לא הרגיש את גילה. גם היא עצמה - כך נדמה היה. דיברנו בטלפון, היא ואני לפחות פעם, פעמיים בשבוע. היית כל כך שמח לשמוע את קולה האיתן הצעיר. כמה חסרות תהינה לי שיחות אלה.

בפעם האחרונה ראינו אותה, רשא ואני, בפסח, בדירתו של בנה, ישראל, ואשתו, עדה, בחיפה. נחמה באה אליהם לסדר פסח ואנחנו בילינו בחיפה את חופשתנו השנתית. כתמיד, זו היתה פגישה חמימה וידידותית, ומי יכול היה לחשוב אז כי כעבור שלושה שבועות נלווה אותה בדרכה האחרונה.

עזבה אותנו אשת חיל, יהודיה הגאה ביהדותה, ציוניה נלהבת, בת נאמנה להוריה, חברה נאמנה לבעלה, אם למופת וסבתא הגאה בנכדיה. כזאת תזכור את נחמה משפחתה לדורות הבאים. כזאת נזכור אותה גם אנחנו אשר נפל בחלקם להימצא בחוג ידידיה ולעבור עמה ככרת דרך ארוכה-ארוכה - מסין הענקית עד לארצנו הקטנה, כה אהובה עליה ועלינו.

ת. קאופמן
(מרוסית, ע.פ.)

כאשר מישהו אומר באזני ותיקי עולי סין את השם נחמה, לכולם ברור שמדובר בנחמה אלרן ממשפחת לנקין המהוללת, האחרונה מחמשת צאצאיהם של חנה ומשה לנקין אשר הלכה מעולמנו אל העולם טוב יותר.

כל כך הרבה דברים יש וצריך לאמור על נחמה, וכל כך קשה לאמור אותם. הרי אין נחמה סתם עוד שם אחד במסגרת שחורה. נחמה זו מייצגת דור שלם. היא חלק של מורשת אשר תעבור לדורות הבאים של משפחותיהם של לנקנים והלפרין ותירשם בתולדות עברנו בסין ואיגודנו בישראל. משפחתם של חנה ומשה לנקין גרו בעיר מנצ'וריה (עתה, מנג'אולי) סמוך לגבול רוסיה. היתה זו משפחה פטריארכלית-ציונית טיפוסית. אב המשפחה, משה, היה עסקן ציבור פעיל של הקהילה היהודית בת 3000 נפש, שימש כגבאי של בית הכנסת המקומי ומפרנסי בית הספר היהודי בעיר. במשפחה גדלו חמישה ילדים, שלוש בנות - סוניה, נחמה ורחל (רוחה) ושני בנים - יעקוב (יאשה) ואליהו (איליושה).

ב-1929, לאחר "התקרית סובייטית-סינית" עקובת הדם עברה משפחת לנקין לחרבין שם המשיך משה בפעילותו הציונית וקהילתית. הוא מונה לחבר הנהלת הסניף של האירגון הציוני העולמי, ובית הכנסת הישן, וכן לחבר הנהלת בית הספר היהודי "תלמוד תורה", אגודת הספורט "מכבי" והספרייה הקהילתית. הילדים הצטרפו לארגון הנוער הציוני, "ברית טרומפלדור" הוא "ביתר".

באוירה שכזאת צמחה נחמה. בתחילת שנות ה-1930 עלו סוניה, יאשה ואיליושה לארץ ישראל בתור חלוצי בית"ר כדי היאבק על הקמתה שם את מדינה ישראל ולבנותה לתפארת. לימים הפך איליושה לאחד ממפקדי אצ"ל העליונים, הביא את אניית "אלטלנה" לחופי ישראל, ואחר קום המדינה - לחבר כנסת. יאשה, לעומתו, היה איש הגנה ועלה לדרגה גבוהה בצה"ל ומוסדות המודיעין הישראלי, וכן ליועצו לענייני בטחון של בן גוריון.

מטבע הדברים היו חנה, משה, רוחח לנקין, והזוג הנשוי נחמה ומשה (מוסיה) הלפרין ובניהם, ישראל ואבא, מראשוני עולי סין אשר הגיעו לישראל מחרבין. דרך אגב, לא רבים יודעים כי מוסיה ונחמה הביאו אתם את האוסף המלא של עשרות כרכים כבדים של ביטאון תנועת בית"ר, "הדגל", ודגלי ביתר עשויי משי כבד וחוסטי זהב, על חשבון משקל המטען הפרטי שלהם, ומסרו אותם למוזיאון ביתר ב"בית ז'בוטינסקי" בתל-אביב. כמובן, הם השתקעו בירושלים.

בתקופה קשה זו, כאשר המדינה כולה עדיין מלקקת את פצעי מלחמת העצמאות, החלה מלחמת קיום פרטית של משפחות לנקין והלפרין,

ביקור תיירים יפניים בבית פונבה

1. תיירים יפניים בבית פונבה
2. מר סאטו מתרגם את הרצאתו של תדי קאופמן
3. אורחים בבית פונבה
4. ראש הקבוצה מר סוחי מברך ומודה על הכנסת האורחים

באותם הימים. הוא חצה את הגבול ומצא עצמו בתחנת מנצ'וריה. השלטונות היפניים סרבו לאפשר לפליטים (קרל פרידמן ועוד חמישה צעירים) להגיע לחרבין והם עמדו בפני האיום להיות מוחזרים לאוסטריה וגרמניה. מברק שנשלח לד"ר אברהם קאופמן ופנייתו של הנ"ל לגנרל חיגוצ'י פתרו את הבעיה. וכך ניצלה כל הקבוצה. מר סוחי, נשיא המועדון לזכר הציר סוגיהרה הודה במילים חמות לנוכחים והעניק לת. קאופמן שני ספרים של הגנרל חיגוצ'י. בתשובה, הגיש ת. קאופמן את ספרו "הדות חרבין אשר בלב"י לאורחים.

יהונתן סאטו שולט בשפה העברית ובזמן הפגישה תרגם את נאומו של ט. קאופמן ושל עו"ד ד. פרידמן לאורחים מיפן. תדי קאופמן הקדיש את נאומו ליפנים - ידידי היהודים, שעשו רבות להגנת היהודים בסין בתקופת הכיבוש היפני בין השנים 1931 עד 1945. הוא סיפר על הציר חיגוצ'י, רב-אלוף יאסוי, סרן יאנוזוקה, ציר שיבוטה, פרופסור אברמי קוצודז'י, הגמון דז'ודז'י נקדה, סרן קאואמורה ואחרים. עו"ד דניאל פרידמן סיפר את ספורו של אביו. האב, קרל פרידמן, ברח מוניה ונסע ברכבת הטרנס-סיבירית דרך סיביר עד לתחנת הגבול אוטפור, אותחנה מס' 86, כפי שכונתה

תיירים יפניים ב"בית פונבה"

קבוצה של תיירים יפניים ביקרה ב"בית פונבה" ב-14 במרץ. הם חברים במועדון לזכרו של הקונסול היפני סוגיהרה, אשר ב-1940, בהיותו בעיר קובנו, (היום קאונסה) הציל אלפי יהודים, כאשר העניק להם ויזות ליפן. הקבוצה מנתה 15 איש ובראשה נשיא המועדון מר סוחי.

בפגישה נכחו מטעם איגוד יוצאי סין ת. קאופמן, י. קליין, מ. ו-ד. פרידמן. מלווה הקבוצה היה יהונתן סאטו, המייצג סוכנות נסיעות "Temasa Travel Co". הסוכנות עוסקת בתיירות מיפן לישראל.